

Forord

Hunden har lenge blitt betraktet som «menneskets beste venn», og jeg vil i min studie søke å forstå betydningsfulle forhold ved bruk av servicehund for mennesker med funksjonsnedsettelse. Interessen for temaet oppstod med bakgrunn fra egenerfart hundehold og fagkompetanse i dyreassisterte intervensjoner. Dette betyr at jeg både har erfaringsbasert- og fagkunnskap i menneske-dyr-relasjonen. Jeg ser tilbake på en lang og innholdsrik arbeidsprosess med min avsluttende masteroppgave. Nå settes siste punktum for dette utrolige mastereventyret

Jeg vil først og fremst rette en stor takk til mine syv informanter for åpne og ærlige fortellinger om deres erfaringer om bruk av servicehund. Tusen takk for deres samarbeid, kunnskap og at dere ga meg innsikt i deres liv. Masteroppgaven har ikke vært den samme uten dere. Videre vil jeg takke Hundeskolen Veiviseren for samarbeid med å rekruttere informanter, og deres vilje til å svare på mine spørsmål.

Jeg vil særlig rette en stor takk til min veileder Borgunn Ytterhus, professor i helsevitenskap ved institutt for samfunnsmedisin og sykepleie, NTNU. Tusen takk for gode, oppmuntrende samtaler og konstruktive tilbakemeldinger underveis i prosessen. Din faglige støtte har bidratt til egen vekst.

En spesiell takk til Kristjana Kristiansen for inspirasjon og gode samtaler i begynnelsen av studieprosessen.

En varm takk til familie, venner, organisasjonskollegaer og «master på overtid»-gjengen for kjempegod støtte. Tusen takk for gode diskusjoner, oppmuntring, korrekturlesing og tilbakemelding. Uten dere vet jeg ikke om jeg har kommet meg igjennom denne lange prosessen.

Jeg ønsker å dedikere denne oppgaven til min hund, Jinnee, som lærte meg betydningen av å ha en firbent venn og hjelper ved min side.

Trondheim, mars 2018

Martine Eliasson

Sammendrag

Bakgrunn: Servicehunder er utprøvd som ett av flere tiltak for å styrke selvstendigheten og funksjonen til personer med ulike funksjonsnedsettelse. Denne masterstudien belyser betydningsfulle forhold ved bruk av servicehund for kvinner med funksjonsnedsettelse, og studien har følgende problemstilling: *Hva, når og hvordan servicehunden erfares for kvinner med funksjonsnedsettelse?*

Metode: Dette er en kvalitativ studie med vekt på kvinners egenerfaring med å ha servicehund. Informantene er rekruttert gjennom Hundeskolen Veiviseren som har ansvaret for trening og utdanning av servicehunder i Norge. Jeg har foretatt syv dybdeintervju med kvinner som har servicehund, og tatt utgangspunkt i Malteruds (2012) systematisk tekstkondensering som analysemetode.

Hovedfunn: Servicehunden førte til økt selvstendighet og livskvalitet, større trygghetsfølelse og ansvarsfølelse, tilgjengelig hjelp, samt et større ressursfokus. Imidlertid opplevde informantene en del utfordringer knyttet til bruk av servicehund. Informantene nevne syv hovedoppgaver som hundene gjør for dem: (1) Apportering, (2) plukke opp og bære, (3) trekking, (4) på- og avkledning, (5) skifte på seng, (6) ta inn og ut av vaskemaskinen og (7) anfall og reaksjonshund. Samarbeidet med hunden førte til et gjensidig tillitsforhold. Servicehunden hadde også en positiv innvirkning på den sosiale integrasjonen. Flere av informantene har redusert andre kommunale tjenester etter at de fikk servicehunden. Servicehunden muliggjør deltakelse i samfunnet, samt å kunne bo selvstendig. Dette tyder på en servicehund kan ha en samfunnsøkonomisk inntjening, men mange aspekter ved servicehundens betydning kan imidlertid ikke prissettes.

Konklusjon: Servicehunden erfares som et nyttig hjelpemiddel for kvinner med funksjonsnedsettelse, og gir økt selvstendighet og livskvalitet, større trygghetsfølelse, ansvarsfølelse og ressursfokus, et verdifullt vennskap og en forbedring i interaksjonen med andre. En servicehund erfares hele tiden som en servicehund for den enkelte, selv utenom arbeidsoppgavene.

Abstract

Background: Service dogs have been tested as one of several measures to enhance the independence and function of people with different disabilities. This study highlights significant insight in the use of service dog for women with disabilities, and the study has the following research question: What, when and how the service dog is experienced for women with disabilities?

Method: This is a qualitative study of women's own experience with having a service dog. The informants are recruited through *Hundeskolen Veiviseren*, which is responsible for training and education of service dogs in Norway. I have conducted seven qualitative in-depth interviews with women who have a service dog, and I have used Malterud's (2012) systematic text condensation as an analytical method in this study.

Main findings: The service dog led to increased independence and quality of life, greater sense of security and sense of responsibility, available help, and increased focus on ability. However, the informants experienced some challenges related to the use of service dogs. The informants mentioned seven main tasks that the dogs do for them: (1) Retrieving items, (2) picking up and carrying, (3) pulling the wheelchair, (4) assistance with dressing and undressing, (5) changing the bedsheets, (6) take the laundry in and out of the washing machine and (7) seizure reaction. Collaboration with the dog led to a mutual trust relationship. The service dog also had a positive impact on the social integration. Several of the informants have reduced other municipal services after they received the service dog. The service dog enables participation in society as well as being able to live independently. This suggests that a service dog may have socio-economic earnings, but many aspects of the service dog's significance cannot be priced.

Conclusion: The service dog is experienced as a useful aid for women with disabilities, providing increased independence and quality of life, greater sense of security, sense of responsibility and focus on ability, a valuable friendship and an improvement in interaction with others. A service dog is always experienced as a service dog for the individual, even without the duties.

Innhold

1. INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN FOR STUDIEN.....	1
1.2 PROBLEMSTILLING.....	3
1.3 MIN INTERESSE FOR TEMAET	3
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR	4
2. HISTORIEN OM SERVICEHUND	5
2.1 HVA ER EN SERVICEHUND?.....	6
2.2 NORSKE SERVICEHUNDPROSJEKT	8
2.2.1 <i>Prosjektet i regi av Norges Blindforbunds Førerhundskole</i>	9
2.2.2 <i>Prosjekt «Servicehund for funksjonshemmede 2004-2006»</i>	10
2.2.3 <i>Prosjektet «Servicehunder»</i>	10
3. LITTERATURSØK OG FORELIGGENDE FORSKNING	13
3.1 SØKESTRATEGI.....	13
3.2 FORELIGGENDE FORSKNING.....	14
3.2.1 <i>Deltakelse og autonomi</i>	14
3.2.2 <i>Livskvalitet</i>	15
3.2.3 <i>En samfunnsbesparelse</i>	16
3.3 SAMMENFATNING	18
4. TEORETISK RAMMEVERK	19
4.1 FUNKSJONSHEMMING I ET GLOBALT PERSPEKTIV	19
4.1.1 <i>ICF</i>	19
4.1.2 <i>Menneskerettighetsperspektiv</i>	20
4.2 FUNKSJONSHEMMING I ET VESTLIG PERSPEKTIV	20
4.2.1 <i>Den medisinske modellen</i>	21
4.2.2 <i>Den sosiale modellen</i>	22
4.2.3 <i>En relasjonell modell</i>	22
4.3 MENNESKE-DYR-RELASJONEN	23
4.3.1 <i>Tilknytningsbånd</i>	23
5. METODE	26
5.1 VITENSKAPSTEORI	26
5.2 FREMGANGSMÅTE	27
5.2.1 <i>Dybdeintervju</i>	27
5.2.2 <i>Rekruttering</i>	28
5.2.3 <i>Utvalgsstrategi</i>	29
5.2.4 <i>Datainnsamling</i>	30
5.3 ANALYSERING AV FORSKNINGSDATA.....	31
5.3.1 <i>Transkribering</i>	31
5.3.2 <i>Analyseringsprosessen</i>	32
5.4 KVALITETSSIKRING AV FORSKNINGSPROESSEN	34
5.4.1 <i>Forskerrollen og forforståelse</i>	34
5.4.2 <i>Gyldighet</i>	35
5.4.3 <i>Pålitelighet</i>	36
5.4.4 <i>Overførbarhet</i>	36
5.5 ETISKE BETRAKTNINGER	37
5.5.1 <i>Godkjenning</i>	37
5.5.2 <i>Informert samtykke</i>	37

5.5.3 Konfidensialitet.....	38
5.5.4 Gjensidighet.....	39
6. STUDIENS FUNN	40
6.1 SERVICEHUNDENS BETYDNING FOR INDIVIDET	40
6.1.1 Økt selvstendighet.....	40
6.1.2 Større trygghetsfølelse	42
6.1.3 Økt livskvalitet.....	43
6.1.4 Tilgjengelig hjelp.....	45
6.1.5 Større ansvar - å vite at man trengs.....	46
6.1.6 Større ressursfokus	47
6.1.7 Utfordringer.....	48
6.2 HUND TIL NYTTE OG GLEDE.....	50
6.2.1 Servicehundens oppgaver.....	50
6.2.2 Tilknytningsbånd	52
6.2.3 Kontaktskaper	53
6.3 SERVICEHUNDENS BETYDNING I SAMFUNNET	55
6.3.1 Rettsstilling	55
6.3.2 En samfunnsbesparelse	56
7. DISKUSJON	59
7.1 STUDIENS SENTRALE FUNN	59
7.2 INDIVID-HUND.....	60
7.2.1 Selvstendighet og autonomi	60
7.2.2 Trygghet som forankring	61
7.2.3 Et bedre livsinnhold	62
7.2.4 Funksjonsnedsettelsen som mindre viktig	63
7.2.5 Menneske-hund.....	64
7.3 INDIVID-HUND-SAMFUNN	65
7.3.1 Katalysator for menneskelig kontakt.....	65
7.3.2 Samfunnsøkonomisk inntjening	67
7.3.3 Rettsstilling	67
7.3.4 Servicehund – en nødvendighet?.....	69
7.4 STUDIENS STYRKER OG BEGRENSNINGER	70
7.4.1 Utvalg og rekruttering	70
7.4.2 Datainnsamling	71
7.4.3 Analysemetoden	71
7.4.4 Forskerrollen.....	72
7.5 MULIGE IMPLIKASJONER AV STUDIEN OG VIDERE FORSKNING	73
7.5.1 Empiriske implikasjoner.....	73
7.5.2 Teoretiske implikasjoner.....	74
7.5.3 Metodiske implikasjoner	75
8. OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	77
REFERANSER	79
VEDLEGG	I
VEDLEGG I: GODKJENNING FRA NSD	I
VEDLEGG II: INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKESKJEMA.....	IV
VEDLEGG III: INFORMASJONSSKRIV TIL HUNDESKOLEN VEIVISEREN	VII
VEDLEGG IV: INTERVJUGUIDE.....	IX

1. Innledning

Jeg kan ikke snakke. Jeg har fire labber og pels. Jeg logrer med halen når jeg er glad. Stryk meg og du vil smile. Jeg dømmer deg ikke. Endelig er jeg her og jeg er her for å hjelpe deg. Jeg vil hjelpe deg med praktiske oppgaver i hverdagen som fremmer din selvstendighet, trygghet, livskvalitet og dine ressurser... Jeg er din servicehund.

Hodet på skakke med bedårende, dype øyne. Hunden har lenge vært ansett som en viktig sosial støttespiller for oss mennesker (Fine, 2015). Den blir betraktet som «menneskets beste venn», men hvilken betydning har en spialtrent hund for mennesker med funksjonsnedsettelse? Temaet for denne studien er personers egenerfaring med å ha servicehund. Med utgangspunkt i deres fortellinger søker jeg å forstå betydningsfulle forhold ved bruk av servicehund. I dette første kapittelet vil jeg presentere bakgrunn for studien og problemstillingen introduseres.

1.1 Bakgrunn for studien

Mennesker med funksjonsnedsettelse kan oppleve barrierer for deltakelse i ulike sammenhenger. En sentral målsetning i den norske velferdspolitikken er å tilrettelegge for full deltakelse og likestilling blant mennesker med funksjonsnedsettelse (NOU, 2001).

Målsetningen bygger på en independent living-tankegang, der mennesker med funksjonsnedsettelse skal få samme muligheter som andre. Dette er også i tråd med mottoet for FNs internasjonale år for funksjonshemmede i 1981 og FNs standardregler for like muligheter for mennesker med funksjonshemming. (NOU, 2001). Norge ratifiserte i 2013 FNs konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (UNCRPD). UNCRPD forplikter Norge til å arbeide for at funksjonshemmede menneskers rettigheter ivaretas. Selvstendighet og samfunnsmessig inkludering er fundamentet i et aktivt liv, slik som artikkel 19 indikerer:

b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til ulike støttetjenester i eget hjem og i særskilte boformer, samt annen samfunnsservice, herunder den personlige bistand som er nødvendig for å kunne bo og være inkludert i samfunnet og for å hindre isolasjon eller segregering,(...) (Barne-, likestilling og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 18, nedlastet: 12.12.17).

Dette innebærer at mennesker med funksjonsnedsettelse skal sikres ordninger som muliggjør retten til å leve selvstendig og delta i alle samfunnsarenaer. Det er dermed viktig å iverksette tiltak som imøtekommer dette. Mobilitet er også vesentlig for å kunne delta i samfunnet, slik som artikkel 20 påpeker:

b) å lette tilgangen for mennesker med nedsatt funksjonsevne til gode mobilitetshjelpemidler, utstyr, tekniske hjelpemidler og ulike former for assistanse fra mennesker eller dyr, og fra formidlere, herunder ved å gjøre dette tilgjengelig til en overkommelig pris, (...) (Barne-, likestilling og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 18, nedlastet: 12.12.17).

Tilgang på hjelpemidler er grunnleggende for å kunne utøve denne retten. Det er dermed viktig å etablere hjelpemidler og tjenester som kan fremme samfunnsdeltakelse.

Servicehunder er utprøvd som ett av flere tiltak for å styrke selvstendigheten og funksjonen til personer med ulike funksjonsnedsettelse. Bruken av førerhund er godt etablert, mens servicehund for andre grupper enn blinde og svaksynte er forholdsvis et nytt fenomen her til lands. I mange år har opptrening og utdeling av servicehund kun vært gjennomført som prøveprosjekter uten at dette har blitt en varig rettighet. I 2008 igangsatte regjeringen et evalueringsprosjekt av servicehunder som varte til 2016 (Oslo Economics, 2016).

Målsetningen var å se hvorvidt en servicehund kan erstatte eller supplere praktisk bistand fra kommunen, samt hvorvidt ordningen kunne styrke funksjonsnivået og gi muligheter for å komme i arbeid (NAV, 2014) Evalueringsprosjektet ga gode resultater, og fra januar 2018 innførtes stønad til servicehund som en permanent ordning for personer med fysisk funksjonsnedsettelse (Finansdepartementet, 2018). Dette kan anses som en operasjonisering av den politiske målsetningen om full deltakelse og likestilling for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Forskning viser videre at samhandling med dyr generelt, og hunder spesielt, har en positiv effekt på folks helse (Fine, 2015). Samhandling med dyr kan redusere stress og angst, forbedre sosial kontakt og folks generelle livskvalitet. I en studie om førerhunder belyses også hvilken betydning førerhunden har for svaksyntes mulighet til orientering i det sosiale miljøet (Anvik, 2009). Det finnes også studier som belyser betydningen av servicehunder for personer med funksjonsnedsettelse (Scholten & Franssen Consultancy BV, 2006; Shintani et al., 2010; Winkle, Crowe og Hendrix, 2012; Hall, MacMichael, Turner og Mills, 2017; Herlache-Pretze et al., 2017). Imidlertid finnes det få studier som belyser dette i en norsk kontekst. Den

politiske satsingen på servicehunder gjør forskning på bruk av servicehund dagsaktuell. Jeg ønsker dermed å sette servicehundens betydning for mennesker med funksjonsnedsettelse i søkelyset.

1.2 Problemstilling

Med bakgrunn i politiske målsetninger og foreliggende forskning, vil jeg ta utgangspunkt i følgende problemstilling:

Hva, når og hvordan servicehunden erfares for kvinner med funksjonsnedsettelse?

Ifølge Kassah og Kassah (2009) har kvinner med funksjonsnedsettelse hatt en begrenset deltakelse i forskning, og denne studien med fokus på kvinners erfaringer styrker deres deltakelse i forskning. Informasjon fra Hundeskolen Veiviseren tyder også på at det er flest kvinner som har servicehund i Norge. Med problemstillingen ønsker jeg å gi et helhetlig bilde av kvinners erfaringer om bruk av servicehund. Jeg vil deriblant beskrive og drøfte hvilken betydning hunden har for individet, hvilke hverdagslige oppgaver hunden bistår med, båndet mellom hund og eier, hundens betydning for sosialintegrasjon, samt hundens betydning i samfunnet. Jeg finner ikke foreliggende studier som beskriver dette i en norsk kontekst, noe som gjør denne problemstillingen spesielt interessant.

1.3 Min interesse for temaet

Jeg fant ut tidlig i studieprosessen at jeg ville forske på bruk av servicehund i min masteroppgave. Studiens tematikk ble valgt på bakgrunn av egen interesse og min faglige kompetanse i dyreassisterte intervensjoner fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitet i Ås. I tillegg har jeg egenerfart hundehold, men hunden er ikke servicehund. Hundehold har vært en viktig del av livet mitt helt siden jeg var liten. Som barn tilbrakte jeg flere timer daglig med våre familiehunder, og jeg fikk tidlig ansvar for både stell og trening av hundene. Jeg fikk derved tidlig erfare betydningen av å ha firbente venner ved min side. Jeg har dermed både en erfaringsbasert og en faglig kompetanse på menneske-dyr-samhandling.

Gjennom disse aspektene vokste min interesse for kunnskap og forståelse rundt erfaringene ved bruk av servicehund i Norge. Samtidig finnes det få kvalitative studier som belyser betydningen av servicehunder for personer med funksjonsnedsettelse. Derfor valgte jeg å skrive en masteroppgave om erfaringer med å ha servicehund. På grunn av at jeg kjenner godt

til både den praktiske og teoretiske delen av fenomenet, kan jeg trolig posisjonere min studie mot en «missing link» på feltet. Det er imidlertid vesentlig at jeg skifter fokus fra en normativ antakelse til en analytisk posisjon. Forskning handler om å analysere menneskelige handlinger og fenomenet kritisk (Krumsvik, 2014). Dermed er det viktig at jeg har på meg kritiske analytiske briller når jeg studerer fenomenet. I så måte kan jeg arbeide aktivt med å forholde meg bevisst til min forforståelse for bedre å evne å belyse fenomenet helhetlig.

1.4 Oppgavens struktur

Denne oppgaven er organisert i åtte kapitler. Introduksjonskapittelet presenterer oppgavens tema og etablerer konteksten for denne studien. I kapittel 2 utdypes begrepet servicehund, samt foreliggende servicehundprosjekt i Norge vil bli presentert. Kapittel 3 omhandler forskningsgrunnlaget på feltet. Jeg vil beskrive litteratursøk og presentere foreliggende forskning. Min studie vil forhåpentligvis utfylle et kunnskapsgap på feltet. Oppgavens teoretiske referanseramme fremkommer i kapittel 4, herunder ulike perspektiv på funksjonshemming. Videre vil jeg presentere kunnskap om menneske-dyr-relasjonen. Deretter beskriver kapittel 5 mine metodiske valg. Jeg vil metodisk redegjøre for hvordan jeg har gått frem for å innsamle data og for analyseprosessen. I kapittel 6 presenterer jeg mine funn, og viser frem mine hovedtemaer som jeg fant gjennom dataanalyseringen. Deretter diskuteres utvalgte aspekter ved funnene opp mot teori og foreliggende forskning på feltet i kapittel 7. Avslutningsvis fremkommer oppgavens konklusjon i kapittel 8.

2. Historien om servicehund

I følgende kapittel vil jeg presentere historien om servicehund og se nærmere på begrepet servicehund. Videre vil jeg beskrive de foreliggende servicehundprosjektene i Norge, samt redegjøre for rettigheten for å ha servicehund i dag.

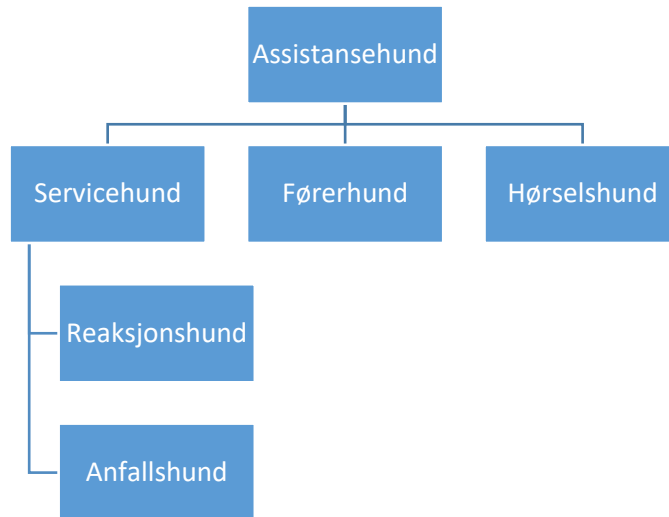
På tvers av kulturer, har mennesker vært avhengig av dyr for å overleve (Fine, 2015). Hunden har i flere århundrer blitt brukt av mennesker til jakt, beskyttelse og arbeid med husdyr. Spørsmålet om når og hvor hunden egentlig ble temmet er en gjenganger blant forskere. En ny studie anslår at for omkring 20 000 til 40 000 år siden, kanskje på grunn av klimaendringer, begynte ulvene å tiltrekkes av menneskers første permanente tilholdssteder (Botigué et al., 2017). Dette ga gode overlevelsesmuligheter for små, sosiale dyr. Studien konkluderer med at temmingen skjedde på ett sted og at alle hundene stammer derifra. Det er usikkert hvordan det hele begynte, men det er ofte anerkjent at mennesker startet å trene opp ulvevalper. Dette var begynnelsen på en overgang fra vill til domestisert, og hunder er etterkommere av disse dyrene.

Helt siden hunden valgte å leve nær menneskers boplasser har den vært menneskets tjener. Opprinnelig ble den brukt til beskyttelse og jakt. Gjetere brukte hunder til å vokte over og senere gjete dyreflokker. Hunden ble benyttet som trekkdyr foran kjerrer og sleder på den nordlige halvkule. Under krigføring har hunder blitt brukt til militære formål. I dag har nye roller dukket opp, som eksempelvis førerhunder, høreselshunder, servicehunder, narkotikahunder og redningshunder (Miklosi, 2015).

Dorothy Harrison Eustis kan gjenkjennes som førerhundens mor, da hun i 1927 introduserte konseptet om førerhunder i sin artikkel i *The Saturday Evening Post*. Videre etablerte hun «The Seeing Eye» i 1929 som var den første organisasjonen i USA som avlet og trente opp førerhunder for blinde og svaksynte. Dette ledet videre til utviklingen av assistansehunder for å bistå mennesker med ulike funksjonsnedsettelse. Canine Companions for Independence (CCI) ble grunnlagt i California i 1975, og er en pioner bak konseptet servicehunder (Fine, 2015).

2.1 Hva er en servicehund?

En servicehund, sammen med fører- og hørselshunder, inngår i samlingsbegrepet assistansehund. Assistansehunder er hunder som er trent, vurdert og akkreditert til hjelpe en person med funksjonsnedsettelse. Figuren nedenfor viser de ulike assistansehundene (Hundeskolen Veiviseren, i Oslo Economics, 2016):

Figur 1: Ulike typer assistansehunder.

Internasjonalt er servicehunder trent opp til å hjelpe med personer som bruker manuelle eller elektriske rullestoler, har balanseproblemer, har ulike typer autisme, trenger anfallsvarsling eller respons, trenger varsling om andre medisinske problemer som lavt blodsukker, eller har psykiske lidelser. Deriblant i Nederland utdannes fire forskjellige servicehundtyper: (1) ADL-hund, (2) Posttraumatisk stress syndrom- (PTSS-) hund, (3) Anfallshund og (4) Terapiahund. ADL-hunder bistår personer med fysisk funksjonsnedsettelse med ulike oppgaver. Denne typen servicehund utfører lignende oppgaver som de norske servicehundene. PTSS-hunder hjelper personer som har opplevd fysiske eller emosjonelle traumer. En av disse hundenes viktigste oppgave er å søke kroppskontakt med brukeren. Anfallshunder bistår personer med epilepsi før, under og etter et anfall. Denne typen servicehund finnes også i Norge. Terapiahunder brukes for å lære barn med autisme, atferdsvansker eller utviklingshemming om deriblant kommunikasjon, tålmodighet og gi barna mestringsfølelse (Oslo Economics, 2016).

I Norge er servicehund trent opp til å assistere kun personer med fysiske funksjonsnedsettelse, som blant annet er knyttet til nakke-skader, muskelsykdom og revmatisme, samt epilepsi. Servicehund er et relativt nytt fenomen her til lands, men har i

lengere tid vært brukt i land som Nederland, Sverige, Storbritannia og USA. Hundene har varierte arbeidsoppgaver som kan være nyttig for både gående og personer som sitter i rullestol. De vanligste oppgavene er apportering, plukke opp gjenstander, bæring, trekking av rullestol, hjelp med på- og avkledning, åpne og lukke dører, samt hjelp med klesvask og sengeskift. I tillegg blir hundene trent til oppgaver som er tilpasset brukerens behov, eksempelvis å trykke på en alarmknapp (Oslo Economics, 2016). Dette betyr at hunden ikke kan fungere for andre servicehundbrukere. Hundene kan få tilgang til offentlige steder og transport på lik linje med førerhunder (Hundeskolen Veiviseren, 2011), slik at de kan bistå brukeren utenfor hjemmet.

Hundene blir avlet opp ved egenspesifiserte kenneler. Her til lands har Hundeskolen Veiviseren ansvaret for å avle opp og utdanne både servicehunder og førerhunder. Skolen er akkreditert medlem i flere internasjonale organisasjoner som setter krav til standarder knyttet til trening og utdanning av assistansehunder. Hvilke hunder som blir ferdig utdannet service- eller førerhund er derved ikke tilfeldig, og utdanning av dyktige servicehunder fordrer at opptreningen begynner tidlig. Når valpen er to måneder gammel, overleveres den til en førvertfamilie. Dette er en helt vanlig familie som påtar seg ansvaret for sosialiseringen av valpen. Sosialiseringen varer vanligvis i et halvannet års tid, hvor hunden lærer grunnleggende lydighet, å omgås andre mennesker og dyr, samt forskjellige miljøer som den kommer til å møte som ferdig trent tjenestehund. Etter sosialiseringsfasen overtar hundeskolen ansvaret for hunden. Her skal hunden igjennom en rekke tester for å undersøke hvorvidt hunden egner seg som servicehund eller førerhund. Testingen varer i om lag en måned. Eksempelvis er det viktig at hundene har evne til raskt å skille mellom å jobbe og være rolig (Oslo Economics, 2016; Kvam, 2017).

Dersom hunden viser seg egnet som servicehund, starter den videre opptreningen, hvor lydighet, kontroll, miljøhåndtering, innkalling og apportering vektlegges. I tillegg er det vesentlig å bli kjent med hunden for å finne en passende bruker til denne. En god matching er høyst nødvendig for at en servicehund skal fungere optimalt. Det er samarbeidet mellom hund og bruker som avgjør hvor godt servicehunden fungerer, og sammen utgjør de en ekvipasje. En ekvipasje betyr en sammenkopling mellom menneske og dyr (Fine, 2015), som i dette tilfellet vil være servicehund og bruker. Hundeskolen intervjuer aktuelle søkere for å avklare behov, aspekter og aktiviteter som er sentrale i den enkeltes hverdagsliv, og finner en hund som matcher brukeren. En godt fungerende ekvipasje er ikke kun tuftet på en dyktig

servicehund, men brukeren og hunden må også harmonisere. Når hundeskolen har funnet en god match, trenes hunden videre opp til å imøtekomme brukerens behov. Eksempelvis kan dette være å åpne opp dører, trykke på alarmer, hente og trekke rullestol og ta ut av vaskemaskinen. Etter treningsperioden er det samtreningskurs med bruker. Kurset avsluttes med eksamen der hund og bruker godkjennes som ekvipasjer. Deretter kommer hundetreneren hjem til brukeren og sørger for at ekvipasjen fungerer i sitt hjemmemiljø (Oslo Economics, 2016; Kvam, 2017).

For å markere at hunden er en tjenestehund, benyttes en arbeidsvest. Vesten er oransje med logoen til Norske Servicehunder og nederst på vesten står det skrevet: «servicehund på jobb». Vesten markerer at hunden er i tjeneste og skal ikke forstyrres. Når vesten kobles fra, markerer dette at hunden har en pause fra arbeidsoppgavene og er midlertid tatt ut av tjeneste. Eksempelvis kan dette være dersom brukeren skal lufte hunden, slik at den kan gjøre fra seg. Selv om vesten er tatt av, er hunden imidlertid parat til å imøtekomme brukerens assistansebehov og skal ikke klappes uten brukerens tillatelse.

Hundeskolen er tilgjengelig for brukerne helt til hundene pensjoneres. Ved å benytte samme treningsystem som hundene er lært opp etter, kan brukeren senere lære opp hunden nye arbeidsoppgaver etter sitt assistansebehov. Utdanningen av servicehunder er imidlertid kostbar, da en ferdig trent servicehund koster 450 000,- kroner som dekker opptreningen av hund, diverse utstyr, samtreningskurs samt hjemstedstrening (Oslo Economics, 2016).

2.2 Norske servicehundprosjekt

Ønsket om å innføre ordningen med servicehunder i Norge har blitt løftet i mange ulike fora helt siden begynnelsen av 1990-tallet og drøftet med arbeids- og inkluderingsdepartementet ved flere anledninger. Arbeidet med etablering av ordningen startet i 2000, da Anette Hornfelt ved Norges Blindforbunds Førerhundskole fikk prosjektmidler fra stiftelsen Helse og Rehabilitering. I perioden 2001-2006 har det vært gjennomført to prosjekter som har trent opp og utlevert servicehunder ved hjelp av midler fra stiftelsen Helse og Rehabilitering. Det første prosjektet ble utført ved Norges Blindforbunds Førerhundskole, mens det andre prosjektet ble gjennomført av Norges Handikapforbund avdeling Øst med Sverre Bergenholt i spissen. Formålet med prosjektene var å trene opp servicehunder, slik at de kunne lette brukerens daglige gjøremål og bidra til å opprettholde funksjonen. Prosjektet har omfattet avl,

opplæring, utlevering samt oppfølging av hund og bruker. Prosjektrapporten konkluderer med at servicehund fører til større selvstendighet, økt livskvalitet og flere muligheter blant personer med funksjonsnedsettelse. I 2008 igangsatte Arbeids- og sosialdepartementet et nytt prøveprosjekt, der åtte servicehunder ble utlevert. Det har også blitt utlevert erstatningshunder til eksisterende brukere finansiert av departementet og i dag er om lag 30 servicehunder i tjeneste. Det har i lengre tid vært et ønske om at ordningen med servicehunder skal finansieres av offentlige myndigheter (Econ Pöyry, 2008).

2.2.1 Prosjektet i regi av Norges Blindforbunds Førerhundskole

Norges Blindforbunds Førerhundskole gjennomførte det første servicehundprosjektet som varte fra 2001 til 2003. Prosjektformålet var å trene opp servicehunder for fysisk funksjonshemmede, slik at de kan lette daglige gjøremål, samt å få offentlig finansiering av videre opptrening av servicehunder. I dette prosjektet ble det totalt utlevert 10 servicehunder. Av disse var åtte servicehunder for fysisk funksjonshemmede, en var anfallshund for epileptiker og en var kombinert anfalls- og hjelpehund. Igjennom hele prosjektperioden var fokuset å informere myndigheter, brukerorganisasjoner og media om prosjektet. Behovet for servicehunder er imidlertid vanskelig å fastslå, men førerhundskolen hadde mottatt 53 søknader om servicehund ved prosjektsslutt (Norges Blindforbunds Førerhundskole, 2004).

Søkerne ble informert om hva en servicehund kunne bidra med, samt at bruken av servicehund stiller store krav til den enkelte. Det er den enkeltes ansvar å holde hundens bruksstandard oppe. Førerhundskolen erfarte at det kreves mye tid og penger for å gi et fungerende servicehundtilbud. Mye ressurser gikk deriblant til hjemmebesøk, både i søkeprosessen og til oppfølgingsarbeid etter endt samtreningkurs. Skolen presiserer at det er nødvendig å ha et støtteapparat tilgjengelig for brukerne også etter at de har fått hunden (Norges Blindforbunds Førerhundskole, 2004).

Norges Blindforbunds Førerhundskole (2004) vektlegger at det er viktig med fagkunnskap og kompetanse i opptrening av servicehunder og opplæring av brukere. Brukerne har i det store og hele vært veldig fornøyde med ordningen. Ifølge evalueringsrapporten fra de fire rullestolbrukerne bidrar hunden til mye praktisk bistand som hjalp dem til å økonomisere kreftene. Hunden gjorde at de var mer aktive og følte seg i bedre fysisk form. Hunden førte ikke til mindre behov for personlig assistanse, men bidrar til å få et bedre utbytte av assistansetimene. Epilepsibrukeren rapporterte imidlertid at anfallene ikke hadde blitt redusert

etter at servicehunden ble tildelt, men hunden har bidratt til en mer sosial tilværelse og åpenhet om sykdommen. Norges Blindforbunds Førerhundskoles (2004) konklusjon er at servicehund bør ansees som et hjelpemiddel på lik linje med førerhund.

2.2.2 Prosjekt «Servicehund for funksjonshemmede 2004-2006»

I samarbeid med Hundeskolen Veiviseren AS videreførte Norges Handikapforbund Øst arbeidet med servicehund i perioden 2004 til 2006. Prosjektformålet var å få servicehunder godkjent som et hjelpemiddel for personer med funksjonsnedsettelse på lik linje med førerhunder for synshemmede innen 1. januar 2007. Prosjektets målgruppe var personer med fysisk funksjonsnedsettelse, hvor servicehunden skulle fungere som et hjelpemiddel. Hunden kunne også fungere som en anfalls- og reaksjonshund. Personene måtte ha fylt 18 år for å få tildelt servicehund. Ved prosjektslutt var det registrert 69 potensielle søkere, hvorav 48 hadde levert fullstendig søknadsskjema med helseattest og dokumentert begrunnelse. 15 servicehunder ble tildelt i dette prosjektet (Norges Handikapforbund Øst, 2007).

Ifølge prosjektrapporten opplevde alle brukerne økt livskvalitet, stor nytteverdi, en enklere hverdag og et bedre sosialt liv med servicehund. Mange fikk en bedre kontakt med sitt nærmiljø. Flere fikk et redusert behov for hjemmetjenester, assistanseordning og andre offentlige ytelser, samt opprettelse av yrkesaktivitet. Norges Handikapforbund Øst (2007) hevder at prosjektet har synliggjort nytteverdien av servicehund for brukerne og at ordningen bør videreutvikles, også som en forsøksordning i offentlig regi. Avslutningsvis uttrykker Norges Handikapforbund Øst (2007) at de er overbevist at med servicehund vil brukerne oppleve en enklere hverdag, økt livskvalitet og ikke minst større selvstendighet. I tillegg vil ordningen medføre betydelige innsparinger på andre offentlige utgifter. Til tross for at prosjektrapporten viser at servicehunder har stor nytteverdi for personer med funksjonsnedsettelse, ble ikke formålet oppfylt. Myndighetene krever ytterligere erfaringer og dokumentasjon for å godkjenne servicehunder som et hjelpemiddel for personer med funksjonsnedsettelse (Norges Handikapforbund Øst, 2007).

2.2.3 Prosjektet «Servicehunder»

I 2008 igangsatte regjeringen i regi av Arbeids- og sosialdepartementet (ASD) et nytt servicehundprosjekt. Det ble satt av midler i statsbudsjettet til å finansiere prosjektet på bakgrunn av positive erfaringer fra Nederland. Prosjektets formål var å vurdere hvorvidt

servicehunder bidrar til økt selvstendighet og bedre livskvalitet for mennesker med funksjonsnedsettelse, samt vurdere nytte og behov for ordningen i et samfunnsøkonomisk perspektiv. Målsetningen var å se om servicehund kan erstatte eller supplere praktisk bistand fra kommunen, samt hvorvidt ordningen kan styrke funksjonsnivået og gi muligheter for å komme i arbeid (NAV, 2014).

Hjemkommunen til den enkelte prosjektdeltaker måtte bistå gjennom hele prosessen for å kartlegge hva hunden skal erstatte å foreta funksjonsvurderinger. Prosjektets målgruppe var unge med funksjonsnedsettelse som har behov for tilrettelegging i dagligliv og arbeidsliv. Totalt åtte personer har deltatt i prosjektet hvor fire hunder ble utlevert i 2013 og fire hunder ble utlevert i 2014. Prosjektdeltakerne har hatt et tett samarbeid med Hundeskolen Veiviseren og kommunen, samt en konsulent fra NAV Hjelpemidler og Tilrettelegging. Hver tredje måned har prosjektdeltakerne sendt inn informasjon knyttet til det å ha en servicehund (Oslo Economics, 2016).

Prosjektresultatene viser at servicehund innebærer en stor samfunnsøkonomisk besparelse. En servicehund kan i gjennomsnitt være i arbeid i 8 år, og den kan gi en innsparing på om lag 900 000 kroner på disse årene. Imidlertid kan ikke alle effektene av en servicehund prissettes deriblant økt livskvalitet. I tillegg til en samfunnsøkonomisk inntjening bidrar en servicehund til mer energi og overskudd i hverdagen, økt selvstendighet, bedre verdighet, større trygghetsfølelse, mer frihetsfølelse og større sosial deltakelse for den enkelte (Oslo Economics, 2016). På bakgrunn av resultatene, skulle Arbeids- og velferdsdirektoratet vurdere hvorvidt servicehund kan bli et offentlig, godkjent hjelpemiddel tilsvarende førerhund.

Den 09. mai 2017 sendte Karin Andersen (SV) et skriftlig spørsmål vedrørende servicehundordningen til arbeids- og sosialministeren. Ifølge Andersen (2017) har Stortinget tidligere behandlet og stilt seg positive til lovfesting av servicehundordningen tilsvarende førerhunder i Norge, noe som er nedfelt i regjeringserklæringen. Andersen henviser til tidligere gjennomførte prosjekter og rapporter som viser at servicehunder er til det beste for brukerne og har en stor samfunnsmessig gevinst. Spørsmålet lyder som følger: Når vil regjeringen følge opp sine løfter og sikre at lovhjemlene kommer på plass? (Andersen, 2017).

Arbeids- og sosialministeren, Anniken Hauglie, henviser imidlertid til evalueringen av prosjektet. Evalueringen konkluderer med at servicehund kan anses som en samfunnsøkonomisk besparende dersom brukerne får redusert sitt behov for kommunale tjenester i en viss grad. Prosjektdeltakerne har i gjennomsnitt redusert dette behovet med om lag 2,5 timer per uke i 2016. Det er imidlertid usikkert om analysen kan generaliseres, da den er basert på kun åtte servicehundbrukere som har deltatt i to år. Samtidig hentyder evalueringen til at servicehund har flere ikke-prissatte effekter. Prosjektresultatet vil gi et sentralt grunnlag i vurderingen av hvordan en slik ordning kan innrettes og finansieres i fremtiden. Regjeringen vil komme tilbake til saken i høstens statsbudsjett (Hauglie, 2017).

Like før valgdagen 11. september 2017 slapp allerede arbeids- og sosialministeren nyheten at det er satt av midler til en fast ordning med servicehund (Machlar, 2017). For 2018 har regjeringen vedtatt en ny og permanent ordning med stønad til servicehund, og det er bevilget om lag 5 millioner til dette formålet (NAV, 2018a). Ordningen gjelder kun stønad til servicehund for personer med fysisk funksjonsnedsettelse. På grunn av budsjetttrimmen må NAV gjøre grundige vurderinger over hvem som kan få servicehund. En viktig forutsetning for å få innvilget servicehund er at man er i stand til å ta vare på hunden på en forsvarlig måte (Arbeids- og sosialdepartementet, 2018). Det vil bli mulig å søke om servicehund i begynnelsen av april 2018. Søknaden må inneholde søkerens helsetilstand og omfanget av kommunale tjenester. NAV vurderer så hvem som kan være aktuelle til å få innvilget servicehund. Aktuelle kandidater vil da bli kontaktet av Faglig utvalg for servicehunder som vurderer hvem som kan få servicehund på årets budsjett. De som får innvilget søknaden, blir kontaktet av en hundeskole som gjennomfører en kartleggingssamtale. Når hunden har gjennomført grunntrening og spesialtrening, skal søkeren delta på et samtreningkurs med hunden og en trener. Kurset avsluttes med en godkjenningssprøve, og NAV vil fatte et endelig vedtak om tildeling av servicehund (NAV, 2018a). Etter mange års kamp, har servicehunder blitt et offentlig godkjent hjelpemiddel tilsvarende førerhunder for synshemmede fra januar 2018.

Dette kapittelet har presentert historien om servicehund og utdype begrepet. Videre har jeg beskrevet de foreliggende servicehundprosjekt i Norge, samt at servicehund har blitt en rettighet fra januar 2018. I neste kapittel vil jeg redegjøre for hvordan jeg fant frem til litteratur og beskrive kunnskapsgrunnlaget på feltet.

3. Litteratursøk og foreliggende forskning

En viktig del av forskning er å bringe kunnskapsutviklingen videre (Everett og Furseth, 2012). Ved litteratursøk og litteraturgjennomgang viser man kjennskap til tidligere forskning, og kan i så måte avdekke kunnskapshull, og videre begrunne behovet for ny forskning (Everett og Furseth, 2012). I dette kapittelet redegjør jeg for relevant faglitteratur. Jeg presenterer hvilken forskning som finnes på feltet, og vil plassere min studie i forhold til dette.

3.1 Søkestrategi

Jeg gjennomførte litteratursøk ved å benytte universitetsbibliotekets søkemotor, Oria, samt Google Scholar som genererte fra 135 til 14 800 treff. I tillegg gjorde jeg direktesøk i tidsskriftene: *Scandinavian journal of disability research*, *Disability and Society*, *Disability and Health Journal*, *Disability and Rehabilitation* og *International journal of disability*. Nøkkelordene jeg brukte var «service dog*», «disabilit*», «assistance dog*», «working dog*», «independent», «norway», «experience*», «participat*».

Søkene begrenset jeg til de ti siste årene, med ønsket om å se på nyere forskning om temaet. Helse- og sosialfaglig forskning er i kontinuerlig utvikling, og ved å begrense søkene til de siste ti årene fikk jeg et bedre bilde av dagens kunnskapsstatus på feltet (Machi og McEvoy, 2009). Videre begrenset jeg søkene til vitenskapelige artikler og oversiktsartikler med ønsket om å finne fagfelleverdert forskning. Til slutt begrenset jeg søkene til skandinavisk språk og engelsk, da dette er språk jeg behersker. Flere av søkemotorene genererte mange treff, og jeg leste først artikkelsammendragene før aktuelle artikler ble lest i sin helhet. Jeg utforsket referanselistene for å finne primærkildene for så å søke disse opp og studere de nærmere. På tross av mange treff, var det vanskelig å plukke ut relevante artikler. Mange land har en bredere servicehundordning enn hva vi har i Norge, det vil si at mange land tilbyr servicehunder til en bredere målgruppe enn her til lands. Jeg prøvde å plukke ut artikler som omtaler en tilnærmet lik ordning som den vi har i Norge. Tillegg til litteratursøk i søkemotorer, fikk jeg tilgang til noen rapporter av tidligere servicehundprosjekt ved hjelp av mine informanter, samt ved å kontakte de som har opphavsretten til disse rapportene.

3.2 Foreliggende forskning

Søkeresultatene viste studier av servicehundens effekt på enkeltpersoners selvstendighet, livskvalitet, deltakelse i samfunnslivet. Slike aspekter kan vise hvilken betydning servicehunden har for personer med en funksjonsnedsettelse, og derfor vil jeg presentere disse kortfattet.

3.2.1 Deltakelse og autonomi

Hunder har lenge vært ansett som viktige sosiale støttespillere hvor de gir en rekke helsemessige fordeler som følgesvenner, kjæledyr, og sist, men ikke minst: Som assistansehunder for mennesker som lever med nedsatt funksjonsevne (Fine, 2015). Førerhunder hjelper enkeltpersoner som henholdsvis er blinde eller svaksynte. På samme måte hjelper servicehunder mennesker med fysiske funksjonsnedsettelser ved å utføre innlærte oppgaver. Winkle, Crowe og Hendrix (2012) utførte en systematisk gjennomgang av den publiserte forskningen om bruk av servicehund for personer med bevegelseshemninger. De rapporterer i sin studie at servicehunder gir komfort og sikkerhet, samt bistår med et utvalg av funksjonelle aktiviteter. Dette styrker enkeltpersoners autonomi og selvstendighet. For noen fungerer servicehunden som en katalysator for mellommenneskelig kontakt, samt deltakelse i samfunnslivet (Winkle, Crowe og Hendrix, 2012; Smith, 2013). Imidlertid er det få studier som belyser effekten av servicehunder for personer med fysisk funksjonsnedsettelse (Butterly, Percy og Ward, 2013).

I en kvalitativ deskriptiv studie belyses servicehundens betydning for deltakelse i daglige aktiviteter blant kvinner med funksjonsnedsettelse (Herlache-Pretze et al., 2017). Det første temaet som blir belyst er hvordan servicehunden fungerer som en form for assistanseteknologi. Deltakerne beskriver hvordan servicehunden gir verdifull hjelp i gjennomføringen av dagligdagse aktiviteter både i og utenfor hjemmet. Støtten som servicehunder gir muliggjør en selvstendig utførelse av hverdagslige aktiviteter. Deltakerne beskriver at de kan utføre disse tryggere, spare energi og trenger mindre hjelp fra andre. Samtlige opplyser at den største fordelen med å ha en servicehund er hundens evne til å bistå med funksjonell mobilitet, det vil si at hunden hjelper dem med å opprettholde og forbedre sin funksjonalitet. Assistansen og støtten fra servicehunden gir deltakerne økt energinivå, sikkerhet og selvstendighet (Herlache-Pretze et al., 2017).

Det andre temaet som blir fremstilt er hvordan deltakerens servicehunder påvirket deres erfaringer i samfunnet. Både positive og mindre gode erfaringer ble løftet fram. Samtlige opplyser at servicehunden ga den nødvendige tryggheten til å ta større del i samfunnslivet. Med tillitt til servicehunden kunne de bevege seg i det offentlige rom uten hjelp fra andre. Dette førte til mer aktiv tilværelse for mange. Imidlertid medførte servicehunden en del utfordringer i møte med samfunnet. Den vanligste utfordringen er at andre vil klappe, stirre på, og stille spørsmål om servicehunden. Samtlige rapporterer at de ofte må forklare andre at servicehunden jobber og ikke skal distraheres fra sitt arbeid. Noen opplyser også at de blir forhindret i å ta med servicehunden inn i butikker (Herlache-Pretze et al., 2017).

Det tredje temaet fokuserer på fordeler og ulemper med å ha servicehund. Samtlige rapporterte at servicehundens evne til å imøtekomme deres individuelle behov som svært fordelaktig, samt hundens tilpasningsevne når behovet endres. En servicehund blir ikke utlært og kan lære nye oppgaver når behovet oppstår. Imidlertid er en utdannet servicehund kostbar, samt utgifter knyttet til eierskap og vedlikehold av servicehund. I tillegg må servicehunder ivaretas på en forsvarlig måte. Deltakerne opplyser at de må være fleksible og forberedt på variasjon i hundens utførelse, avhengig av dagsform og situasjon (Herlache-Pretze et al., 2017).

Det siste temaet som kommer fram, fokuserer på verdien av relasjonen med deres servicehund. På grunn av dette konstante fellesskapet og samspillet, dannes sterke bånd mellom brukerne og hunden. Studien konkluderer med at servicehundeienskap påvirker deltakernes evne til å utføre hverdagslige aktiviteter selvstendig. I tillegg gir relasjonen med servicehunden en følelse av økt sikkerhet og støtte, og oppfordrer dem til å være mer aktive hjemme og i samfunnet. De positive resultatene som blir rapportert av deltakerne indikerer at servicehunder kan bli anbefalt mer som en form for assistanseteknologi for personer med nedsatt funksjonsevne (Herlache-Pretze et al., 2017).

3.2.2 Livskvalitet

Livskvalitet refererer til en persons subjektive opplevelse av helse, velvære og lykke, og er vanligvis målt ved hjelp av subjektive selvrapporteringskalaer (Hall, MacMichael, Turner og Mills, 2017). En japansk studie belyser effekten av servicehunder på helsemessig livskvalitet (Shintani et al., 2010). For å undersøke dette, gjennomførte de en undersøkelse av 10 servicehundbrukere og sammenlignet resultatene med en kontrollgruppe av personer med

fysiske funksjonsnedsettelse som ikke hadde servicehund. Resultatene viser en forbedring i servicehundbrukernes mentale helse og følelsesmessig velvære. Dette kan indikere at servicehunder påvirker den enkeltes mentale tilstand. Sammenligningen med kontrollgruppen indikerer at servicehunder lindrer den psykiske byrden i daglige aktiviteter, og subjektivt forbedrer den fysiske funksjonen til den enkelte. Denne studien viser at servicehunder har positive funksjonelle og mentale effekter på personer med funksjonsnedsettelse (Shintani et al., 2010).

En lignende studie ble gjennomført av Hall, MacMichael, Turner og Mills (2017) hvor de undersøkte effekten av å ha en servicehund for personers livskvalitet. De undersøkte både personer som hadde en fysisk funksjonsnedsettelse og personer som hadde en hørselshemming. Resultatene ble sammenlignet med resultatene til en kontrollgruppe. Begge gruppene (fysisk funksjonshemmede og hørselshemmede) scoret betydelig høyere på helse, arbeid, læring og selvstendighet dersom de hadde en servicehund, i forhold til de i kontrollgruppa. De med en fysisk funksjonsnedsettelse scoret i tillegg vesentlig høyere på deltakelse i fritidsaktiviteter og involvering av sosiale interaksjoner, samt hadde en høyere scor på selvinnsikt enn de i kontrollgruppa. Imidlertid rapporterte de med hørselshemming ingen forskjell i deltakelse i sosiale aktiviteter. Studien konkluderer med at en servicehund kan gi betydelige positiv innvirkning på den enkeltes livskvalitet. Dette kan ha betydelige implikasjoner for personer med nedsatt funksjonsevne ved å fremme selvstendighet, læring og arbeidsevne (Hall, MacMichael, Turner og Mills, 2017).

Tidligere studier bekrefter også den positive effekten av servicehund for ulike aspekter av helse, livskvalitet og sosial deltakelse. Eksempelvis konkluderer en randomisert kontrollert studie av Allen og Blascovich (1996) at en servicehund fremmer psykisk, sosial og yrkesmessig funksjon, samt reduserer behovet for annen assistanse blant personer med alvorlige ambulatoriske funksjonsnedsettelse. På samme måte indikerer Lane, McNicholas, og Collis's studie (1998) at en servicehund gir økt sosial interaksjon og forbedret selvpoppfattelse av helse blant den enkelte. Studiene bekrefter således hvilken innvirkning en servicehund har på den enkeltes helse, livskvalitet og sosiale interaksjon med andre.

3.2.3 En samfunnsbesparelse

Scholten & Franssen Consultancy BV (2006) foretok en kvantitativ og kvalitativ undersøkelse av den samfunnsmessige nytteverdien av *Stichting Hulphond Nederland*. De intervjuet 40

servicehundbrukere med ulike fysiske funksjonsnedsettelse. Fokuset lå på endringer i brukernes livssituasjon som følge av hundene, herunder assistansebehov, servicehundens arbeidsoppgaver, samfunnets aksept, fysisk og mental helse, og trygghetsfølelse. Resultatet viser at nesten samtlige oppga at de kan utføre flere aktiviteter på grunn av hunden. Deriblant kan 13 av brukerne i større grad utføre frivillig arbeid, seks brukere kan gjennomføre studieløp, mens 10 bruker har gått fra deltidsstilling til fulltidsjobb.

En viktig problemstilling i Scholten & Franssen Consultancy BVs undersøkelse (2006) var på hvilken måte servicehunden kan redusere den enkeltes assistansebehov. Mange av brukerne uttrykker et redusert behov for hjemmetjenester og assistanse i hverdagen etter at de fikk hund. Noen har også redusert opptil flere timer i uken med assistanse og hjemmetjenester. I tillegg forteller mange at de trenger mindre hjelp fra sitt sosiale nettverk i hverdagen. Den enkeltes familie og venner bruker i gjennomsnitt fem timer mindre i uken på å gi assistanse. Samtidig viser resultatet at en servicehund gir også noen ikke-prissatte effekter. Samtlige brukere uttrykker at de kjenner seg betydelig mer tryggere, selvstendige og integrert i samfunnet etter at de fikk servicehund.

Ifølge Scholten & Franssen Consultancy BV (2006) er den gjennomsnittlige kostnadsbesparelsen per hund per år anslått til 16 942 euro (ca. 159 000 kroner). Beregningen er basert på brukernes svar når det gjelder redusert behov for offentlige ytelser, redusert belastning på familiemedlemmer, økt studie- og arbeidsaktivitet og mulighet til å bo selvstendig. Det tufter imidlertid usikkerhet hvorvidt resultatet er kun som en følge av ordningen med servicehund. Andre faktorer kan også påvirke resultatet for eksempelvis når servicehund kombineres med andre assistanseordninger. Derfor er det gjort en korreksjon på 50 prosent. Det vil si at innsparingen vil ligge på 8471 euro (ca. 79 560 kroner) per hund per år. Kostnadsbesparelsen er imidlertid avhengig av noen usikre faktorer deriblant antall år hunden fungerer som servicehund som er anslått til åtte år. Innsparingene kan videre påvirkes av progresjon i sykdommen til den enkelte. Videre kan ulike typer funksjonsnedsettelse påvirke den totale kostnadsbesparelsen som følge av bruk av servicehund.

I tillegg til den praktiske bistanden, presiserer Scholten & Franssen Consultancy BV (2006) at en godkjent servicehund påvirker også den enkeltes følelse av bekymring rundt eget liv. Dette er imidlertid ikke forsøkt kvantifisert i denne undersøkelsen.

3.3 Sammenfatning

Samlet sett belyser flere studier hvordan en servicehund forsterker enkeltpersoners autonomi og selvstendighet. Med en servicehund kan hverdagslige aktiviteter utføres uten hjelp fra andre. Dette gjøre at mange kan utføre aktiviteter tryggere, spare energi og trenger mindre hjelp fra andre. I så måte fungerer servicehunden som et hjelpemiddel for personer med fysisk funksjonsnedsettelse. Servicehunden hjelper dem med opprettholdelse av funksjonalitet ved å kunne gjennomføre hverdagslige gjøremål selvstendig. Flere studier har også vist at en servicehund fremmer sosial deltakelse som har en positiv innvirkning på den enkeltes livskvalitet. I tillegg til at en servicehund har positive effekter for den enkeltes liv, viser Scholten & Franssen Consultancy BVs (2006) studie at bruk av servicehund kan føre til samfunnsøkonomiske besparelser. Bruk av servicehund kan gi redusert behov for offentlige ytelser, redusert belastning på familiemedlemmer, økt studie- og arbeidsaktivitet og mulighet til å bo selvstendig. I så måte kan en servicehund virke som en besparelse for samfunnet.

Dette kapitlet har redegjort for kunnskapsgrunnlaget på feltet, og hvordan jeg har gått frem for å finne relevant litteratur. Det finnes studier som belyser betydningen av servicehunder for mennesker med funksjonsnedsettelse. Imidlertid finner jeg ingen studier som belyser dette i en norsk kontekst. Politisk satsing på servicehunder gjør denne tematikken dagsaktuell, og jeg ønsker dermed å studere betydningen av servicehunder i en norsk kontekst. I neste kapittel vil jeg presentere mitt teoretiske rammeverk.

4. Teoretisk rammeverk

I forskning er det vesentlig å ha et teoretisk rammeverk da dette gir innsikt i forskerens faglige forståelse rundt studiens tema. Teorien rammer inn hvordan temaet og forskningsfunnene kan diskuteres (Silverman, 2005). Valg av teoretisk rammeverk påvirker videre valg man foretar igjennom hele forskerprosessen (Creswell, 2014). I følgende kapittel vil det teoretiske rammeverket bli presentert, herunder et globalt og et vestlig perspektiv av funksjonshemming, samt menneske-dyr-relasjonen.

4.1 Funksjonshemming i et globalt perspektiv

Omtrent 15 prosent av verdens befolkning har en eller annen form for funksjonsnedsettelse (World Health Organization, 2011). Dette gjør denne gruppen helt klart til verdens største minoritet. Mennesker med nedsatt funksjonsevne er blant de mest marginaliserte gruppene i verden. Globalt sett har denne gruppen mennesker dårligere helse, lavere utdanning, mindre sysselsetting og høyere grad av fattigdom enn mennesker uten funksjonsnedsettelse. Denne gruppen kan få bedre levekår ved å fjerne barrierer som hindrer dem i å delta i lokalsamfunn; å få en god utdanning, finne anstendig arbeid, og la deres stemmer hørt (World Health Organization, 2011).

4.1.1 ICF

Gjennom tiden har forståelsen av funksjonshemming blitt endret. Den internasjonale klassifikasjon av funksjon, funksjonshemming og helse (ICF) har blitt utviklet som følge av endringene i forståelsen av funksjonshemming (World Health Organization, 2001). Denne erstattet den tidligere internasjonale klassifikasjon av funksjonsnedsettelse, funksjonshemming og handikap (ICIDH). Det må understrekes at ICF ikke tilbyr noen egen teori, men bare et rammeverk for å forstå helse og funksjonshemming. Fra et medisinsk perspektiv på funksjonshemming inkluderes nå muligheten for deltakelse i eget liv inn i nye modellen. Modellen klassifiserer funksjonshemming etter begrensninger og restriksjoner av funksjonsevne, aktivitet og deltakelse, og erstatter ICIDHs handikapbegrep med deltakelsesbegrepet (World Health Organization, 2001). Kroppens funksjoner utgjør ikke alene funksjonshemmingen, men også muligheten for aktivitet og deltakelse i eget liv. En annen viktig endring i denne modellen er inkluderingen av miljøfaktorer og dermed samspillet mellom miljø, funksjon og funksjonshemming. Min forståelse er at ICF illustrerer funksjonshemmende prosesser i et multidimensjonalt perspektiv. Med ICF har WHO utviklet

en biopsykososial modell som innlemmer og imøtekommer deler fra både den medisinske og sosiale modellen av funksjonshemming (World Health Organization, 2001). Den medisinske og den sosiale modellen for funksjonshemming beskrives senere i kapittelet. ICF-modellen er relevant å trekke fram i min studie da servicehunder kan fremme personers deltakelse i eget liv, noe som kan ha innvirkning på opplevelsen av funksjonshemmingen.

4.1.2 Menneskerettighetsperspektiv

Menneskerettighetene gjelder for alle mennesker. Imidlertid ekskluderes mennesker med nedsatt funksjonsevne fra viktige samfunnsområder, som helse, utdanning og arbeid. FNs Generalforsamling vedtok derfor i 2006 FNs konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (UNCRPD) (Barne-, likestilling og inkluderingsdepartementet, 2013). Konvensjonen skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne får innfridd menneskerettighetene sine på lik linje som alle andre. Den er per februar 2018 ratifisert av 116 land (UN, 2018). Norge ratifiserte konvensjonen i 2013 for å sikre, fremme og beskytte menneskerettighetene til denne gruppen mennesker. Konvensjonen forplikter Norge til å arbeide for at funksjonshemmede menneskers rettigheter ivaretas. Retten til deltakelse i politikk, arbeidsliv og kulturliv, hvile, en aktiv fritid og likestilling er noe av konvensjonens sentrale prinsipper (Barne-, likestilling og inkluderingsdepartementet, 2013). Følgelig har norsk politikks omtale av personer med nedsatt funksjonsevne flyttet seg fra et omsorgs- og velferdsperspektiv til et menneskerettighetsperspektiv, med blant annet sterkere vekt på offentlig tilpasning, samfunnsdeltakelse og juridiske rettigheter. Denne vektleggingen anses å ha stor betydning for både individet og samfunnet forøvrig.

Etter ikrafttreddelsen av FNs konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne, er funksjonshemming i økende grad forstått som et menneskerettighetsspørsmål (World Health Organization, 2011). Mennesker blir funksjonshemmet av samfunnet, ikke kun av deres kropper. Samfunnsbarrierene kan brytes, hvis regjeringer, ikke-statlige organisasjoner, fagfolk, funksjonshemmede og deres familier jobber sammen (World Health Organization, 2011).

4.2 Funksjonshemming i et vestlig perspektiv

Gjennom tiden har det variert hva funksjonshemming er og hvem som er funksjonshemmet. Funksjonshemming er imidlertid en del av den menneskelige tilstanden (World Health

Organization, 2011). Nesten alle vil få midlertidige eller permanente funksjonsnedsettelse på et tidspunkt i livet, og de som overlever til alderdom vil oppleve økende vanskeligheter med å fungere. Det å ha en funksjonsnedsettelse er imidlertid ikke det samme som opplevelsen av å ha en funksjonshemming (World Health Organization, 2017). Funksjonshemming og funksjonsnedsettelse er to omstridte begreper som kan brukes om hverandre selv om de har ulik betydning (Thomas, 2007). Funksjonsnedsettelse, på engelsk kalt «impairment» refererer til individets fysiologiske begrensninger og helsetilstand (Grue, 2001). Derimot refererer funksjonshemming, på engelsk kalt «disability» til samfunnsmessige forhold som skaper deltakelsesbegrensninger for individet (Grue, 2001). Historisk kan disse begrepene deles inn i to ulike forståelser, den medisinske og den sosiale modellen av funksjonshemming (Grue, 2001).

4.2.1 Den medisinske modellen

Behovet for å klassifisere mennesker som funksjonshemmede eller ikke-funksjonshemmede oppsto fra helsepersonell og velferdssystemet (Tøssebro, 2010). Historisk har det ført til en samfunnsmessig avhengighet av medisinske diagnoseetiketter. Tanken om at en funksjonshemming ble forårsaket av at kroppen var avvikende førte til konseptualiseringen av den medisinske modellen av funksjonshemming. Frem mot 1970-tallet har den medisinske modellen vært den dominerende forståelsen hvor funksjonshemming betraktes som et problem hos individet (Tøssebro, 2010). Modellen vektlegger sterkt diagnose og individuelle egenskaper i form av fysiologiske avvik som skade eller sykdom (Grue, 2001; Tøssebro, 2010). Dette fysiologiske avviket begrenser deltakelsesmulighetene for den enkelte og skaper en utfordrende hverdag. I lys av denne modellen kan funksjonshemming minimeres ved hjelp av medisinsk behandling og individets tilpasning til omgivelsen (Grue, 2001; Tøssebro, 2010).

Imidlertid har modellen senere blitt kritisert for å ha et ensidig fokus på enkeltindividets fysiologiske og helserelevante avvik (Tøssebro, 2010). Tøssebro (2010) argumenterer for at funksjonshemming også omhandler strukturer i samfunnet, samt sosiale og menneskelige forhold. I så måte kan ikke funksjonshemming sees isolert fra hvordan samfunnet er konstruert. Den medisinske modellen ble derved utfordret av det som internasjonalt kalles en vending mot omgivelsene. Dette representerer flere perspektiver av funksjonshemming hvor samfunnsmessige forhold har større aspekt ved begrepet (Tøssebro, 2010).

4.2.2 Den sosiale modellen

Funksjonshemmedes organisasjoners kamp mot diskriminering gjennom 1970 og 80-årene var en fremtredende grunn til fremveksten av den sosiale modellen (Tøssebro, 2010). Modellen plasserer «skylden» eller grunnen til funksjonshemming på samfunnet. Nærmere bestemt er det fysiske og sosiale barrierer i samfunnet, ikke den avvikende kroppen og individuelle egenskaper, som skaper funksjonshemming (Tøssebro, 2010). Modellen kjemper fram et skille mellom begrepene funksjonsnedsettelse og funksjonshemming (Tøssebro, 2010). Den kroppslige funksjonsnedsettelsen er ikke det som i hovedsak til utfordringer i hverdagen. I lys av den sosiale modellen fører samfunnskapte barrierer og samfunnets krav snarere til utfordringer, marginalisering og opplevelse av funksjonshemming (Grue, 2004). Mens nordamerikanske teoretikere og aktivister har tatt en sosial tilnærming for å definere funksjonshemming, har de ikke gått så langt som deres britiske kollegaer i å definere funksjonshemming som sosial undertrykkelse (Shakespeare, 2014). Fjerning av barriere er dermed viktig i den sosiale tilnærmingen for å fremme anerkjennelse, respekt og likestilling for undertrykkede mennesker i samfunnet.

Imidlertid har modellen senere blitt kritisert for sitt ensidige fokus på diskriminerende strukturer i samfunnet, og helt og holdent ekskludere individuelle faktorer (Shakespeare, 2010; Tøssebro, 2010). Individuelle faktorer kan ikke ekskluderes fra funksjonshemmingen da disse spiller en aktiv rolle for den enkeltes samfunnsdeltakelse. Det er videre urealistisk å skape et samfunn fritt for barrierer hvor deltakelsesbegrensning er ikke-eksisterende (Shakespeare, 2010).

4.2.3 En relasjonell modell

I de nordiske landene oppstod det også en sosial tilnærming til funksjonshemming, ofte referert til som den relasjonelle modellen. Det er viktig å bemerke at dette ikke er et alternativ til den sosiale modellen, men en annen type sosial modell (Shakespeare, 2010). Den relasjonelle modellen fremstiller funksjonshemming som situasjonell og tar en interaktiv forståelse av miljøet (Tøssebro, 2010). Funksjonshemming blir sett på som en uoverensstemmelse mellom individets forutsetninger og samfunnsmessige eller situasjonelle krav, som videre begrenser den enkeltes deltakelsesmuligheter. Modellen inkluderer aspekter fra både den medisinske og den sosiale modellen. Uoverensstemmelsen mellom individets funksjonsnedsettelse i form av fysiologiske begrensninger og samfunnskapte barrierer for

deltakelse skaper funksjonshemming (Tøssebro, 2010). Modellen har sine røtter i de politiske og filosofiske idealer som ligger til grunn for de nordiske velferdslandenes nøkkelverdier: Likestilling av alle, full deltagelse i samfunnet og statsborgerskap.

Min egen forståelse ligner nærmest på den relasjonelle modellen av funksjonshemming, hvor samspillet mellom individets forutsetninger og de sosiale omgivelsene står i fokus. Denne forståelsen representerer et fokusskifte fra individuelle faktorer til kulturelle, sosiale og fysiske barrierer for deltagelse. Modellen representerer det dominerende perspektivet på funksjonshemming blant nordiske forskere på feltet, og flere offentlige politiske dokumenter har tatt utgangspunkt i denne modellen (NOU, 2001:2; Sosialdepartementet, 2003 og NOU, 2005:8). Forskere har også kritisert denne modellen for å konsentrere seg i stor grad på forhold som hovedsakelig er relatert til det individuelle nivået (Knøsen og Krokan, 2003).

4.3 Menneske-dyr-relasjonen

Man kan stille seg spørrende til hvorfor vår relasjon til dyr står høyt i fokus. Kjæledyr fyller primært et tomrom i livet til de fleste dyreeiere. I stedet for å komme hjem til et tomt hus, blir til de møtt av et livsglad kjæledyr. Ifølge Tuner (2007) er menneske-dyr-relasjonen et godt dokumentert fenomen som har eksistert siden temmingen av ville dyr. American Veterinary Medical Association's Committee (2015) hevder at båndet mellom mennesker og dyr er en gjensidig, dynamisk relasjon og påvirkes av atferd som er essensielt for helse og velvære hos begge parter. Dette inkluderer - men er ikke begrenset til - følelsesmessige, psykologiske og fysiske samspillet mellom mennesker, dyr og miljø. Det sterke båndet mellom mennesker og dyr gjør det mulig at kjæledyr kan fungere som familiemedlemmer. Vårt forhold til kjæledyr kan oppfylle andre behov enn vår relasjon til andre mennesker. Ifølge Fine og Beck (2015) oppfyller relasjonen til andre arter våre dyptliggende behov som mennesker.

4.3.1 Tilknytningsbånd

Konrad Lorenz, Boris Levinson og Leo Bustad var trolig de tre pionerne som etablerte termen «the human-animal bond» (Fine og Beck, 2015), på norsk kalt menneske-dyr-relasjonen. Lorenz påstår at ønsket om å ha kjæledyr oppstår vanligvis på grunn av en lengsel etter tilknytning til naturen. Bustad tilføyde denne påstanden med at tilknytningen til kjæledyr fremhever den dypeste følelsen av kjærlighet og vennskap (Fine og Beck, 2015). Å føle at man trengs har blitt dokumentert som en av hovedgrunnene til at tilknytningen til andre

etableres. Tilknytningsteori, som er utviklet av Bowlby (1969), bygger på vårt behov for beskyttelse. Tilknytning er et grunnleggende instinkt hvor vi søker beskyttelse og nærhet fra omsorgsgiver (Skårderud, Haugsgjerd og Stånicke, 2010). I tilknytningsprosessen etableres et emosjonelt bånd og en trygg base til omsorgsgiver.

Ifølge Berget og Ihlebæk (2011) kan også en trygg base og et emosjonelt bånd skapes i tilknytningen mellom mennesker og dyr på samme måte som i den mellommenneskelige tilknytningen. Kjæledyr kan i likhet med et menneske fungere som en trygg base, hvor det kan etableres et emosjonelt bånd til dyret. Det emosjonelle båndet avhenger av en gjensidig oppfylling av oppmerksomhetsbehov. Tillit er en grunnleggende faktor og at dyrets behov blir ivaretatt. Vi må derved være tilstede sammen med dyret, samtidig som dyret må være tilstede for oss for å opprettholde båndet. Vår tilknytning til kjæledyr kan sammenliknes med den menneskelige tilknytningen, spesielt tilknytningen mellom foreldre og barn. På samme måte som et barn er også kjæledyr avhengig av sin eier for å få omsorg, føde og beskyttelse. Dyreeiere kan også leke med sine dyr på samme måte som foreldre leker med sine barn, og snakke til dem som om de var spedbarn. Tilknytningsteori og at dyr fungerer som sosiale støttespillere forklarer grunnen til at mange velger å ha ansvar for dyr. I enkelte tilfeller kan tilknytningen være så sterk av eieren vil ikke evakueres fra dyrene sine ved naturkatastrofer (Fine og Beck, 2015).

Beck og Katcher (2003) hevder at å tilbringe livet med et kjæledyr gir en trygghetsfølelse og bringer mer standhaftighet inn i hverdagen. De fleste søker sosial støtte for å takle utfordringer. Ifølge Bryant (sitert i Fine og Beck, 2015, s. 7) er sosial støtte grunnleggende for god helse, særlig psykisk helse. Kjæledyr kan være en kilde til sosial støtte og gi positiv innvirkning på både den fysiske og psykiske helsa. Matuzsek (2010) hevder videre at kjæledyr har en unik evne til å fylle emosjonelle behov, og kan i enkelte tilfeller erstatte tilknytning til andre mennesker. For noen kan det være enklere å forholde seg til dyr enn mennesker på grunn av dyrs manglende evne til å skille mellom sosial status, materielle goder og sosiale evner. Menneske-hund-relasjonen er spesielt verdifull, da hunden har en egen evne til å gi et fortrolig vennskap, ikke-dømmende lojalitet og ubetinget kjærlighet (Matuzsek, 2010). Hunden omtales ofte som «menneskets beste venn», og studier viser at hunden kan ha en positiv effekt på vårt fysiske og psykiske velvære (Fine, 2015). Samværet med hunden kan senke blodtrykket, redusere stress, angst og depresjon, samt øke motivasjon og selvfølelse (Fine, 2015).

Oxytocin omtales ofte som tilknytningshormonet (Hart og Schwartz, 2009). Det er dette hormonet som bidrar til at det knyttes bånd mellom mor og barn rett etter fødselen. Når hormonet produseres, blir man rolig som gjør det mulig å oppnå sosial interaksjon og tilknytningsdannelse (Hart og Schwartz, 2009). Ifølge Nagasawa et al. (2015) har hunden blitt innlemmet i menneskers biologiske system for tilknytning i likhet med tilknytningen mellom mor og barn. Ved blikkontakt skapes båndet mellom hund og eier gjennom gjensidig utskillelse av oxytocin som viser at menneske-hund-relasjonen har en positiv innvirkning på oxytocin-nivået hos begge parter (Nagasawa et al., 2015). Hver gang hund og eier har nærkontakt utskilles tilknytningshormonet i begge kroppene. Dette kan forklare den sterke tilknytningen som skapes i relasjonen mellom hund og eier. I så måte er hunden unik i sitt forhold til oss mennesker.

I dette kapitlet har jeg presentert mitt teoretiske rammeverk for studien, herunder et globalt og et vestlig perspektiv av funksjonshemming, samt menneske-dyr-relasjonen. Med dette lagt til grunn vil jeg i neste kapittel presentere studiens metodiske tilnærming, og hvordan jeg metodisk har gått frem for å innhente forskningsdata.

5. Metode

I følgende kapittelet vil jeg presentere valg av metode og metodisk tilnærming. Dette er en kvalitativ studie med vekt på kvinners egenerfaring med å ha servicehund. Målet med denne studien er å studere meningsinnholdet av informantenes opplevelse av å ha servicehund. I en kvalitativ studie kan også mangfold og nyanser ved opplevelsen synliggjøres, og det er viktig i en eksplorativ studie som denne. Jeg finner det derved hensiktsmessig å beskrive informantenes virkelighetsverden for å forstå betydningsfulle forhold ved bruk av servicehund. En virkelighetsverden kan imidlertid beskrives fra ulike perspektiver, selv om ikke alle perspektivene har relevans for problemstillingen (Malterud, 2011). Mitt perspektiv og min posisjon får derved stor betydning for hvilken kunnskap som fremkommer. Studiens data består av syv dybdeintervju med kvinner som har servicehund. Disse intervjuene er basisen for mine analyser. Jeg har tatt utgangspunkt i Malteruds (2012) systematisk tekstkondensering som analysemetode, og jeg vil redegjøre for analyseprosessen. Videre vil jeg redegjøre for kvalitetskriterier i forskningsprosessen, og beskrive hva jeg har gjort for å imøtekomme disse kriteriene. Avslutningsvis vil jeg vektlegge studiens etiske refleksjoner og hensyn.

5.1 Vitenskapsteori

I vitenskapsteorien beskrives perspektiver på kunnskap og kunnskapsdannelse. Sentrale vitenskapsteoretiske spørsmål er deriblant: Hva er vitenskap og hvordan skal man metodisk gå frem for å samle og utvikle ny kunnskap? (Aadland, 2011). Enklest sagt er vitenskapsteori vitenskap om vitenskap.

For å belyse studiens vitenskapsteoretiske ståsted vil jeg redegjøre for Malteruds (2012) systematiske tekstkondensering, som jeg har tatt utgangspunkt i for analysering av datamaterialet. I henhold til Malterud (2012) er systematisk tekstkondensering en utarbeidelse av Giorgis fenomenologiske analyse. Edmund Husserl anses som grunnleggeren av fenomenologi (Thornquist, 2003), som omhandler læren om fenomener slik de fremstår for oss og slik sansene oppfatter dem (Johannessen et al., 2016). Fenomenologi tilhører derved en fortolkende forskningstradisjon. Creswell (2014) hevder at fenomenologisk forskning er en tilnærming som sikter på å forstå individets opplevelser av et fenomen. I systematisk tekstkondensering regnes individets erfaringer og livsopplevelser som gyldig kunnskap (Malterud, 2012). Metoden skal være egnet for å gi en deskriptiv tverrgående analyse av ulike

fenomener og utvikle nye beskrivelser. Fenomenologisk filosofi er imidlertid ikke så eksplisitt angitt i systematisk tekstkondensering som i Giorgis metode. Malterud (2012) beskriver systematisk tekstkondenseringer som mer en prosedyre enn en metode, og har slik sett løsrevet seg fra Giorgis ambisjon om å operasjonalisere Husserl og gjøre ham empirisk anvendbar. Imidlertid vil teoretisk analyse legge til viktig rammeverk for forskningsfunn. Et bredt spekter av teorier kan brukes til å støtte analyseprosedyren, avhengig av forskningsspørsmålet. Systematisk tekstkondensering innebærer liten grad av filosofisk forankring, og er dermed også anvendelig for forskere uten omfattende teoretisk opplæring. Metoden egner seg til nybegynnere, derfor valgte jeg systematisk tekstkondensering som utgangspunkt for mine analyser.

5.2 Fremgangsmåte

Nedenfor vil jeg beskrive hvordan jeg gikk frem for å samle inn forskningsdata I kvalitativ forskning finnes ulike måter å innhente data. I denne studien valgte jeg å benytte dybdeintervju. Videre vil jeg presentere rekrutteringsprosessen, utgangsstrategien, samt hvordan datainnsamlingen foregikk.

5.2.1 Dybdeintervju

Dybdeintervju, eller kvalitative intervju, er en profesjonell samtale rundt et forhåndsbestemt tema der meninger utveksles og kunnskap konstrueres i samspillet mellom forskeren og informanten (Kvale og Brinkmann, 2015). Det kan utføres både individuelle intervju eller gruppeintervju, og de kan foregå ansikt til ansikt eller eksempelvis som telefonintervju. Dybdeintervju søker å frembringe personens refleksjoner, opplevelser og erfaringer av verden, og det er en meningsskapende prosess som kan øke forståelsen for komplekse sosiale fenomen (Kvale og Brinkmann, 2015). Dybdeintervju kan derved gi økt forståelse for bruk av servicehund blant kvinner med funksjonsnedsettelse.

I denne studien valgte jeg å gjennomføre individuelle semistrukturerte intervju for å belyse problemstillingen. Dette innebærer en delvis strukturert samtale der forskeren på forhånd har utarbeidet en intervjuguide med tema og forslag til spørsmål (Creswell, 2014). Jeg har valgt å gjennomføre individuelle semistrukturerte intervju fordi jeg mener de best kan belyse problemstillingen. I tillegg er intervjusituasjonen fleksibel slik at temaer som kommer frem underveis i samtalen kan utforskes. Denne intervjuformen gir dermed større mulighet til å

belyse informantenes perspektiv. Intervjuguiden brukes som en rettesnor for forskeren, men forskeren står fritt til å forandre denne underveis eller mellom hvert intervju dersom nye temaer kommer frem (Creswell, 2014).

Imidlertid medfører dybdeintervju visse ulemper. Intervjuet er en kunstig situasjon, og informantenes fortellinger kan farges av forskerens fortolkninger (Creswell, 2014). Videre kan forskerens fremtreden i intervjusituasjonen påvirke hva informantene ønsker å vektlegge og hvordan det blir fortalt. I tillegg kan informantens evne til å formulere seg påvirke kvaliteten av datamaterialet (Creswell, 2014). Det er også viktig å påpeke at forskeren og informanten har et asymmetrisk maktforhold. Videre handler det om maktforholdet mellom forsker og deltager, noe som kan påvirke hvilken informasjon informantene ønsker å dele (Creswell, 2014). Selv om dybdeintervju medfører noen ulemper, valgte jeg å benytte dybdeintervju fordi jeg anser det som den beste metoden for å kunne belyse informantenes erfaringer om bruk av servicehund. Jeg var bevisst ulempene den valgte metoden kunne medføre, og jobbet for å motvirke deres innvirkning på kunnskapsproduksjonen.

5.2.2 Rekruttering

Jeg valgte å benytte såkalte «gatekeepers» eller portvakter for å komme i kontakt med min målgruppe. Dette kan beskrives som en eller flere personer man kontakter for at de skal videreformidle studieinformasjon til aktuelle deltakere (Creswell, 2014). Jeg valgte å bruke portvakter for å forhindre opplevelse av press hos informantene. Min portvakt ble Hundeskolen Veiviseren som er den eneste hundeskolen i Norge som trener og utdanner servicehunder (Kvam, 2017). Jeg kontaktet hundeskolen tidlig i studieprosessen for å forhøre meg hvorvidt de var villige til å hjelpe meg med å rekruttere informanter. De sa seg raskt villige til å hjelpe meg med rekrutteringen.

Som rekrutteringsmetode ble det sendt ut ti informasjonsskriv fra Hundeskolen Veiviseren til servicehundbrukere rundt i landet med forespørsel om å delta i min studie (se vedlegg III). I informasjonsskrivet ble hundeskolen spurt om å dele ut informasjon om masterprosjektet til servicehundbrukere over 18 år (ref. vedlegg III). Informasjonsskrivene skulle oppleves uforpliktende, der den enkelte selv valgte å returnere svarslipp til meg med ønske om deltakelse uten at portvaktene trengte å vite det. Det var opp til hundeskolen hvordan og til hvem informasjonsskrivene ble sendt ut. Jeg kunne først indentifisere personene når den enkelte returnerte svarslippen tilbake til meg.

Av de ti brevene som ble utsendt var det åtte personer som returnerte svarslipp med ønske om å delta i studien. Av de åtte informantene var det én som måtte trekke seg av uforutsette grunner. Det vil si at jeg gjennomførte syv kvalitative intervju. Studiets hensikt er spisset, slik at et stort utvalg ikke vil være nødvendig (Malterud, Siersma og Gaussora, 2015). Likeså anses det realistisk rent praktisk å gjennomføre syv intervjuer i løpet av den gitte tidsrammen av masteroppgaven. Det kan fortrinnsvis være fordelaktig å ha et større utvalg for å belyse flere nyanser med å ha servicehund. På grunn av den stramme tidsrammen ansees dette imidlertid som urealistisk. Rekrutteringsprosessen ansees som vellykket da åtte av ti returnerte samtykkeskjemaet tilbake til meg. Dette kan tyde på at forskningstemaet favnet interesse for de aktuelle deltakerne.

5.2.3 Utvalgsstrategi

Min tilnærming er formålsrettet, det vil si at jeg valgte personer med egne erfaringer med å ha servicehund som min utvalgsgruppe (Braun og Clarke, 2013). Ifølge Hundeskolen Veiviseren finnes det kun om lag 30 personer som har servicehund i Norge. Jeg har derved ikke andre kriterier for utvalgsgruppen enn at de som inngår i mitt utvalg er over 18 år og har hatt servicehund i minst ett år. Kriteriet er satt grunnet at det forventes at personen har gjort seg tilstrekkelige erfaringer om hvordan servicehunden fungerer innen ett års tid. Jeg presiserte ikke at jeg ville inkludere begge kjønn i min studie, og endte da opp med et utvalg av syv kvinner. Dette er dermed en studie av kvinner med servicehunder. Utvalgsstørrelsen må vurderes i forhold til hva som kreves for å belyse forskningsspørsmålene, samt studiets formål (Kvale og Brinkmann, 2015). Det er viktig at ikke utvalget blir for stort i forhold til studiets tidsramme, men samtidig tilstrekkelig til å få et datamateriale som gir nok grunnlag for tolkning og analyse. Dette er en masterstudie og jeg måtte også tilpasse utvalgsstørrelsen i forhold til estimert tidsbruk. Totalt har jeg om lag en fjerdedel av totalpopulasjonen, og slik sett ga informantenes fortellinger tilstrekkelig grunnlag for analyse. Samtlige informanter hadde en form for bevegelseshemming, der servicehunden hjalp dem med ulike hverdagsoppgaver. Geografisk bodde informantene på ulike steder i landet. Når totalpopulasjonen i Norge er om lag 30, betyr dette at servicehundemiljøet er nokså lite. Dette utfordrer anonymiseringen og jeg har derfor ikke beskrevet informantene inngående i fare for at de kan bli gjenkjennbare.

Hundeskolen Veiviseren opplyser at av alle prosjekter og tildelinger fra 2002 til og med 2017 er 22 servicehunder tildelt til menn og 42 til kvinner. Aldersspennet strekker seg fra 18 til 80 år. Servicehundbrukerne bor fra Bardufoss i nord til Kristiansand i sør. Det vil si at hundeskolen har hatt god dekning på alle måter.

5.2.4 Datainnsamling

Jeg har benyttet kvalitative dybdeintervju i min studie. Intervjuene ble gjennomført i løpet av januar og februar 2017. På grunn av at informantene bodde på forskjellige steder av landet, tilbød jeg informantene å reise til dem for å gjennomføre intervjuene. Dette valgte jeg slik at det skulle være enklest mulig for dem å bli intervjuet. Samtidig ønsket jeg å gjøre intervjuene fysisk da man kan miste viktig non-verbal kommunikasjon ved gjennomføring av eksempelvis et telefonintervju. Ved å foreta intervjuene fysisk kan det også være enklere å bygge opp en relasjon til deltakerne, og jeg hadde mulighet til å se samspillet mellom menneske og hund. Jeg foretok fire intervju i januar og tre intervju i februar 2017. Intervjurundene ble delt i to bolker fordi jeg fikk returskjemaet på ulikt tidspunkt. Jeg ville gjennomføre intervjuene så tett som mulig for å få minst mulig antall reisedager på grunn av praktiske årsaker, og jeg gjennomførte ett intervju per dag. Seks intervju ble gjennomført hjemme hos informantene, mens ett intervju ble gjennomført på et kontor. Creswell (2014) fremhever at det kan være fordelaktig at intervjuene gjennomføres på et rolig sted for å unngå bakgrunnsstøy og skape trygge omgivelser for informanten. Omgivelsene kan både påvirke informanten og meg som intervjuer. Hjemmemiljøet ga meg også informasjon om personens og hundens omgivelser.

Dybdeintervjuene varte fra 39 minutter til 1 time og 44 minutter etter en semistrukturert intervjuguide. Guiden bestod av spørsmålsforslag som ble stilt under intervjuet (se vedlegg IV). Hovedtemaene var informantenes generelle erfaringer, hundens betydning og relasjonen til hunden. Samtidig som jeg ville vite noe om deres forhold til egen funksjonsnedsettelse og møtet med andre mennesker. Jeg fulgte ikke intervjuguiden slavisk, men brukte den som utgangspunkt under intervjuene. Samtidig ble intervjuguiden revidert underveis etter hvert som jeg erfarte hvilke spørsmål som ga mest utfyllende informasjon til problemstillingen. I henhold til Malterud (2011) er det hverken ønskelig eller nødvendig at intervjusituasjonen standardiseres i kvalitative studier, men at den tilpasses møtet med hver enkelt informant for å frembringe mangfold og nyanser i fortellingene. I så måte skaper man rikest mulig kunnskap. Intervjuene hadde en deskriptiv orientering, der informantenes egne ord skapte bildene. Alle informantene var utadvendte, og de ga mye informasjon som danner grunnlaget for

kunnskapsproduksjon. Samtlige var veldig opptatt av temaet og ga uttrykk for at temaet var viktig for dem. De belyste både positive sider og utfordringer ved bruk av servicehund. Jeg lot informantene styre hva vi snakket om som førte til at jeg fikk mye informasjon og ny innsikt i hvordan servicehund fungerer i Norge.

5.3 Analysering av forskningsdata

I analyseprosessen reduseres data etter relevans for problemstillingen. Hensikten er å skape sammenheng mellom rådata og funn på en systematisk måte. Analyse innebærer derved en dekodning og en rekoding av data, det vil si å ta temaer ut av sin opprinnelige kontekst for så å systematisere disse og sette de sammen på nytt til et mønster (Malterud, 2011). Som et ledd av analyseringen, har jeg transkribert alle intervjuene. Nedenfor vil jeg beskrive transkriberingsprosessen og videre hvordan jeg analyserte mitt datamateriale.

5.3.1 Transkribering

Samtlige intervju ble tatt opp på lydopptaker og transkribert i etterkant. Transkribering er en transformeringsprosess der muntlig tale blir omgjort til skriftform (Kvale og Brinkmann, 2009). Teksten må imidlertid ikke forveksles med virkeligheten. Intervjusituasjonen mellom informant og forskeren er de virkelige rådataene. Malterud (2011) argumenterer for at det kan være fordelaktig å selv ta del i transkriberingen, da analyseprosessen kan begynne mens man transkriberer. Samtidig er dette en gylden mulighet til å lære hvordan jeg er som intervjuer, slik at jeg kan ta lærdom av dette. Jeg transkriberte alle intervjuene selv og begynte transkriberingen med en gang da jeg kom hjem fra den første intervjubolken. Jeg anvendte programmet *Groove Musikk* under transkripsjonen. Det er viktig å bevare informantenes konfidensialitet i transkripsjonen (Kvale og Brinkmann, 2009; Malterud, 2011). Intervjuene ble forsøkt anonymisert i løpet av transkriberingen (se avsnitt 5.5.3). Imidlertid var det ett intervju som ble vanskelig å anonymisere da informanten befinner seg i en særstilt situasjon. Derved har jeg vært ekstra varsom på å plukke ut sitater derfra. Videre ble sitater referert på bokmål og dermed løsrevet fra dialekt for å bevare anonymiteten.

Kvale og Brinkmann (2009) argumenterer for at et intervju er en sosial interaksjon. Ved transkriberingen mister man viktige nonverbale kommunikasjonsskilder som eksempelvis toneleie, pust og kroppsspråk (Kvale og Brinkmann, 2009). Jeg skrev derved ned notater umiddelbart etter hvert intervju for å fange opp noe av den sosiale interaksjonen. I

transkripsjonen skrev jeg også i parentes situasjoner der informanten eksempelvis lo eller hadde lange pauser under intervjuet. Det er imidlertid viktig å merke seg at en transkripsjon gir kun et avgrenset bilde av fenomenet som studeres (Malterud, 2011). Den vil derved ikke gi et objektivt bilde av virkeligheten.

5.3.2 Analyseringsprosessen

Malteruds (2012) systematisk tekstkondensering bidrar til å danne et helhetsinntrykk av datamaterialet og krever ingen spesiell teoribakgrunn. Imidlertid er refleksivitet og systematikk vesentlig for at analysen kan produsere vitenskapelig kunnskap, samt innsikt i den teoretiske referanserammens betydning. Vitenskapelig kunnskapsproduksjon fordrer derved et reflektert forhold til vår egen innflytelse på datamaterialet. I så måte kan vi lojalt gjenfortelle informantenes erfaringer og meningsinnhold uten at vi legger vår personlige tolkning som fasit. Analysemetoden som benyttes kan være nyttig for å få et helhetsinntrykk av kvinners erfaringer av å benytte servicehund. Metodelitteraturen beskriver trinnvis hva som skal gjøres i analyseprosessen, men forklarer lite om de tanker og endringer som kan oppstå underveis i denne prosessen. Dette kan ansees som et utfordrende ledd i systematisk tekstkondensering. I henhold til Malterud (2011) kan det samme datamaterialet gi ulike funn, og det kan derfor være viktig å analysere datamaterialet i flere omganger for å kunne se de ulike aspektene.

I henhold til Malterud (2011) kan analyseprosessen deles inn i fire trinn: (1) å danne et helhetsinntrykk av datamaterialet, (2) å sortere ut meningsbærende enheter, (3) å abstrahere innholdet av de enkelte meningsdannende enhetene, og (4) å sammenfatte betydningen av dette. Det er viktig å merke seg at trinnene ikke følges slavisk. Analyseprosessen er en dynamisk prosess der man kontinuerlig går frem og tilbake for å få med seg all informasjon (Malterud, 2011). Det første trinnet omhandler å få bli kjent med datamaterialet og få et helhetlig bilde av dette. I denne fasen jeg prøvde å legge fra meg min forforståelse og teoretiske referanseramme. Informantenes erfaringer var i fokus, og samtidig som jeg prøvde å sette kunnskapen jeg har om de ulike temaene til side. Jeg begynte med å lese gjennom transkripsjonene for å finne ulike tema om kvinners egenerfaring om bruk av servicehund, og jeg noterte ned aktuelle tema i margin. Teorien ble raskt glemt, og første trinn av analysen ble i stor grad datastyrt.

Den andre fasen omhandler å luke ut det som sees på som lite relevant for problemstillingen, og organisere delene av datamaterialet som man ønsker å se nærmere på. Dette gjøres ved å velge ut tekst som synes å inneholde kunnskap om ulike tema som ble utarbeidet i første del, og som sier noe om bruk av servicehund. Disse skal videre systematiseres, noe som kalles koding (Malterud, 2011). For å kode datamaterialet, benyttet jeg dataprogrammet *NVivo* som et verktøy for mine analyser. Her ble aktuelle deler av teksten markert og lagt til i emnemapper (noder) som tilsvarer analysekodene.

Det tredje analysetrinnet handler om å abstrahere kunnskapen som er allerede etablert i den forrige analysefasen ved å kode og identifisere de meningsbærende enhetene. Datamaterialet som ikke er en del av de meningsbærende enhetene legges vekk og det resterende materialet blir delt inn i kodegrupper (Malterud, 2011). Ved hjelp av *NVivo* har jeg totalt identifisert 19 koder som dannet grunnlaget til utvikling av tre hovedtema. La meg eksemplifisere dette:

Meningsbærende enheter	Rekomponerte enheter	Kategori (koder)
<ul style="list-style-type: none"> - bruker mye mindre hjelp fra andre - den som er symbolet, da, på denne selvhjulpenhet, selvstendigheten er viktig for meg - jeg har ingen, ingen, verken kommunal eller altså... jeg har nettene mine helt alene - denne selvstendigheten som en servicehund gir - den gir meg muligheten til å klare meg selv 	Servicehundens betydning for individet	Individets selvstendighet

Tabell 1: Analyseprosessen

Jeg gjorde tilsvarende med de andre kodene som dannet grunnlaget for mine 19 kategorier.

I analysens siste trinn skulle jeg re-kontekstualisere, det vil si sette sammen bitene fra forrige analysetrinn. Ifølge Malterud (2011) skal man i denne fasen sammenfatte det informantene forteller fremfor å fremheve enkeltstående historier. De ulike nyansene fra de enkelte informantene viste seg imidlertid å være nyttig å fremheve, da informantene kom gjerne med tilleggsinformasjon. Dette analysetrinnet viste seg å bli en kombinasjon av en sammenfatning og enkeltstående historier. Denne dannet grunnlaget for utvikling av resultater og videre tolking og drøfting. Gjennom analyseringsprosessen har jeg anvendt systematisk tekstkondensering som en rettesnor for hvordan jeg best mulig kunne utarbeide og systematisere funnene fra datamaterialet. Samtidig har *NVivo* vært et nyttig verktøy for mine analyser.

5.4 Kvalitetssikring av forskningsprosessen

Forskerrollen og forforståelse spiller en aktiv rolle i den kvalitative forskningsprosessen (Malterud, 2011). Jeg vil derfor starte med en beskrivelse av dette, før jeg går nærmere inn på kvalitetskriterier i kvalitativ forskning. Disse skiller seg fra kriteriene i kvantitativ forskning hvor begrepene validitet, reliabilitet og generalisering er relevante (Creswell, 2014). I den kvalitative forskningsprosessen defineres begrepene annerledes, og innebærer nødvendigvis ikke det samme. Jeg valgte å ta utgangspunkt i begrepene gyldighet, pålitelighet og overførbarhet som kriterier for å fremme forskningens kvalitet. Jeg vil forklare begrepene nærmere relatert til den kvalitative forskningsprosessen, og hvordan jeg jobbet for å imøtekomme disse i min studie.

5.4.1 Forskerrollen og forforståelse

I henhold til Malterud (2011) møter forskeren aldri forskningsfeltet med blanke ark og innehar alltid et mer eller mindre bevisst syn av feltet og de fenomenene man ønsker å studere. Dette omhandler forskerens forforståelse, og kan videre defineres som kunnskapen, holdningene, forventningene og erfaringene man har med seg inn i forskningsprosessen (Malterud, 2011). Disse kan påvirke forskerens valg av tema, hvordan datamaterialet blir møtt, samt hvordan forskningsfunnene tolkes og forstås. Det er derved viktig å være bevisst og ha åpen refleksjon rundt egen forforståelse for å fremme forskningskvaliteten (Malterud, 2011).

I gjennom hele forskningsprosessen fokuserte jeg på å unngå at min egen erfaringsbaserte og faglige kompetanse overskygget informantenes stemme. Eksempelvis kan dette skje når man kun ser etter bekreftelse på egen forforståelse, samt overser andre viktige elementer som utfordrer denne (Malterud, 2011). Under utarbeidelsen av intervjuguiden var jeg derved nøye på å stille spørsmål som utfordret min forforståelse. Deriblant å stille spørsmål om utfordrende sider ved å ha servicehund. Undervis i intervjusituasjonen stilte jeg også oppfølgingsspørsmål for å fremme andre viktige elementer. Transkripsjonene ble gått igjennom mange ganger, slik at de ble tolket i flere omganger og stabiliteten av egne tolkninger kunne vurderes. I så måte kunne jeg fange opp andre elementer som tidligere ble utelatt. Jeg forsøkte å møte informantenes erfaringer og refleksjoner med åpenhet, samt å frembringe kunnskap som både bekreftet og utfordret egen forforståelse.

5.4.2 Gyldighet

All kunnskapsutvikling omhandler å fremskaffe relevante versjoner av den virkeligheten som studeres (Malterud, 2011). Metoden som man velger å benytte er dermed vesentlig for å vurdere studiets gyldighet. I kvalitativ forskning omhandler gyldighet kritisk refleksjon rundt metodisk tilnærming og kunnskapsdannelsen, samt en vurdering av hvorvidt forskningsfunnene gjenspeiler virkeligheten og belyser studiets intensjon (Kvale og Brinkmann, 2009). Det er derved viktig at man velger en metodisk tilnærming som kan belyse forskningsspørsmålet, og som gir relevant kunnskap til studiets intensjon. Jeg har vist til at jeg valgte kvalitative dybdeintervju som egnet metode, og gjennom bruk av intervjuguide og revidering av denne underveis har jeg ønsket å fremme studiets metodiske gyldighet.

Boeije (2010) argumenterer for at det kan være fordelaktig å la andre undersøke instrumenter som man har tenkt å bruke til datainnsamlingen for å styrke gyldigheten av studien. Tilbakemeldinger og konstruktiv kritikk fra andre kan bidra til at man bearbeider egne begrunnelser, styrker argumenter og øker kvaliteten av studiet. I mitt tilfelle hadde jeg tett dialog med min veileder og jevnlig veiledningstimer gjennom forskningsprosessen, hvor forskningsstegene ble vurdert og diskutert. Veileder vurderte deriblant intervjuguiden og mine analyser, og ga meg kritiske kommentarer til disse som jeg etterfulgte. Som Kvale og Brinkmann (2009) hevder er en felles kritikk av forskningsintervju at det er vanskelig å finne en objektiv sannhet av fenomenet som studeres. Mitt mål var imidlertid ikke å finne en objektiv sannhet, men å belyse personers egenerfaring med å ha servicehund.

5.4.3 Pålitelighet

I kvalitativ forskning omhandler pålitelighet metodisk tilnærming og grad av nøyaktighet i gjennomføringen av metoden. Derved er det vesentlig å beskrive og begrunne vitenskapsteoretisk perspektiv, forskningsdesign og metodisk tilnærming. I så måte kan andre vurdere forskningspraksisens forsvarlighet (Shenton, 2004). Nøyaktighet, åpenhet og ærlighet er viktige faktorer for å synliggjøre forskningsprosessen.

Jeg har vist til forskningsprosessen ved å beskrive metode for innhenting av data, rekrutteringsprosessen, utvalgsstrategi, datainnsamling, og bearbeiding og analysering av innsamlet data (ref. avsnitt 5.2 – 5.4). Videre har jeg benyttet meg av lydopptaker og transkribert intervjuene ordrett for å fremme studiets pålitelighet. I så måte har jeg forsøkt at dataene i størst mulig grad er basert på informantenes egne erfaringer, og i minst mulig grad på min egen forforståelse. Malterud (2011) påpeker viktigheten av bevissthet rundt hvilke briller man bærer når datamaterialet tolkes og analyseres. Dette har jeg forsøkt å vise gjennom redegjørelse av min egenerfaring med hund, og teoretiske perspektiver som materialet er tolket i lys av, slik at leseren kan forstå hva som har påvirket tolkningen.

5.4.4 Overførbarhet

Studiens kontekst er viktig i den kvalitative forskningsprosessen (Malterud, 2011). Derfor er det vesentlig å kjenne til den aktuelle konteksten for å kunne vurdere studiens overførbarhet. Hensikten med studien er å belyse erfaringer fra et utvalg personer som har servicehund. Som nevnt, består utvalget av syv kvinner. Dette er et relativt stort utvalg for en populasjon på omlag 30 personer. Det er imidlertid viktig å merke seg at resultatene representerer ikke populasjonens erfaringer som helhet, samt at fortellingene er kvinners perspektiv om bruk av servicehund. Det er usikkert hvorvidt menn ville belyst andre aspekter ved bruk av servicehund. Imidlertid hevder Kassah og Kassah (2009) at funksjonshemmede kvinner har hatt en begrenset deltakelse i forskning, og denne studien er med på å synliggjøre deres erfaringer. Jeg har ikke hatt noen påvirkning på hvilke personer som har blitt plukket ut til å delta i min masterstudie. Det er imidlertid viktig å påpeke at de som ønsket å delta, kan sannsynligvis være de mest aktive personene i servicehund-saken. Resultatene bør derved leses med dette i bakhodet.

5.5 Etiske betraktninger

Kvalitative studier innebærer møter mellom mennesker, og forskeren har et særskilt ansvar med å være bevisst på de etiske utfordringene forskningen kan medbringe (Malterud, 2011). Forskeren har et ansvar for at forskningsdeltakerne skal beskyttes, og ikke utsettes for fare eller uheldige belastninger som følge av deltakelsen (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016). Det er dermed viktig at forskeren er bevisst og reflekterer rundt forskningsetiske problemstillinger. Forskningsetikk omfatter henholdsvis normer og verdier som regulerer og påvirker forskningen (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016). Det har blitt utarbeidet forskningsetiske retningslinjer som skal sikre kvalitet i forskningsprosessen, og øke bevissthet rundt ulike hensyn som forskeren må veie opp mot hverandre. En rekke etiske hensyn og utfordringer kan oppstå ved å gjennomføre en kvalitativ studie. Jeg ønsker imidlertid å vektlegge godkjenning av studiet, informert samtykke, sikring av konfidensialitet og gjensidighet i dette avsnittet.

5.5.1 Godkjenning

I løpet av studien samlet jeg inn personopplysninger som indirekte kunne identifisere informantene, herunder informasjon om funksjonsnedsettelse, alder, bosted, hundens navn og oppgave, samt egennavn på personer. I tillegg skulle jeg benytte lydopptaker. Studiet var dermed meldepliktig, og jeg måtte få godkjenning av Norsk senter for forskningsdata (NSD) for å gjennomføre studiet. NSD ligger under personvernombudet for forskning. Deres hovedoppgave er kvalitetssikring av forskning gjennom forhåndsvurdering og godkjenning av forskningsprosjekter som behandler personopplysninger (Norsk senter for forskningsdata, udatert). Jeg sendte søknad til NSD den 03. oktober 2016, og studiet ble godkjent den 28. oktober 2016 (se vedlegg I).

5.5.2 Informert samtykke

Inkluderes mennesker i forskningen er det en forutsetning å innhente et informert samtykke fra de involverte (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016). Kvale og Brinkmann (2009) hevder at et informert samtykke innebærer: (1) å informere informantene om studiets hensikt, (2) å klargjøre hovedtrekkene av forskningsdesignet, (3) å informere informantene om eventuelle risikoer og fordeler ved å delta i studien og (4) å gjøre det helt klart at deltakelse i studien er frivillig. For å realisere disse prinsippene, er det vesentlig at de aktuelle forskningsdeltakerne informeres om rettighetene deres. Disse rettighetene inkluderer deres

rett til å delta, samt at de ikke presses til å delta og at de kan trekke sin deltakelse på et hvilket som helst tidspunkt. Det ble sendt ut et informasjonsskriv om min studie til mine informanter (ref. avsnitt 5.2.2). I informasjonsskrivet presenterte jeg meg selv, fortalte om min studie og informerte om at deltakelse i studien er frivillig og at de kunne når som helst trekke sitt samtykke (se vedlegg II).

Jeg tok en telefonsamtale med hver enkelt som hadde returnert samtykkeskjemaet. Dette var for å forhøre meg hvorvidt deltakelse i studien fremdeles var av interesse, og eventuelt avtale tid og sted for å gjennomføre intervju. I løpet av telefonrunden, var det én person som fortalte at noe uforutsett hadde skjedd. Jeg tolket dette som et indirekte signal om å trekke sitt samtykke og tok derved ikke videre kontakt med vedkommende. Til hvert intervju, tok jeg med et eksemplar av informasjonsskrivet som jeg ga til informantene. Dette var for å forsikre meg om at de hadde lest og forstått innholdet før intervjuet fant sted. I tillegg stod kontaktinformasjon til meg og min veileder på informasjonsskrivet, noe som gjorde det mulig for dem å ta kontakt dersom de hadde ytterlige spørsmål eller ønsket å trekke sitt samtykke. Før intervjuet fant sted, spurte jeg hver enkelt informant om de samtykket til bruk av lydopptaker under intervjuet. Jeg informerte om når lydopptaker ble startet og stoppet, og respekterte når informantene ønsket at lydopptaket skulle stoppes under intervjuet.

5.5.3 Konfidensialitet

Et sentralt tema i min studie har vært å sikre informantenes rett til konfidensialitet. Sikringen av konfidensialitet innebærer at personopplysninger og andre gjenkjennbare beskrivelser skal på ingen måte kunne identifisere informantene ved oppbevaring av datamaterialet og publisering (Kvale og Brinkmann, 2009). Dette skal derved anonymiseres på en tilfredsstillende måte. Samtidig kan sikring av konfidensialitet være utfordrende å ivareta, spesielt i tilfeller der personene kjenner hverandre fra et tett og lite miljø.

Servicehundemiljøet i Norge er relativt lite med totalt om lag 30 servicehundbrukere. Det var behov for omskrivninger for å ivareta informantenes anonymitet. Kvale og Brinkmann (2009) hevder at i særlige tilfeller kan det være fordelaktig å maskere identiteten til informantene når man transkriberer. Jeg sørget for at jeg aldri skrev navnet på informantene, heller ikke navn på hundene, navngitte personer eller stedsnavn som kan gjøre dem gjenkjennelige. Deres identitet var også maskert i transkripsjonene som jeg videresendte til min veileder.

Transkripsjonen ble også skrevet på «muntlig bokmål» for å skjule deres identitet. Lydopptak og transkripsjonen av intervjuene ble lagret på privat pc og kryptert. Jeg videresendte den

ferdige transkripsjonen til hver enkelt deltaker for å åpne opp for deres innspill. Jeg ga de også mulighet til å sende meg fiktive hundnavn som jeg kunne benytte i sitater i analysen. I analysen har jeg brukt fiktive navn for å sikre konfidensialitet. Jeg opplyste informantene om at de kan gjenkjenne seg selv i den ferdigstilte oppgaven da de kommer fra et lite miljø. I tilfeller hvor muligheten for gjenkjennelse var særlig stor, eksempelvis der hundens spesialoppgave kunne gjøre informanten gjenkjennelig, informerte jeg vedkommende om dette og har fått tillatelse til å bruke informasjonen i oppgaven. Signerte samtykkeskjemaene og utskrift av transkripsjonene ble oppbevart i eget hjem, adskilt, og på sikre steder. Samtykkeskjema og transkripsjonen ble makulert da studien ble avsluttet i desember 2017.

5.5.4 Gjensidighet

Hvorvidt det er fordelaktig å delta i en studie har vært omdiskutert. Imidlertid påpeker Alexander (2010) at en direkte fordel for den enkelte informant er at de får mulighet til å dele sin kunnskap med en villig lytter. Mange av informantene stilte seg positive til at det skulle skrives en masteroppgave om deres erfaringer med å ha servicehund og håpet også at de kunne benytte denne til fordel for deres sak. Som en informant uttrykte: *«Vi har jo stor tro på at det du får fram er positivt og tenker at det kan vi bruke i vår sammenheng.»* Dette sitatet viser at det kan ligge en forhåpning hos informantene om at oppgaven kan komme i deres favør, noe som kan gjøre en forskningsdeltakelse fordelaktig for den enkelte. Imidlertid understrekte jeg at deltakelse i studien vil ikke påvirke den enkeltes servicetilbud, men forhåpentligvis bidra til at bruk av servicehunder kan bli mer kunnskapsbasert. Dette er noe som forhåpentligvis informantene kan dra nytte av som gruppe.

Dette kapittelet har presentert valg av metode og metodisk tilnærming for innhenting av datamaterialet. Dette har lagt grunnlaget for neste kapittel, hvor studiens funn vil bli presentert.

6. Studiens funn

Studiets formål var å frembringe kunnskap om bruk av servicehund i en norsk kontekst, med følgende problemstilling: *Hva, når og hvordan servicehunden erfares for kvinner med funksjonsnedsettelse?*

I dette kapittelet presenteres funnene som jeg fant gjennom analyseringen av intervjuene. Som nevnt ble intervjuene gjennomført i januar og februar 2017, det vil si før innføringen av servicehund som en varig rettighet. Funnene bør derved leses med dette i bakhodet. Jeg vil presentere funnene som en fortelling fra et mikroperspektiv til et makroperspektiv. De tre hovedtemaene er: (1) Servicehundens betydning for individet, (2) Hund til nytte og glede, og (3) Servicehundens betydning i samfunnet. Funnene presenteres i denne rekkefølgen.

6.1 Servicehundens betydning for individet

Funnene gjenspeiler hvilken betydning servicehunden har for den enkelte. Servicehunden fører til økt selvstendighet og livskvalitet, større trygghetsfølelse og ansvarsfølelse, tilgjengelig hjelp, samt et større ressursfokus. Imidlertid opplevde informantene en del utfordringer knyttet til bruk av servicehund. Nedenfor presenteres de ulike aspektene av informantenes egenerfaring.

6.1.1 Økt selvstendighet

Samtlige informanter forteller at servicehunden gir dem økt selvstendighet i hverdagen. Med bistand fra servicehunden kan de utføre hverdagslige aktiviteter uten hjelp fra andre. De kan bestemme selv når de vil utføre aktivitetene uten å måtte planlegge tidspunkt. Når de derimot mottar hjelp fra andre, må tidspunkt for hjelpen alltid være planlagt enten det gjelder assistenttimer eller hjemmehjelp. Servicehunden beskrives som selve symbolet på selvstendigheten: *«Det er jo den som er symbolet, da, på denne selvhjulpenhet, på det ekstra løfte man får i funksjonalitet, i funksjonsdyktighet, selvstendighet... (pause)... Den er viktig».* For denne informanten symboliserer servicehunden selve selvstendigheten ved at den gir et løft i informantens funksjonalitet. Støtten og assistansen som servicehunden gir gjør at den enkelte klarer seg selv på flere områder i livet. Denne selvstendigheten kan også gi personer med funksjonsnedsettelse en spesiell frihetsfølelse, noe som én av informantene beskriver: *«Og ikke minst også den største frihetsfølelsen var at jeg kunne vaske mitt eget tøy, for bikkja tok ut tøyet av vaskemaskinen og det var virkelig sånn helt fantastisk».* Denne informanten

beskriver at å gjøre klesvasken selvstendig var den største frihetsfølelsen som servicehunden kunne gi. Hunden hjelper informanten med å ta ut av maskinen når klesvasken er ferdig. Dette medfører at informanten kan gjøre klesvasken på egen hånd. I så måte gir det å være uavhengig av andres hjelp en spesiell frihetsfølelse.

Denne frihetsfølelsen har stor betydning for samtlige informanter. *«[Servicehunden] var gull verd for meg, altså, det å føle at jeg hadde mer kontroll over livet mitt igjen, at det var meg som kunne styre livet mitt og ikke alle andre, for det var sånn jeg følte det før jeg fikk servicehund at hjelpeapparatet styrte livet mitt, jeg måtte gå etter hjemmesykepleieren sine tider, jeg måtte gå etter assistentene sine timer»*. Denne informanten forteller at med bistand fra servicehunden oppleves autonomi i eget liv. Før informanten fikk servicehund, ble hverdagen styrt etter hjelpeapparatets tidskjemaer. Informanten hadde lite selvbestemmelse over hvilke tidspunkter hjelpe kunne tilbyes, og videre assistanse måtte avtales med assistenter. Informanten beskriver en opplevelse av å kunne bestemme over sin egen tid, og dermed ikke leve et liv som kun er basert på tidsskjemaer etter at servicehunden kom inn i bildet. Med hjelp fra servicehunden kan informanten gjøre hverdagsaktivitetene når vedkommende ønsker det selv uten at dette må avtales med andre. Informanten beskriver at denne kontrollen over sitt eget liv oppleves dyrebart. *«Å ha noe som du bestemmer over selv i livet ditt uten at det er satt opp til faste rutiner og faste tider og kjenne at en lever og ikke bare eksisterer»*. Denne autonomien kan gi en følelse av å leve og ikke bare å eksistere. *«Jeg kan ikke tenke meg et liv uten hund. Jeg kan ikke tenke meg en hverdag uten den friheten som jeg har»*. Servicehunden gir informanten en frihet som vedkommende ikke vil være foruten.

Flere av informantene uttrykte at de også verdsatte muligheten til å være alene. *«Privilegiet til å få lov til å være i fred, sammen med hunden min, da... (latter)»*. Denne informanten beskriver det som et privilegium å ha mulighet til å være alene, samtidig som informanten har hjelpen tilgjengelig ved å ha servicehunden. Én av informantene understrekte også hvor stor betydning servicehunden har for vedkommende: *«[Servicehunden] betyr så mye for meg at om jeg kunne ha valgt ... unnskyld, (navn på assistent)... mellom [brukerstyrt personlig assistanse] og servicehund, har jeg villet valgt servicehund, hvis jeg måtte velge»*. Denne informanten forteller at dersom valget har stått mellom brukerstyrt personlig assistanse og servicehund, har vedkommende valgt servicehund. Dette sier noe om hvor stor betydning servicehund kan ha for den enkelte.

6.1.2 Større trygghetsfølelse

Trygghet er noe som blir nevnt av samtlige informanter. Servicehunden gir dem tryggheten av at de alltid har hjelpen tilgjengelig. *«Så det gir meg en trygghet til at jeg overhodet ikke er noe engstelig for å være alene hjemme, jeg nyter mitt eget selskap må jeg innrømme. Og det er viktig for meg for jeg er en person som liker å være alene. Jeg orker ikke å ha folk rundt meg hele tiden»*. Informanten forteller at det å være alene sammen med servicehunden ikke gjør vedkommende engstelig fordi servicehunden trår til om det skulle være noe. I så måte kan det å ha en servicehund gi en trygghetsfølelse. Hjelpen er tilgjengelig uansett hvor de befinner seg, ute som hjemme. De har mulighet til å løse flere situasjoner ved hjelp av servicehunden. En servicehund blir heller ikke helt utlært. De kan derved løse nye utfordringer som oppstår ved å lære hunden nye oppgaver, som én av informantene uttrykker: *«(...) og man ble fortalt at når man fikk servicehund, så er det bare ens egen fantasi som setter begrensninger for hva du kan få en servicehund til å gjøre og det greide jeg med alt»*. En servicehund kan lære nye oppgaver, slik at man kan takle nye utfordringer som oppstår. Informanten forteller at vedkommende bestandig klarte å takle utfordringer som oppstår ved hjelp av servicehunden.

Flere av informantene nevner at de tør å utfordre seg selv etter at de fikk servicehund. *«Så alle de der ringvirkningene gjorde at... ja, jeg lærte meg selv bedre å kjenne og dermed så lærte en mer og tørre å ta noen steg som en ikke turte å ta før, for en ble litt mer trygg på at okay, det er mulig. Så de erfaringene de vet jeg ikke hadde kommet hvis det ikke hadde vært for servicehunden. Når en ser tilbake, så ser en veldig godt ringvirkningene etter servicehunden, så for meg, så var det livsforandrende å få en servicehund»*. For denne informanten ble livet forandret etter å ha fått servicehunden hvor vedkommende turte å ta nye sjanser fordi servicehunden skapte en trygghet på at det var mulig å mestre. Ved å ta nye utfordringer og mestre dem, vokste også tiltroen til seg selv og selvtilliten. Man utvider da sin komfortsone over hva som er mulig å gjøre til tross for funksjonsnedsettelsen. Informanten forteller at det var som å gå fra å bare eksistere til å leve. En annen informant forteller følgende: *«Og så er det klart, jeg har lært nye ting, jeg har lært å reise med fly, jeg har lært det å reise med båt, en del sånne ting»*. Informanten forteller at sammen med servicehunden har vedkommende lært å gjøre nye aktiviteter som ikke før var mulig. I så måte utvides spekter av muligheter. *«Jeg har sagt det før og jeg sier det igjen, altså jeg kan dra inn til byen med t-banen i trygg forvisning på at dette går for vi er to»*. Med en servicehund kan man få tryggheten til å prøve nye aktiviteter fordi man hele tiden har en hjelper ved sin side. Eksempelvis det å kunne reise alene. Dersom utfordringer oppstår, trår servicehunden til.

Én av informantene har en servicehund hvor dens oppgave er livreddende, og jeg stilte derved spørsmål hvorvidt vedkommende stolte på hunden sin. Jeg syns informantens svar er tankevekkende: *«Jeg vil vel si, da, du kan kanskje ikke stole hundre prosent på [servicehunden], men kan du det på institusjoner? Kan du stole hundre prosent på at alle rutiner blir fulgt der også? Du kan jo ikke det. Det er som sagt bare en hund og mennesker er som sagt bare mennesker og det kan skje feil på begge deler. Men ja, det er jo som sagt bare en hund, så den kan jo... men jeg velger å ta den sjansen»*. Informanten påpeker at både en hund og et menneske kan begå feil. Man kan ikke stole hundre prosent på at hverken rutiner blir etterfulgt eller servicehunden ikke begår feil. Informanten er helt klart over at en hund kan gjøre feil, men er samtidig villig til å ta den sjansen. Imidlertid forteller informanten videre at servicehunden aldri har feilet en gang på den livreddende oppgaven, noe som gjør at informanten har stor tillitt til servicehunden og føler seg trygg på å være alene med den. Jeg velger å ikke beskrive hundens oppgave ytterligere i et forsøk på å bevare informantens anonymitet.

6.1.3 Økt livskvalitet

Samtlige informanter hevder at de har fått et bedre liv etter at de fikk servicehund. *«Så jeg mener at den bidrar til at en får et bedre liv, et tryggere liv, mindre sykehusopphold... ja»*. Livet beskrives som tryggere. Informantene har mulighet til å utføre aktiviteter de ellers ikke kunne ha gjort, samt at de har mindre sykehusinnleggelser enn tidligere. *«Og når de får servicehund, så blir de mer sosialisert, kommer seg ut, er mer aktive, må ut å få luft og sånne ting og det er liksom ikke bare dette her med selve oppgavene [servicehunden] har»*. Denne informanten beskriver at de som innvilges servicehund får en mer aktiv tilværelse fordi hunden må aktiviseres og derved må de også aktivisere seg selv. Ved å ha en servicehund får de hjelp til praktiske oppgaver, samtidig som de opprettholder et sunt aktivitetsnivå som kan være helsefremmende. *«For jeg tror [servicehunden] har bidratt til å holde meg frisk, altså at... slippe å slite meg ut og holde på med den sunne aktiviteten»*. Informanten nevner at man får bedre helse fordi man får avlastning av hunden, samtidig som de kan bevare en aktiv tilværelse. Informanten påpeker samtidig at selv om man har en servicehund, kan man ha behov for like mye hjemmehjelp som tidligere. Med hundens bistand kan man imidlertid utføre aktiviteter og få et bedre innhold i tilværelsen. Informanten avslutter med å si at et godt livsinnhold er noe som mange burde være forunt.

Imidlertid understreker én av informantene at: *«Pipp kan ikke gjøre alt, overhodet ikke. Selvfølgelig kan den ikke det, men [servicehunden] kan være det som gjør det også mulig for meg å få mest mulig ut av blant annet assistanseordningen, bilen min, altså en del sånne ting som betyr at ikke mitt liv skal dreie seg om å sitte hjemme og lakke negler og spise konfekt»*. Informanten uttrykker at det finnes selvfølgelig en del begrensninger for hvilke oppgaver en servicehund er i stand til å gjøre. Samtidig kan servicehunden være det hjelpemidlet som gjør det mulig for vedkommende å få maksimalt utbytte av en eventuell assistanseordning og en tilrettelagt bil, samt å opprettholde en delaktighet i samfunnet. I så måte kan en servicehund katalysere den enkeltes ressurser i sin livsutfoldelse.

For en annen informant kommer det tydelig fram at vedkommende har fått et bedre livsinnhold etter at servicehunden kom inn i livet. På spørsmål om hvordan livet hadde vært uten servicehund, svarer informanten følgende: *«Da hadde jeg bodd på institusjon med tjuefiretimers overvåkning. Det hadde jeg. Det er det som hadde vært livet mitt da. Om det hadde vært på et sykehus, jeg hadde vel vært for dårlig til å være på et eldresenter, så da hadde jeg nok vært på et sykehus ett eller annet sted for hospits eller, ja, jeg vet ikke om vi har noe sånt sted i Norge. Men det ville hvert fall ha vært med tjuefiretimers overvåkning. Så det ser jeg ikke på som noe veldig liv, egentlig, og det gjorde jeg ikke da heller før jeg fikk min første hund»*. Uten servicehunden hadde denne informanten trolig bodd på en institusjon med 24 timers overvåkning. Dette er en enorm kontrast til det selvstendige livet som informanten lever sammen med servicehunden i dag. Informanten kan være ute med venner og være med på hytteturer på grunn av at servicehunden hjelper vedkommende til å opprettholde og forbedre sin funksjonalitet, hvilket ikke hadde vært mulig uten hjelp fra servicehunden. Informanten forteller videre en hjerteskjærende refleksjon: *«Og det har jeg sagt før at hadde livet mitt vært sånn eller hadde det fortsatt å være sånn, så er ikke det for meg et verdig liv og det er ikke et sånt liv jeg vil leve. Da vil jeg heller ikke leve fordi du lever ikke når du har det sånn. Det gjør du ikke, så jeg tror kanskje jeg ikke hadde vært her hvis det ikke hadde vært for servicehunden. Det tror jeg faktisk ikke når jeg tenker meg om, hvis jeg skal skikkelig tenke dypt etter. Nei, det hadde vært for dårlig... det er ikke noe liv. I hvert fall ikke et liv for meg som egentlig er veldig, veldig aktiv. Det er det ikke»*. Informantens refleksjon indikerer at i enkelte tilfeller kan en servicehund være helt avgjørende for den enkeltes livskvalitet, noe som er gjeldende i dette tilfellet. Servicehunden gjør det mulig for informanten å leve et liv som beskrives som verdig. Uten servicehunden har informanten

kanskje hatt et ønske om å ikke leve.. Dette sier noe om hvor enorm stor innvirkning en servicehund kan ha på den enkeltes livskvalitet og livsinnhold, noe som må tas på alvor.

6.1.4 Tilgjengelig hjelp

Ved å ha en servicehund har man hjelpen tilgjengelig 24 timer i døgnet, noe som flere av informantene nevnte som viktig for dem. *«Altså den er jo på jobb fireogtjue timer i døgnet, men ikke når jeg ikke trenger den på en måte (...)*». Servicehunden er tilgjengelig til å hjelpe 24 timer i døgnet. Dette skiller den fra eksempelvis en brukerstyrt personlig assistanseordning som er timeregulert, noe som betyr at aktiviteter må utføres til planlagte tidspunkt. I sjeldne tilfeller kan personer med funksjonsnedsettelse tildeles en heldøgnsassistanseordning. Når en person tildeles en servicehund, har eieren alltid servicehunden på fulltid. Hjelpen er derved tilgjengelig hele døgnet, uansett hvor de måtte befinne seg. Dette innebærer at de kan gjøre aktiviteter når de selv måtte ønske det uten at tidspunkt må avtales på forhold. *«Ja, det er vel den biten, pluss det at du kan ta med den så mange steder fireogtjue timer i døgnet uansett hvor du måtte være, om du er hos noen venner eller om du er hjemme så har du på en måte hjelpemiddelet beredt til å hjelpe. Mens med assistent så må ting avtales hvis du skal reise og du kan være mye mer spontan for du vet at du kan ta med deg hjelpa uansett hvilken setting du måtte være i»*. Ifølge denne informanten kan vedkommende være mye mer spontan med servicehunden fordi hunden kan være med på ulike arenaer uten at dette må tidsplanlegges. *«Så hvis vi kan gjøre det sammen, [servicehunden] og jeg, så kan vi gjøre det når som helst»*. Sammen med servicehunden kan informanten gjøre aktiviteter når vedkommende selv måtte ønske det og får dermed mer selvbestemmelse i sitt eget liv. Informanten blir også mer uavhengig av andre personers velvilje i gitte situasjoner fordi vedkommende hele tiden har en hjelper ved sin side.

Flere av informantene understreker at selv om servicehunden er hos dem hele tiden, så har hunden også «fritid» hvor den får lov til å bare være en hund. *«Men imellom alle arbeidsoppgavene, så er den jo bare hjemme og er en veloppdragen, god familiehund. Jeg synes dette er en veldig viktig del av det hele at den bare får lov til å leke litt og bare være... den skal jo ha mosjon, den skal jo ha det avstressende den også»*. Samtlige informanter synes det var viktig å gi servicehunden rom til å koble av og få lov til bare å være en hund uten arbeidsoppgaver. En god balanse mellom jobb og fritid er viktig å opprettholde for å ha en velfungerende servicehund. Imidlertid påpeker én av informantene at selv om servicehunden ikke alltid var på «jobb», ville den hele tiden være en servicehund for vedkommende. *«Fordi*

en servicehund, skal selvfølgelig ha muligheten til å leke, å gjøre sånne ting som nødvendigvis ikke er en kommando fra meg. Men den vil da alltid være en servicehund for meg. Alltid».

Bak en velfungerende servicehund, ligger det store ressurser. En servicehund er spesialtrent til utføre spesifikke oppgaver for en bestemt person. Hunden vil hele tiden være beredt til å utføre en oppgave med en gang den får en kommando. Eieren vil hele tiden ha autoriteten over den, selv mellom arbeidsøktene. *«Det blir som en forlenga arm rett og slett, og som er der lojal, fireogtjue timer i døgnet, selv om den nå ligger og sover, så hvis jeg gir en kommando, så er den klar til å jobbe med engang, det er ikke noe sånn: nei, jeg skal bare først... den bare gjespe litt og strekke på seg og så er det liksom: Ja, jeg er klar, hva er det du vil jeg skal gjøre for noe?».* På et vis viskes avstanden mellom individet og hunden ut.

For personer med assistansebehov kan det være en trygghet å vite at man har hjelpen tilgjengelig, noe som denne informantene forteller treffende: *«Både av praktiske og psykososiale ting som er så viktig for meg, at det er jo... at jeg har fireogtjue timer i døgnet hjelp i huset».* Det å ha heldøgns hjelp kan gi en enorm trygghet for den enkelte, spesielt dersom noe uforutsett skjer. *«Og så klart skjer det noe inne så kan den trykke på trygghetsalarmen».* Servicehunden gir en spesiell trygghet ved at den også er trent opp til å tilkalle hjelp. Dersom noe uforutsett skjer, eksempelvis et fall, kan hunden tilkalle hjelp ved å trykke på alarmknappen.

6.1.5 Større ansvar - å vite at man trengs

Flere av informantene nevner at det å ha en servicehund innebærer et stort ansvar. Man har ansvar for et levende vesen, noe som betyr at man noen ganger må legge sine egne behov til side til fordel for servicehunden. Ansvaret innebærer å ta vare på hundens ve og vel.

Eksempelvis kan dette dreie seg om å gi den riktig fôr og mosjon. En servicehund skal ikke bli for tykk, og det er da viktig å gi den kvalitetsfôr og fysisk aktivitet. I tillegg er det nødvendig å følge opp med regelmessig veterinærsekk for å se til at hunden er frisk.

Imidlertid har dette ansvaret positiv innvirkning på flere av informantene, noe som denne informantene forteller treffende: *«Det er... stort sett så gjør det veldig positivt med at man trengs her i livet. Det gjør noe godt, det. Det gjør godt å ha noen som er avhengig av deg».*

En servicehund er avhengig av eier for å få sine behov ivaretatt, noe som flere av informantene opplever som positivt.

Én av informantene underserker imidlertid at det å ha ansvar for en servicehund innebærer også at man har ansvar for et kostbart hjelpemiddel: *«Du har faktisk ansvar på et veldig, veldig kostbart hjelpemiddel, først og fremst på et levende vesen selvfølgelig. Men du har også fått ansvar for et hjelpemiddel som koster nesten en halv million kroner!»* Dette sitter veldig sterkt i ryggmargen hos informantene hvor vedkommende har et ønske om å forvalte hjelpemiddelet på best mulig måte. Det vil si å benytte servicehunden til det den er trent opp til etter intensjonen. Noen av informantene forteller at de velger å gjøre aktiviteter der de kan få nytte av servicehunden. Samtidig som at de har et ønske om å være mest mulig sammen med servicehunden. *«Men det er jo igjen et valg da, du velger vekk andre ting i livet, ikke like mye sosial, ikke like mye ut på byen og sånne ting, at en gjør andre prioriteringer fordi en vil ha muligheten å ha ansvar for en hund»*. Flere av informantene foretar prioriteringer slik at de kan utføre aktiviteter sammen med servicehunden.

Ansvar for en servicehund innebærer også et annet aspekt, noe som én av informantene påpeker: *«Så sann sett så tar du på en måte et ansvar på deg når du har en servicehund. Ikke bare med det at du har hjulpa for deg selv, men at du på en måte er en ambassadør for andre også»*. Å være en ambassadør for andre omhandler deriblant å tilrettelegge slik at servicehunden er flink i oppgavene sine og viser seg fra sin beste side ovenfor andre. I så måte opplyse omverden hva en servicehund er og kan gjøre, noe som kan innebære å stille opp i media for å fortelle om sin servicehund. Dette kan føre til en større bevissthet over hva en servicehund er og betyr for de menneskene som benytter dette hjelpemidlet, noe som samtlige informanter ser på som en viktig del av ansvaret med å ha servicehund.

6.1.6 Større ressursfokus

Samtlige informanter beskriver hvordan synet på sin egen funksjonsnedsettelse har forandret seg etter at de fikk servicehund. Sammen med servicehunden er det mer uklare grenser på hva de kan og hva de ikke kan gjøre. Tidligere var grensene mer tydeligere, hvilket kunne medføre at de opplevde seg selv som mer hemmet i sin livsutfoldelse. Sammen med servicehunden kan de komme frem til løsninger på utfordringer som oppstår, hvilket gjør at noen opptrer mer offensivt enn tidligere. Det å klare utfordringer sammen med servicehunden gir en enorm mestringsfølelse, hvilket kan ha positiv innvirkning på selvtilliten da det blir et større ressursfokus enn tidligere.

Noen av informantene hevder imidlertid at de ikke lengre ser på seg selv som en funksjonshemmet person: «*Nei, med det ligger jo litt i ordet funksjonshemmet, for jeg føler meg egentlig ikke så veldig hemmet. Altså, jeg kan gjøre så og si det samme som alle andre og pleier å si at ting tar bare litt lengere tid, men det er den eneste forskjellen, og når en da har servicehunden, da, som er med og kan gjøre så mange ting som gjør at du får spart energi, så kan jeg heller ikke legge skyld på at jeg ikke har overskuddet, fordi servicehunden er jo med og hjelper meg gjennom dagen*». Bistand fra servicehunden medfører at vedkommende får spart energi som gjør at overskuddet holder seg lengere. Man får dermed mulighet til å gjøre flere aktiviteter i løpet av en dag. Informanten beskriver seg selv som ikke hemmet i sin livsutfoldelse, da vedkommende kan være aktiv på samme linje som alle andre. Den eneste forskjellen er imidlertid at utførelsen av aktivitetene kan ta litt lengere tid. En annen informant beskriver følgende: «*Jeg ser egentlig ikke på meg selv som funksjonshemmet, jeg. Men jeg vet jo at jeg er det. Det er jo ikke noe tvil om det, men det er ikke sånn hvis jeg skal beskrive meg selv: Ja, jeg er funksjonshemmet*». Med bistand fra servicehunden kan informantene noen ganger glemme at vedkommende har en funksjonsnedsettelse. Fokuset blir i større grad på det vedkommende mestrer. Informanten vil ikke beskrive seg selv som funksjonshemmet.

6.1.7 utfordringer

Selv om informantene i hovedsak har positive erfaringer ved bruk av servicehund, påpeker flere av informantene utfordrende sider ved å ha servicehund, spesielt med tanke på servicehundens manglende rettighetsfestning. «*Nei, det eneste er jo at det er økonomisk utfordrende, da, ettersom det er ikke likestilt med førerhunder, sånn i forhold til grunnstønad og sånn, du får jo ikke noe dekket. Som forsikring og veterinær og alt dette, må jeg jo betale selv, og fôr. Og det får jeg ikke noe dekning for*». På grunn av den manglende rettighetsfestningen får eierne ingen økonomisk dekning for ivaretagelse av hundeholdet, noe som for noen oppleves utfordrende. Manglende rettighetsfestning innebærer i tillegg at informantene lever i uvisse hvorvidt de kan få erstatningshunder, det vil si en ny servicehund som erstatter den nåværende hunden når den blir for gammel til å fungere som tjenestehund. Dette synes mange av informantene er utfordrende. En tilværelse uten servicehund er noe som mange av informantene hadde sett mørkt på. I tillegg kan det føles tyngende å vite at det de gjør kan få konsekvenser i avgjørelser hvorvidt servicehund skal bli en rettighet. De vil ikke gjøre noe feil slik at det blir tvil om nytteverdien av servicehunder.

Én av informantene nevner at det kan noen ganger være utfordrende å ta med seg servicehunden inn med offentlig transport på grunn av manglende kjennskap til lovverket: «(...) også er det jo det med at selv om mattilsynet har satt [servicehundene] på lik linje med førerhund og andre tjenestehunder, så er det ikke alle som har fått med seg det, så det har vært mye krangling med flyselskaper og NSB og... og det kan gjøre meg litt irritert at de ikke er oppdatert på regler og lovverk, at vi skal være nødt til å fortelle dem det». Informanten hevder at det blir mye krangling med diverse flyselskaper og NSB hvorvidt de får lov til å ta med servicehunden om bord. Med en bedre kjennskap til lovverket fra andre parter kunne slike situasjoner vært unngått.

En servicehund kan også oppleves som en utfordring rent intellektuelt, noe som flere av informantene nevner. Den trenger å gis nok oppgaver for å nyttiggjøre sin mentale kapasitet. I tillegg kan det man gjør virke inn på hundens oppførsel, og det er da vesentlig å ha en bevissthet omkring hvordan dette har en innvirkning på hunden. For å ha en velfungerende servicehund må eieren ha autoritet over sin servicehund, noe som denne informanten påpeker: «Fordi en hund krever veldig mye oppmerksomhet. Selvfølgelig. Og det er nødvendig hvis du skal ha en servicehund som virkelig skal være en servicehund for meg, så er den også avhengig av at den kan ikke forholde seg i det daglige til flere ansvarshavende». Informanten forteller videre at det har vært utfordrende å forklare overfor sine assistenter at de ikke skal ha et eierforhold til hunden, og informanten setter klare grenser for hvordan de skal forholde seg til servicehunden. For informanten er det viktig at ikke assistentene knytter seg til hunden. I tillegg kan det oppstå situasjoner hvor informantene mister konsentrasjonen ovenfor servicehunden, noe som kan oppleves som utfordrende da de ofte har en hund som søker oppmerksomhet og kommandoer.

I tillegg kan det være utfordrende å ha servicehund ute i det sosiale rommet. Noen av informantene nevner problemer som oppstår i møte med naboer hvor de misliker at hundene etterlater seg ekskrementer, da det er for noen vanskelig å plukke opp etter hundene. En annen informant påpeker videre at det kan være utfordrende å ta med servicehund på steder hvor det er også allergikere tilstede. Dette er også en problematikk som kan oppleves av førerhundemiljøet.

Noen av informantene opplever utfordringer knyttet til å få en ny servicehund. Når de får en ny servicehund, må de nullstille seg fullstendig. De forteller at en erfaren servicehund trenger

nesten ingen kommandoer for å utføre oppgavene fordi de kjenner til hverdagsrutinen. Noen ganger kan et blikk være nok for å forstå hva de skal gjøre. Å gi slipp på en rutinert hund kan oppleves som å gi slipp på en trygghet. Med en ny hund må hverdagsrutinen læres, noe som kan sette tålmodigheten på prøve. I innlæringen av ruinen, blir de bevisst over sine vaner og uvaner. For å fungere som et godt team sammen med servicehunden, kreves det investering av tid og trening med servicehunden.

I tillegg opplever noen av informantene utfordringer knyttet til selve ivaretagelsen av hunden, noe som denne informanten illustrer treffende: *«Ja, det er jo klart at det er jo utfordringer. Du må jo passe på helsa til hundene, og at de har det bra, altså de skal luftes, de skal ha mat, de skal ha stell. Det største utfordringen, ja, ikke utfordring, bøygen, er når det er dårlig vær og du må ut. Eller hvis jeg er dårlig og ikke... eller dårlig og dårlig, ikke er i form, da er det jo klart at da er det jo tynge å skulle gå ut å luften»*. Det å ta vare på en hund krever at man gir den kvalitetsfôr, gir den godt stell samt at man kan luften hunden regelmessig. Lufting av hunden er noe som noen av informantene never som utfordrende. *«Ja, altså for meg og folk flest som har funksjonshemming, så er det å skulle være avhengig av å få luftet hunden hver dag, det er jo en utfordring»*. Samtlige informanter har løst dette ved å bo strategisk til med tanke på lufting, samt å alliere seg med noen i nettverket deres som kan hjelpe til med lufting dersom de er syk. Én av informantene understøtter imidlertid at en servicehund har nødvendigvis ikke behov for de lange turene. Det er å få bruke sin mentale kapasitet som er viktig for en servicehund.

6.2 Hund til nytte og glede

En servicehund kan både være til nytte og til glede for personer med funksjonsnedsettelse. Nedenfor beskrives servicehundens hovedoppgaver, tilknytningsbåndet mellom hund og eier, samt servicehundens betydning på den sosiale interaksjonen med andre mennesker.

6.2.1 Servicehundens oppgaver

En servicehund kan bistå med mange ulike oppgaver i hverdagen som kan bidra til å styrke funksjonen til den enkelte. Informantene nevner syv hovedoppgaver som hundene gjør for dem: (1) Apportering, (2) plukke opp og bære, (3) trekking, (4) på- og avkledning, (5) skifte på seng, (6) ta inn og ut av vaskemaskinen og (7) anfall og reaksjonshund. Bistanden som servicehunden gir, kan gjøre hverdagen enklere for personer med funksjonsnedsettelse. En av

de viktigste oppgavene en servicehund er trent opp til er apportering. Det betyr å hente ulike gjenstander og returnere dem til brukeren. En servicehund kan hente ulike gjenstander som eksempelvis vesker, telefonen eller andre objekter som ligger utenfor rekkevidde. Hunden kan hente både mat og drikke fra kjøleskapet og lukke kjøleskapsdøren etter seg. Når rullestolen triller utenfor rekkevidde, kan hunden hente denne tilbake til brukeren. Dette skaper en sterk selvstendighet for personer med servicehund.

En servicehund kan plukke opp nesten alt fra små mynter til tunge gjenstander, noe som denne informanten forteller: *«(...) og den var helt ram til å plukke opp mynter på butikken, ved kassa og sånn for der ligger det alltid mange småmynter, så den hadde egen portemone den med mynter som den fant (latter) og det ble det godbiter eller noe sånt for»*. Flere av servicehundene kan plukke opp ting fra bakken før informantene har rukket og tenkt tanken, noe som kan føre til hverdagsgleder for både hund og bruker. I tillegg kan en servicehund frakte bager eller annen bagasje, noe som kan være nyttig i forbindelse med innkjøp. *«Også er den med meg, skal vi handle mat da henter den ting som står langt ned for eksempel og bærer ting og mister jeg ting på veien... altså [servicehunden] er jo der, uansett hva det skulle være, da»*. Ved at servicehunden kan være med inn på butikker, kan innkjøp oppleves som mindre energikrevende da hunden kan både hente varer og bære de hjem sammen med brukeren.

Noen av servicehundene er også trent til å trekke rullestolen på korte og lengre distanser, noe som en informant omtaler som en av hundens viktigste oppgaver: *«Så er det jo den som bistår meg når jeg skal opp en bakke eller komme meg rundt omkring og på stasjon der du kom nå for eksempel er det jo veldig mange bratte motbakker... ja, og da er det godt å ha litt drahjelp»*. Med hundens drahjelp blir det enklere å komme seg fram med manuell rullestol selv i motbakker. Dette virker avlastende på kroppen, noe som kan føre til mindre slitasjeskade. Servicehunden kan også trekke andre gjenstander som eksempelvis en skikjelke, noe som betyr at man kan bli med på skitur uten å være avhengig av drahjelp fra andre mennesker. Den enkelte blir derved mer selvhjulpen med hundens drahjelp, samtidig som man kan opprettholde sitt aktivitetsnivå.

Flere av servicehundene bistår i på- og avkledning. De kan hente klær ved påkledning og trekke av plagg ved avkledning, noe som kan være til stor nytte for personer med nedsatt bevegelighet i armer eller ben. *«Nei, altså det ble en helt sånn egen selvstendighet, for det første fikk jeg hjelp til å få av meg klær å slippe å streve med det, altså krongle, knote og i det*

hele tatt». For mange med funksjonsnedsettelse kan på- og avkledding være en slitsom aktivitet. Med bistand fra servicehunden kan dette oppleves som mindre energikrevende, noe som medfører at man har energi til å utføre andre aktiviteter. Noen av servicehundene kan også hjelpe brukeren opp fra senga.

En servicehund kan også bistå når senga skal skiftes på, og bære skittentøyet til vaskemaskinen. Videre kan den ta tøy inn i og ut av vaskemaskinen. *«Den kan skifte på senga og den kan ta inn og ut av vaskemaskinen og putte i tørketrommelen og fra tørketrommelen og opp i en greie og så drar [servicehunden] den greia her til sofaen, så kan jeg legge det sammen i sofaen også ned i den kurva igjen og så drar den den ut til skapene mine også kan jeg legge inn tøyet der»*. Servicehunden kan bistå gjennom hele klesvasken fra å ta klærne inn i vaskemaskinen til å få klærne inn i skapene. Den må selvfølgelig ha kommandoer fra eier for å gjøre de ulike arbeidsoppgavene, og kan ikke gjøre oppgavene alene uten god dirigering fra eier. Imidlertid gjør servicehundens bistand det mulig for personen å gjøre flere hverdagsaktiviteter selvstendig. Noen av servicehundene kan i tillegg hjelpe til med å legge sammen tøy som eksempelvis sengelanken som kan være vanskelig å legge sammen alene. Én av informantene nevnte bistand til klesvask som hundens viktigste oppgave: *«Og ikke minst også den største frihetsfølelsen var at jeg kunne vaske mitt eget tøy for bikkja tok ut tøyet av vaskemaskinen og det var virkelig sånn helt fantastisk»*. Med bistand til klesvask kan informanten bestemme selv når på døgnet denne skal settes på, noe som gir informanten en enorm frihetsfølelse. Informanten trenger ikke lengre å vente til at noen kan komme og hjelpe, men kan gjøre klesvasken når informanten selv vil med bistand fra servicehunden.

En spesiell gruppe av servicehunder er anfalls- og reaksjonshunder. De reagerer på ulike anfall ved å trykke på en alarmknapp og holde kontakt med brukeren til hjelpen kommer. Anfallene kan eksempelvis være epilepsianfall eller astmaanfall. Anfall- og reaksjonshunder kan også ha andre servicehundfunksjoner som nevnt ovenfor. Et fåtall av mine informanter har hunder med reaksjonsoppgaver. Denne servicehundfunksjonen er i noen tilfeller livreddende. Jeg velger å ikke beskrive dette ytterligere for å ivareta informantenes anonymitet.

6.2.2 Tilknytningsbånd

Samtlige informanter snakket om sitt tilknytningsbånd til servicehunden, noe som denne informanten forteller treffende: *«Det blir veldig tett... det blir et gjensidige tillitsforhold. Det*

blir en... det blir jo en gjensidig avhengighet. Den er avhengig av meg, jeg er avhengig av den. (Pause) vi er avhengig av å samarbeide. Vi blir et team. Etter hvert som tida går blir vi et samkjørt team. (Pause) blir naken uten den...» Informanten beskriver båndet som et gjensidig tillitsforhold og en gjensidig avhengighet hvor de blir et team som er avhengig av å samarbeide. Uten servicehunden føler informanten seg naken.

Hunden har videre en evne til gi et fortrolig vennskap, ikke-dømmende lojalitet og ubetinget kjærlighet, noe som denne informanten beskriver treffende: *«Den er der twentyfour/seven (lang= eng) og... beredt til å gi uansett, den ubetingede kjærligheten, den er ikke noe menneske som kan gi i det hele tatt. Så derfor har den nok blitt en livsledsager for min del, ledsager meg i livet til veiene skilles ad...»* Informanten omtaler servicehunden som en livsledsager, en som er der for informanten og som trofast følger informanten. Servicehunden er beredt til å hjelpe tjuetimer i døgnet uansett hva det måtte være, med en like stor entusiasme selv om informanten ikke føler seg fortjent til det. Informanten opplever dette som en ubetinget kjærlighet, noe som et annet menneske ikke kan gi. Forholdet til servicehunden omtales som et slags kjærlighetsforhold. Hunden blir ofte omtalt som menneskets beste venn. Dens evne til å gi ubetinget kjærlighet og ikke dømmende lojalitet gjør relasjonen mellom menneske og hund spesiell verdifull.

6.2.3 Kontaktskaper

En hund kan styrke den enkeltes sosiale nettverk, hvilket flere av informantene nevner: *«Ja, har jo alltid hatt mange mennesker rundt meg, men jeg fikk enda mer venner og felleskap med folk etter at jeg fikk servicehund, så kommer du deg ut, du har ikke noe valg, du må på en måte bare...»* Informanten har alltid hatt kontakt med mennesker, men har kommet i kontakt med enda flere etter at vedkommende fikk servicehund. Når hunden luftes kommer informantene enklere i kontakt med mennesker enn uten servicehunden. Informanten har også blitt en del av servicehundemiljøet, hvilket har blitt en utvidelse av personens sosiale nettverk. Servicehundemiljøet prioriteres høyt, og informanten stiller med glede opp på demonstrasjoner som blir arrangert av foreningen Norske Servicehunder.

Møtet med andre mennesker kan også forandre seg etter at servicehunden tildeles, hvilket denne informanten forteller treffende: *«Så liksom det at å ha Mira, der som jeg tidligere kunne bli møtt på butikk og så personalet pratet til assistentene mine og ikke til meg, der var det heller at de ble interessert i hunden og fokuset kom vekk i fra meg selv og over på*

servicehunden». Tidligere har informanten opplevd at personer har heller snakket til assistentene istedenfor til informanten. Når informanten har med seg servicehunden, viser de interesse for servicehunden og derved får informanten fokuset vekk fra seg selv. Informanten forteller videre at tillitten til andre mennesker har blitt større etter at vedkommende fikk servicehund. Det eneste informanten ble sett for tidligere var sykdommen og ikke for den personen informanten var på innsiden. Etter at servicehunden kom inn i livet til vedkommende, ble fokuset flyttet fra funksjonsnedsettelsen over til hvordan vedkommende håndterer hunden. En annen informant forteller følgende: *«Det har vært... altså det har vært en døråpner på mange måter, både det at jeg har fått nye venner, venninner, men også det jeg opplevde som rullestolbruker at jeg ble veldig usynlig før jeg hadde servicehund*». Informanten opplever å bli møtt på en mer likeverdig måte med servicehunden enn uten hund.

Servicehunden kan i enkelte tilfeller bidra til å bryte et mønster med en asosial tilværelse til å få en mer utadvendt væremåte, hvilket én av informantene beskriver og omtaler som en milepæl. Med hunden kommer man i snakk med andre personer og skaper relasjoner som man trolig ikke har gjort uten hund. Denne informanten illustrerer dette treffende: *«(...) også er det en ting også og det er jo klart at det er et sjekketriks å ha hund. Ja, nå setter jeg det litt på spissen, men jeg har veldig mange små sånn hyggelige samtaler med folk rundt omkring og har også mange som er veldig nyttig... mye lettere å ta kontakt med meg, ikke sant, det er veldig få mennesker som kommer bort til meg å sier sånn: Åh, vet du hva, å nei, så fin rullestol du har! Vet du hva, det har jeg lyst til å snakke med deg om. - Ja, det har jeg i hvert fall ikke lyst til å snakke med deg om... (latter)*». Med servicehunden kommer informanten enklere i snakk med fremmede og det kan oppstå mange nyttige samtaler med andre mennesker. En annen informant forteller: *«Jeg har et par gode venninner som jeg ikke hadde blitt kjent med, hadde det ikke vært for at jeg hadde hatt hund. Så det er noe med de som har bikkjer og de som har småunger, de treffer hverandre (latter) når de er ute, de har liksom noe til felles, da*». Informanten har fått venner som vedkommende ikke har blitt kjent med uten hund. I så måte kan hunden bli en brobygger til å skape relasjoner til andre mennesker.

Imidlertid påpeker noen av informantene at det kan bli litt mye oppmerksomhet i lengden, hvor de noen ganger kan føle seg pliktig til å prate med forbipasserende som vil snakke om servicehunden. Én av informantene nevner også utfordringer som oppstår i møte med enkelte innvandrer miljøer: *«Og det er fordi i noen innvandrer miljøer er det sånn at synet på hund er noe helt annet, hvor det er slik at barna blir jo oppdratt til at hvis noe, så truer de hunden for*

de kjenner hundene på en helt annen måte og det er mange som reagerer med avsky på en hund og jeg har opplevd også at hunden min har blitt sparket etter, ikke sant, nesten som det skulle vært en sånn, ikke sant, veps». I enkelte innvandrer miljøer kan synet på hund være noe helt annet enn hva vi er vant med i Norge. En hund kan sees på som et truende dyr, hvilket kan gjøre det utfordrende å ferdes med servicehund i disse miljøene.

6.3 Servicehundens betydning i samfunnet

Servicehundens betydning kan også sees ut fra et makroperspektiv. Nedenfor beskrives servicehundens rettsstilling i samfunnet, samt hvordan den kan ha en samfunnsøkonomisk inntjening. Imidlertid er det viktig å påpeke at noen aspekter ved servicehundens betydning kan kun sees fra individnivå.

6.3.1 Rettsstilling

Samtlige informanter snakket om servicehundens rettsstilling, noe som gjorde at jeg følte det som relevant å putte inn spørsmål knyttet til dette i intervjuguiden. Samtlige informanter har et sterkt ønske om at servicehund skal bli rettighetsfestet. Svaksynte har lenge hatt en særstilling blant personer med funksjonsnedsettelse. De trenger kun ha et synstap på en viss prosentandel og kan dra nytte av en førerhund, så har de rett til å søke om førerhund. Flere av informantene uttrykker at de opplever det som manglende likestilling at ikke servicehund har den samme rettsstilling som førerhund. Det oppleves som diskriminerende at noen har en «viktigere» funksjonsnedsettelse enn andre. Én av informantene uttrykker imidlertid at: *«Og det er politisk sak som gjelder en stor gruppe funksjonshemmede som dreier seg ikke om at det er grupper av funksjonshemmede som skal settes opp mot hverandre. Men det dreier seg om likerettigheter og eventuelt en rettighet som vi mener er samfunnsnyttig skal tilfalle de som velger å ha servicehund. I alle fulle fall, så kan det aldri bli sånn at det er en ubetinget rettighet man har. En rettighet er noe man har ut fra gitte kriterier. Eller så kunne dette eventuelt falle helt fra hverandre»*. Informanten påpeker at rettighetsfestning av servicehund dreier seg om likerettigheter og at ikke typer av funksjonsnedsettelser skal settes opp mot hverandre. Informanten ønsker videre ikke at servicehund skal bli en ubetinget rettighet, men en rettighet ut fra gitte kriterier deriblant at man har en fysisk funksjonsnedsettelse og kan gi nok arbeidsoppgaver til hunden. En servicehund er ikke noe som er «kjekt å ha», men den har uvurderlige nyttefunksjoner for den enkelte som tildeles dette hjelpemidlet.

Samtlige informanter stiller seg uforståelige, på intervjutidspunktet, til at servicehund ikke er en rettighet på lik linje med førerhund. De har gitt rapporter fra andre land om nytteverdien av servicehunder og delt av sine erfaringer til politikere. Politikerne har videre gitt tilbakemelding på at de stiller seg positiv til bruk av servicehund. Til tross for dette har det ikke skjedd en lovendring på området. Foreningen Norske Servicehunder har videre utarbeidet et forslag til lovtekst som understreker hvilke kriterier servicehunder bør innvilges etter, og venter på klarsignal for å diskutere dette i politiske fora. Én av informantene understreker imidlertid at: *«Jeg tenker at med dette som med en del andre ting, og da tenker jeg på det som går på rettigheter og muligheter og i første omgang det som går på folk med funksjonsnedsettelse, er du avhengig av noen ildsjeler. Du er avhengig av de gode eksemplene. Og du er avhengig av å lage en politisk støtte. Det er støtte når det gjelder servicehund, akkurat som det med BPA¹, finnes det ikke noe partipolitiske skillelinjer. Men du er avhengig av at det kommer noen som får øynene opp for det og som er villig til å sloss for det»*. Informanten hevder at for å fremme rettigheter og muligheter for mennesker med funksjonsnedsettelse er man avhengig av noen ildsjeler og de gode eksemplene. Videre hevder informanten at det ikke finnes noen politiske skillelinjer når gjelder å gi støtte til servicehund. Imidlertid er man avhengig av at noen får øynene opp for samfunnsnyttene av servicehund og som er villig til å sloss for at det skal bli en rettighet.

I løpet av skriveprosessen har det skjedd mye positivt på rettighetsfronten. I skrivende stund er det blitt vedtatt at servicehund skal bli et rettighetsfestet hjelpemiddel på lik linje med førerhund. Dette var noe som samtlige informanter ønsket sterkt. I mange år har opptrening og utdeling av servicehund kun vært gjennomført som prøveprosjekter uten at dette er blitt en varig rettighet. Fra januar 2018 innførtes stønad til servicehund som en permanent ordning for personer med fysiske funksjonsnedsettelser.

6.3.2 En samfunnsbesparelse

Samtlige informanter hevder at en servicehund er besparende for samfunnet som helhet. Dette er på tross av at hver servicehund koster nesten en halv million norske kroner. Én av informantene nevner at vedkommende har klart å holde seg i jobb på grunn av servicehunden: *«Jeg har jobba hundre prosent hele tiden med mine utfordringer, da, men jeg har vel klart å holde meg lengre i jobb på grunn av Brutus, tror jeg, holde meg lengre i jobb, at den har*

¹ BPA står for brukerstyrt personlig assistanse som er en assistanseordning for personer med funksjonsnedsettelse.

hjulpet til sånn at jeg har overskudd». Med praktisk hjelp fra servicehunden får informanten overskudd til å holde seg i jobb, noe som er bra både for vedkommende og samfunnet som helhet. Dette medfører at informanten er selvforsørget uten å motta trygdeytelser fra det offentlige, noe som er samfunnsøkonomisk besparende. En annen informant opplyser at vedkommende ikke har hatt noen sykemeldinger på grunn av sin funksjonsnedsettelse etter at servicehund ble tildelt, noe som har spart offentlige ytelser. For enkelte har servicehunden ført til at de har klart å komme seg ut i jobb.

Flere av informantene har redusert andre kommunale tjenester etter at de fikk servicehund. *«Jeg har renonsert BPA-vedtaket mitt, jeg har renonsert det i samarbeid med Molde kommune fra sytti til femti/seksti, det er faktisk ganske mye. Jeg har ingen natt-tjeneste i det hele tatt».* Informanten har redusert assistanseordningen sin med i overkant av ti timer, samt at vedkommende benytter seg ikke lengre av natt-tjeneste etter at servicehund ble tildelt. En annen informant renonserte all assistanse etter at vedkommende fikk den første servicehunden. Dette er noe som besparer samfunnets ressurser. Én av informantene hevder videre at servicehunden erstatter ett årsverk med assistenttimer, noe som kan sees på som samfunnsbesparende. En assistanseordning er en kostbar tjeneste. Informanten har også beregnet hvor mye en servicehund koster i timen i løpet av ti aktive år. Resultatet ble en timelønn på to-tre kroner for ti «yrkesaktive» år. *«Så det er ikke den store timelønnen de skal ha for å... (latter)».* Jeg kan verken bevise eller motbevise hvorvidt dette resultatet er korrekt. Imidlertid indikerer teorien at en servicehund kanskje ikke er så kostbar som det i utgangspunktet virker med tanke på at den kan fungere som servicehund i mange år, slik at det kan være mulig for den enkelte å redusere andre tjenester. En annen informant opplyser også at vedkommende hadde brukt mer av andre hjelpeordninger om det ikke hadde vært for servicehunden. *«En måtte hatt inn mer hjelp da, altså hvis en ser opp imot hva servicehunden gjør nå, så måtte en hatt et større BPA-behov, en hadde nok vært enda mer priggitt hjemmesykepleieren, og sånn sett, så hadde det jo hemmet til en viss grad selv om en hadde hatt hjelpa til å bo i eget hjem og sånne ting».* Ved å måtte benytte andre kommunale tjenester hadde informanten opplevd en større begrensning i livet enn det livet vedkommende har nå sammen med servicehunden, noe som også reiser spørsmål omkring nytteverdien av kommunale hjemmetjenester.

Imidlertid hever én av informantene at en samfunnsøkonomisk besparelse av servicehunder kan ligge på et generelt nivå og ikke på individnivå. Det vil si at det varierer fra person til

person hvor mye man kan redusere av eksempelvis assistenttimer eller annen kommunal hjelp. Noen kan redusere mye, mens andre kan redusere litt. Informanten påpeker også at gevinstene av å ha en servicehund kommer ikke umiddelbart. De kommer gradvis etter hvert som brukeren og hunden lærer seg hverandre å kjenne, og derved utvikler nytteverdien av servicehunden. Det er sannsynligvis ikke før det har gått noen år at reduksjon av andre hjelpeordninger kan være aktuelt. I noen tilfeller kan det også hende at det er først etter at servicehunden er tildelt at den enkelte får sitt bistandsbehov fullstendig dekket selv om de fra før er tildelt assistansetimer. I slike tilfeller vil nødvendigvis ikke reduksjon av andre ordninger være aktuelt. Imidlertid kan servicehunden gjøre det mulig at den enkelte kan disponere assistansetimene og få et best mulig utbytte av dem.

I enkelte tilfeller kan en servicehund ha en enorm samfunnsøkonomisk inntjening, noe som denne informanten illustrerer: *«Og så hadde jeg ikke hatt servicehund, så hadde jeg ikke hatt det huset her, da hadde jeg vært på institusjon. Så da hadde jeg bodd der og man kan jo tenke seg hva det koster for en person per natt på et sykehus. (...) men for min del, så er det ganske samfunnsbesparende at jeg har servicehund i forhold til at jeg ligger på en institusjon, for det er dyrt med tjuefire timers overvåkning. Det koster penger. Det gjør det. Det er dyrt. [Jeg] tror jeg kom fram til atten millioner eller noe sånt noe»*. I dette tilfellet er en servicehund enormt samfunnsbesparende. Dersom informanten ikke hadde hatt servicehund og istedenfor ligget på institusjon i ti år, hadde dette kostet anslagsvis omlag 18 millioner norske kroner. Det er mye penger. I informantens tilfelle tjener denne servicehunden inn for omlag alle servicehundene i tjeneste i Norge. Dette illustrerer at en enkelt servicehund kan gi en stor samfunnsøkonomisk inntjening. Samtidig har en servicehund, som nevnt, en uvurderlig betydning for den enkeltes livskvalitet. *«Og du kan ikke putte en prislapp på livskvalitet»*. Noe av servicehundens betydning kan derved ikke måles i innsparte penger, men i den enkeltes livsinnhold.

Studiens funn er nå presentert, og i neste kapittel vil utvalgte funn diskuteres i lys av mitt valgte teorigrunnlag og foreliggende forskning.

7. Diskusjon

Hunder har lenge vært ansett som viktige sosiale støttespillere hvor de gir en rekke psykososiale fordeler som følgesvenner, kjæledyr, og sist, men ikke minst: Som assistansehunder for mennesker med nedsatt funksjonsevne (Fine, 2015). Servicehund fungerer i dag som et hjelpemiddel for å styrke selvstendigheten til personer fysiske funksjonsnedsettelse. Det er et relativt nytt fenomen her til lands, men har i lengere tid vært brukt i andre land. Politisk satsing på servicehunder gjør forskning om bruk av servicehund dagsaktuell.

Formålet med studien var å frembringe kunnskap om betydningen av servicehund for kvinner med funksjonsnedsettelse, herunder servicehundens betydning for individet, hundens nytteoppgaver og servicehundens betydning i samfunnet. Jeg vil diskutere funnene på tvers av temaene i foregående kapittel. Funnene vil sees i lys av foreliggende forskning og mitt teoretiske rammeverk. Avslutningsvis vil jeg diskutere metodiske styrker og begrensninger, samt presentere mulige implikasjoner av studien og forslag til videre forskning.

7.1 Studiens sentrale funn

Funnene gjenspeiler i hovedsak positive erfaringer med bruk av servicehund, men også en bevissthet om eventuelle utfordringer i hverdagen. Servicehunden førte til økt selvstendighet og livskvalitet, større trygghetsfølelse og ansvarsfølelse, tilgjengelig hjelp, samt et større ressursfokus. Imidlertid opplevde informantene en del utfordringer knyttet til bruk av servicehund. Utfordringene som informantene nevnte omhandlet servicehundens manglende rettighetsfesting, møtet med naboer, utskifting av servicehund, stimulans av hunden, samt hundens ivaretagelse. Informantene nevne syv hovedoppgaver som hundene gjør for dem: (1) Apportering, (2) plukke opp og bære, (3) trekking, (4) på- og avkledding, (5) skifte på seng, (6) ta inn og ut av vaskemaskinen og (7) anfall og reaksjonshund. Samarbeidet med hunden førte til et gjensidig tillitsforhold. Servicehunden hadde også en positiv innvirkning på den sosiale integrasjonen. Informantene ønsket sterkt at servicehunden skulle sidestilles med førerhunden, slik at servicehunden blir rettighetsfestet. Flere av informantene har redusert andre kommunale tjenester etter at de fikk servicehunden. Servicehunden muliggjør deltakelse i samfunnet, samt å kunne bo selvstendig. Dette tyder på en servicehund kan ha en samfunnsøkonomisk inntjening. Imidlertid er det viktig å påpeke at ikke alle aspekter av servicehundens betydning kan prisettes. Her siktes det eksempelvis til vennskapet med

hunden, og det å erfare lojaliteten til hunden. Dette er betydelige dimensjoner i seg selv når vi vet fra foreliggende forskning at sosial isolasjon og ensomhet er en utfordring for mange med funksjonsnedsettelse (Obst og Stafurik, 2010).

7.2 Individ-hund

Servicehundens betydning for den enkelte er mangfoldige. Servicehunder er utprøvd som ett av flere tiltak for å styrke selvstendigheten og funksjonen til personer med fysisk funksjonsnedsettelse. Dette kan anses som en operasjonalisering av den politiske målsetningen om full deltakelse og likestilling for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

7.2.1 Selvstendighet og autonomi

Mine informanter beskrev at servicehunden ga dem økt selvstendighet ved å kunne utføre dagligdagse aktiviteter uten andres bistand. Dette er i tråd med funn fra studien til Herlache-Pretzer et al. (2017), hvor servicehunden fungerte som et hjelpemiddel ved å gi verdifull hjelp i utførelsen av hverdagslige aktiviteter både i og utenfor hjemmet. Assistansen som servicehunden ga muliggjør en selvstendig utførelse av hverdagslige aktiviteter (Herlache-Pretzer et al., 2017). Mine informanter fremhevdde at med servicehunden kunne de bestemme selv når de ville utføre aktivitetene uten å måtte tidsplanlegge disse. Dette ga dem autonomi over egen tilværelse. Økt selvstendighet er også en faktor som fremkom i de norske servicehundrapportene (Norges Blindforbunds Førerhundskole, 2004; Norges Handikapforbund Øst, 2007; Oslo Economics. 2016).

Servicehunden utfører en rekke oppgaver som kan opprettholde eller forbedre funksjonaliteten hos den enkelte. Hundens nytteoppgaver er i hovedsak det som skiller en servicehund fra en vanlig familiehund. Assistansen og støtten fra servicehunden gir økt energinivå, sikkerhet og selvstendighet for den enkelte. For mange kan det være belastende å være avhengig av hjelp fra andre. Servicehunden utfører sine oppgaver med glede og på en lystbetont måte. I så måte kan hjelpen man mottar fra hunden oppleves som mindre «belastende» enn hjelpen man mottar fra mennesker. Selvstendighet og autonomi over egen livsutfoldelse kan derved oppleves sterkere.

I Norge sees det å være selvhjulpen og selvstendig som sentrale verdier. Dette er viktige aspekter i omgivelsene som den enkelte må forholde seg til. Samtidig kan det være viktig å

reise spørsmål hvorvidt vi er helt selvhjulpne og uavhengige individer. Vi er alle avhengige av mennesker rundt oss og bestemte hjelpemidler for å klare oss i hverdagen, selv om vi ikke anser disse som hjelpemidler. De er en selvfølgelighet og dermed ikke synlige for oss. Hjelpemidler blir først ansett som «hjelpemidler» når de skal avhjelpe, erstatte eller kompensere for en funksjonsvik (NAV, 2018b), og slik sett hjelpe enkeltindivider til å klare seg selv. Eksempelvis kan dette være rullestol, rullator, krykker, rampe, trappeheis og servicehunder. Disse kan være helt avgjørende for den enkelte for å kunne leve et aktivt og selvstendig liv.

Det norske velferdssystemet er massivt. På en måte er det lenger ikke aksept for barrierer i omgivelsene og kroppslige begrensninger. Inkludering og deltakelse er viktige satsninger i den norske velferdspolitikken (NOU, 2001:2; Sosialdepartementet, 2003 og NOU, 2005:8). Med hjelp fra servicehunden kan mennesker med funksjonsnedsettelse utføre hverdagslige aktiviteter selvstendig, uten assistanse fra andre. De kan bestemme selv når de vil utføre aktivitetene uavhengig av planlagte tidspunkt. Når de derimot mottar hjelp fra andre, må tidspunkt for hjelpen alltid være planlagt enten det gjelder assistenttimer eller hjemmehjelp. For enkelte symboliserer servicehunden selve selvstendigheten deres ved at den gir et løft i deres funksjonalitet. Støtten og assistansen som servicehunden gir gjør at de klarer seg selv på flere områder i livet. Denne selvstendigheten kan også gi personer med funksjonsnedsettelse en spesiell frihetsfølelse og autonomi.

7.2.2 Trygghet som forankring

Mine informanter oppga at de følte seg trygge sammen med sin servicehund. Trygge på at hunden utførte sine oppgaver, og trygge på at sammen med servicehunden kunne de løse nye utfordringer. Hjelpen var tilstede hele døgnet uansett hvor de måtte befinne seg og til hvilken som helst gitt situasjon. Dette kunne gi en opplevelse av at de kunne få til alt sammen fordi de var nå to om å mestre hverdagens sysler. Trygghet ble en forankring i livsutfoldelsen hvor hunden katalyserer den enkeltes ressurser. Troen på mestring ble gjeldende. Derved vokste tiltroen til seg selv og selvtiliten. Dette ga ringvirkninger til å tørre å ta nye sjanser og utvide sin komfortsone over hva som er mulig. Tryggheten ga forankring til en delaktighet og livsutfoldelse på flere arenaer, hvor de kunne dra alene på aktiviteter. Trygghet og sikkerhet er også en effekt som ble løftet frem i de foreliggende servicehundprosjektene (Norges Blindforbunds Førerhundskole, 2004; Norges Handikapforbund Øst, 2007; Oslo Economics, 2016). Hunden var alltid tilstede med eierne og dersom en situasjon oppstod, kunne den hente

mobiltelefon eller tilkalle hjelp. I tillegg ga også hunden trygghet til å dra alene på aktiviteter. I så måte kunne hunden føre til en større samfunnsdeltakelse blant mennesker med funksjonsnedsettelse. Dette kunne videre forhindre isolasjon og ensomhet.

Trygghet som en verdi er ikke kun viktig for personer med funksjonsnedsettelse, men en viktig verdi for oss alle. Imidlertid kan trygghet oppleves forskjellig for oss. Det kan avhenge av vår måte å oppfatte verden på, og hva som oppleves trygt eller farefullt. For noen kan det oppleves helt trygt å være alene på fjellet, mens andre ville dette vært en farefull opplevelse. Min studie var med kvinner som hadde servicehund, og det kan settes spørsmålsteget ved hvorvidt menn ville beskrive opplevelse av trygghet på samme måte som kvinner. Noen av informantene beskrev en opplevelse av trygghet når de var ute i det offentlige rom med servicehunden. En rapport fra politihøgskolen viser at kvinner generelt opplever mer utrygghet enn menn ved og ferdes i det offentlige rom (Aas, Runhovde, Strype og Bjørge, 2010). Kvinnens opplevelse av trygghet kan derved bli spesielt verdifull å styrke for kvinner generelt, og for funksjonshemmete kvinner spesielt.

7.2.3 Et bedre livsinnhold

Samtlige informanter i egen studie hevdet at de har fått et bedre liv etter at de fikk servicehund. De beskrev en sunnere hverdag fylt med trygghet, aktivitet, frisk luft, sosialt samvær, arbeidsdeltakelse og mindre sykehusinnleggelses enn tidligere. Slik sett har det vært livsforandrende for mange å få en servicehund. Dette samsvarer med Hall, MacMichael, Turner og Mills (2017) som konkluderte med at en servicehund kan gi betydelige positive innvirkning på den enkeltes livskvalitet. Servicehunden kunne føre til en høyere samfunnsdeltakelse og selvstendighet, samt mer grad av sosiale interaksjoner for den enkelte. Shintani et al. (2010) fremhevet at den helserelaterte livskvalitet kunne forbedres ved bruk av servicehund. Servicehunden lindret den psykiske byrden ved gjennomføring av hverdagslige aktiviteter, og subjektivt forbedret den fysiske funksjonen til den enkelte som medfører en høyere grad av livskvalitet. Et bedre livsinnhold er også noe ble fremhevet i de foreliggende norske servicehundprosjektene (Norges Blindforbunds Førerhundskole, 2004; Norges Handikapforbund Øst, 2007; Oslo Economics, 2016).

For én informant i egen studie, hadde servicehunden en uvurderlig positiv innvirkning på den enkeltes livskvalitet. Servicehunden gjorde det mulig for informanten å bo selvstendig, ikke på en institusjon med døgnovervåking. Informanten kunne være ute med venner og være med

på hytteturer fordi at servicehunden hjalp vedkommende til å opprettholde og forbedre sin funksjonalitet, hvilket ikke hadde vært mulig uten praktisk bistand fra servicehunden. Derved kunne informanten leve et liv som ble beskrevet som verdig. Dette sier noe om hvor enorm stor innvirkning en servicehund kan ha på den enkeltes livskvalitet og livsinnhold. Betydningen av servicehunden for individet må derved tas på alvor.

Imidlertid finnes det begrensninger for hvilke oppgaver en servicehund kan gjøre. En servicehund er tross alt kun en hund. Samtidig kan servicehunden være det hjelpemidlet som gjør det mulig for personer med funksjonsnedsettelse å få maksimalt utbytte av en eventuell assistanseordning og, samt å opprettholde en delaktighet i samfunnet. I så måte kan en servicehund katalysere den enkeltes ressurser i sin livsutfoldelse.

Et godt livsinnhold er noe som mennesker med funksjonsnedsettelse burde være forunt. Som nevnt er mennesker med funksjonsnedsettelse blant de mest marginaliserte gruppene i verden (World Health Organization, 2011). De har dårligere helse, lavere utdanning, mindre sysselsetting og høyere grad av fattigdom enn mennesker uten funksjonsnedsettelse. Økt livskvalitet for mennesker med funksjonsnedsettelse er derved en effekt som vurderes til å være av stor betydning. Bruk av servicehund ser ut til bedre livsvilkårene og livsinnholdet til den enkelte. Delaktighet blant personer med funksjonsnedsettelse i samfunnet blir større. Dessuten kan en servicehund dekke et behov for nærhet og samtidig et behov for frihet. Servicehunden gir en frihetsfølelse fra å være trykket og totalt avhengig av kommunalansatte for å gjøre aktiviteter som enhver person uten funksjonsnedsettelse kan ta for gitt. På sikt vil den økte livskvaliteten gi enkelte mer energi og overskudd til eksempelvis å komme seg ut i arbeidslivet. Dette kan videre føre til mindre offentlige utgifter. I så måte kan også økt livskvalitet gi samfunnsøkonomiske gevinster ved å gi mulighet for en større delaktighet blant denne gruppen mennesker. Dette imøtekommer også den politiske målsetningen om full deltakelse og likestilling blant mennesker med funksjonsnedsettelse.

7.2.4 Funksjonsnedsettelsen som mindre viktig

Funksjonshemmingsbegrepet brukes ofte for å kategorisere en bestemt gruppe mennesker i ulike sammenhenger. Imidlertid er det individuelt hvorvidt og i hvilken grad en person identifiserer seg med sin funksjonsnedsettelse, og dette påvirker igjen synet på seg selv i møte med omverdenen (Shakespeare, 2014). Mine informanter identifiserte ikke seg selv som funksjonshemmet etter at de fikk servicehund. Det vil si at de ikke hadde en identitet som er

basert på deres svekkelse, og de betraktet seg selv ikke annerledes fra andre, ikke-funksjonshemmede. Fokuset ble i større grad på det de mestrer og at de kunne være aktive på lik linje som alle andre enn på deres kroppslige begrensning.

I den relasjonelle modellen av funksjonshemming er det misforholdet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav som utgjør selve funksjonshemmingen (Lie, 1989 i Tøssebro, 2010). Ved å minske misforholdet kan også individets opplevelse av funksjonshemming minskes. Servicehundens funksjon ser ut til å minske misforholdet mellom den enkeltes funksjon og situasjonsbestemte krav, og dermed blir funksjonsnedsettelsen mindre viktig. Hunden blir på måte en forlenget del av kroppen, og optimaliserer individet funksjonalitet. Relasjonen mellom individ og samfunn bli bedre, og den opplevde funksjonshemmingen minimeres.

I lys av Sens «capability approach» kan funksjonshemming forstås som et resultat av et sammensurium av forskjellige faktorer: (1) personlige egenskaper, (2) tilgjengelige ressurser, og (3) miljøet. (Mitra, 2006). Ifølge denne tilnærmingen er det ikke kun funksjonsnedsettelsen som utgjør funksjonshemmingen, men også manglende tilgang på samfunnets ressurser og barrierer i omgivelsene. Servicehunden kan i lys av denne tilnærmingen redusere den enkeltes opplevelse av funksjonshemming, og at denne ikke blir bestemmende for den enkeltes identitet. Sammen med servicehunden får personen et større mulighetsrom. Som mine informanter beskrev ble de mer selvstendige, aktive, tryggere i sin livsutfoldelse og fikk et bedre livsinnhold. De har en funksjonsnedsettelse, en kroppslig funksjonsvariasjon, men denne utgjør ikke deres identitet. Fokuset ligger i mulighetene, ikke i de kroppslige begrensningene. Servicehunden katalyserer deres ressurser til livsutfoldelse og optimaliserer deres muligheter. Opplevelsen av funksjonshemmingen blir derved mindre og ikke beskrivende for deres opplevelse av seg selv, av deres identitet.

Aspektet om opplevd funksjonshemming blant servicehundbrukere ser jeg ikke fremkommer eksplisitt i foreliggende studier. Det vil være behov for videre studier om dette aspektet for å kunne belyse dette mer utdypende.

7.2.5 Menneske-hund

Mine informanter fortalte rørende om sin relasjon til servicehunden. Gjennom et nært samarbeid opparbeides et gjensidig, avhengig tillitsforhold mellom hund og eier. Hunden er

avhengig av sin eier for å sine basisbehov ivaretatt, og eieren er avhengig av sin servicehund for å mestre hverdagen. De er avhengig av hverandre. De blir et team som skal samarbeide om å mestre hverdagens utfordringer. Ifølge Berget og Ihlebæk (2011) kan også en trygg base og et emosjonelt bånd skapes i tilknytningen mellom mennesker og dyr på samme måte som i den mellommenneskelige tilknytningen. En servicehund kan gi en spesiell mulighet for tilknytning da det skapes et gjensidig avhengighetsforhold mellom hund og eier. Gjennom daglig, gjensidig oppmerksomhet opprettholdes båndet.

Hunden har videre blitt innlemmet i menneskers biologiske system for tilknytning i likhet med tilknytningen mellom mor og barn (Nagasawa et al., 2015). Ved blikkkontakt skapes båndet mellom hund og eier gjennom gjensidig utskillelse av oxytocin som viser at menneske-hund-relasjonen har en positiv innvirkning på oxytocin-nivået hos begge parter. Dette kan forklare den sterke tilknytningen som skapes i relasjonen mellom servicehund og eier. Samarbeidet mellom dem blir tett.

En servicehund er et nyttig hjelpemiddel som har positive bieffekter både fysisk, psykisk og sosialt. Ifølge Matuzsek, (2010) er menneske-hund-relasjonen unik, da hunden har en egen evne til å gi et fortrolig vennskap, ikke-dømmende lojalitet og ubetinget kjærlighet. Hunden omtales ofte som «menneskets beste venn», og studier viser at hunden kan ha en positiv effekt på vårt fysiske og psykiske velvære (Fine, 2015). I tillegg til å gi praktisk bistand er servicehunden et levende vesen som gir varme og nærhet, noe som gjør den unik i forhold til andre hjelpemidler. Enkelte beskrev servicehunden som sin livsledsager – en som alltid er der. Servicehunden er beredt til å hjelpe 24 timer i døgnet uansett hva det måtte være. Selv når den «ikke er på jobb», vil den hele tiden være en servicehund for den enkelte.

7.3 Individ-hund-samfunn

Servicehundens betydning kan også sees fra et makroperspektiv. Individet og hunden beveger seg nærmest som en organisme i møtet med samfunnet. Dette kan deriblant påvirke møtet med andre, og hvordan de blir sett av samfunnet.

7.3.1 Katalysator for menneskelig kontakt

Ifølge Fine (2015) kan dyreeiere være mer positiv i møtet med andre mennesker, samt at de enklere kan komme i prat med fremmede. Mange synes det kan være lettere å prate til en

hund enn fremmede, og derved kan hunden bli en katalysator for menneskelig kontakt (Fine, 2015). Servicehunden har for mine informanter vært en kontaktskaper. Dette er betydningsfullt da vi vet at personer med fysisk funksjonsnedsettelse er en gruppe som av en rekke årsaker kan være sårbar for sosial isolasjon (Obst og Stafurik, 2010). Servicehunden kan i enkelte tilfeller bidra til å bryte et mønster med en asosial tilværelse til å få en mer utadvendt væremåte. Med hunden kommer man i snakk med fremmede og skaper relasjoner som man trolig ikke ville ha gjort uten hund. Hunden blir i så måte en brobygger for å etablere relasjoner til andre mennesker. Dette tyder på at fordelene med servicehunder strekker seg utover dens arbeidsoppgaver. Større sosial deltakelse og mer kontakt med andre mennesker er også et aspekt som fremkom i de foreliggende norske servicehundprosjektene (Norges Blindeforbunds Førerhundskole, 2004; Norges Handikapforbund Øst, 2007; Oslo Economics, 2016). Servicehunden gir en motivasjon til å komme seg ut, og den skaper kontakt med andre mennesker. I tillegg gir servicehunden frihet til lettere å kunne dra på spontane sosiale aktiviteter.

En annen viktig dimensjon som mine informanter beskrev var at møtet med andre også kan forandre seg etter at de fikk servicehund. Tidligere kunne de bli sett ned på fordi de hadde en funksjonsnedsettelse. De kunne bli sett på som syke, hjelpeløse eller rett og slett bli ignorert av andre. Med hunden ble fokuset flyttet fra funksjonsnedsettelsen til over til hvordan de håndterer hunden. Servicehunden reduserte i betydelig grad tendensen til at andre ignorerte eller unngikk dem. Hunden ble ofte i fokus av oppmerksomheten, og ikke deres funksjonsnedsettelse. De opplevde å bli møtt på en mer likeverdig måte med servicehunden enn uten hund. Dette kan settes i sammenheng med deres oppfattelse av egen funksjonsnedsettelse. Som nevnt identifiserer ikke mine informanter seg selv som funksjonshemmet etter at de fikk servicehund. Hvordan de blir møtt av andre, kan ha innvirkning på i hvilken grad funksjonsnedsettelsen blir en del av deres identitet.

Imidlertid kan hundens evne katalysere menneskelig kontakt i enkelte tilfeller oppfattes som utfordrende. En servicehund er først og fremst en tjenestehund i arbeid. Dersom forbigående tar mye kontakt med enten hunden eller eieren, kan dette oppleves som en forstyrrelse av hundens arbeid. En fin huskeregel kan være at hunden aldri skal forstyrres uten eieren tillatelse.

7.3.2 Samfunnsøkonomisk inntjening

Betydningen av servicehund kan sees fra et samfunnsøkonomisk perspektiv. Ifølge en nederlandsk undersøkelse kan servicehunden føre til en samfunnsøkonomisk inntjening (Scholten & Franssen Consultancy BV, 2006). Funnene viste at hunden fører til en større delaktighet i samfunnet blant funksjonshemmede. Samtidig kan hunden redusere den enkeltes assistansebehov som fører til mindre bruk av offentlige ytelser og mer avlastning av den enkeltes sosiale nettverk. Ifølge Oslo Economics (2016) kan en servicehund i gjennomsnitt være i arbeid i åtte år, og den kan gi en innsparing på om lag 900 000 kroner på disse årene.

Informantene i egen studie hevdet også at servicehund er en besparelse for samfunnet som helhet. Dette er på tross av at en ferdig utdannet servicehund koster nesten en halv million kroner. Servicehunden kunne bidra til at den enkelte kan skaffe seg arbeid og holder seg i jobb lengre. Med praktisk bistand fra servicehunden frigjøres energi som kan benyttes til å være i jobb. Dette sparer samfunnet for trygdeytelser og øker produktivitet i samfunnet. Flere av informantene hadde også redusert andre kommunale tjenester etter at de fikk servicehund, eksempelvis hjemmehjelp eller assistansetimer. Imidlertid er det viktig å fremheve at en samfunnsøkonomisk besparelse av servicehund ligge på et generelt nivå istedenfor et individuelt nivå. Det kan variere fra person til person hvor mye assistenttimer eller annen kommunal hjelp som kan reduseres. Noen kan redusere mye, mens andre kan redusere litt. Gevinsten av å ha en servicehund kommer heller ikke umiddelbart. Den kommer gradvis etter hvert som hunden og eieren lærer hverandre å kjenne, og derved utvikles nytteverdien av servicehunden. Med praktisk bistand fra servicehunden kan man også bo selvstendig istedenfor på institusjon. Dette har en enorm samfunnsøkonomisk inntjening. Samtidig fremhevd mine informanter at mye av servicehundens betydning kan ikke måles i innsparte penger, men i den enkeltes livsinnhold.

7.3.3 Rettsstilling

I mange år har opptrening og utdeling av servicehund kun vært gjennomført som prøveprosjekter uten at dette har vært en varig rettighet. Førerhund har derimot vært et rettighetsfestet hjelpemiddel for blinde og svaksynte i lengre tid. Blinde og svaksynte trenger kun ha et synstap på en viss prosentandel og kan dra nytte av en førerhund, så har de rett til å søke om førerhund (NAV, 2017). NAV står som øverste forvaltningsorgan, samt at det tilordnes et rådgivende utvalg som sikrer at førerhunden er av god kvalitet. Flere av mine informanter uttrykte det som manglende likestilling at ikke servicehund har hatt den samme

rettsstilling som førerhund. I *Rundskriv til § 10-7 Bokstavene a, c og d samt andre og tredje ledd* defineres et hjelpemiddel som:

Et hjelpemiddel i folketrygdlovens forstand, er i utgangspunktet et hjelpemiddel som er egnet til direkte å avhjelpe/erstatte/kompensere for en funksjonssvikt, jf.

Trygderettens femmedlemskjennelse 03/01172 (NAV, 2018b, nedlastet: 19.02.18).

Et hjelpemiddel må ha en klar og nær sammenheng med funksjonsnedsettelsen og må kunne avlaste denne. Retten til hjelpemidler kan sees i lys av den medisinske forståelsesmodellen av funksjonshemming. Denne vektlegger sterkt diagnose og individuelle egenskaper i form av fysiologiske avvik som skade eller sykdom (Grue, 2001; Tøssebro, 2010).

Funksjonshemmingen skapes i lys av den medisinske modellen av fysiologiske avvik hos individet. Hjelpemidler er ment for å kunne avlaste, avhjelpe eller kompensere fysiologiske avvik. Slik sett skal hjelpemidler kunne bedre individets deltakelsesmuligheter. I lys av definisjonen ovenfor kan en servicehund beregnes som et hjelpemiddel, da hunden styrker funksjonen til personer med ulike funksjonsnedsettelser.

Fra januar 2018 likestilte regjeringen servicehunder med førerhunder. Ifølge *Forskrift om stønad til servicehund for personer med nedsatt funksjonsevne* er formålet til servicehunden at den skal bistå personer med fysisk funksjonsnedsettelse i praktiske gjøremål. I tillegg skal hunden gjøre den enkelte selvstendig og bidra til å minske behovet for andre kommunale tjenester (Arbeids- og sosialdepartementet, 2018). For å få hjelpemiddelet innvilget, må personen i tillegg kunne ivareta hundens behov på en forsvarlig måte (Arbeids- og sosialdepartementet, 2018). Personen vil få økonomisk kompensasjon til underhold av servicehund. Servicehund er et nokså dyrt hjelpemiddel. Et detaljert regelverk er derfor nødvendig for å kunne vurdere hvorvidt servicehund er hensiktsmessig for å bedre den enkeltes funksjon i dagliglivet. Det vil være grunn til å tro at en utprøving av andre rimeligere tiltak som kan avlaste funksjonsnedsettelsen vil bli aktuelt i enkelte tilfeller.

I 2018 er det satt av 5,8 millioner kroner til å dekke ordningen med servicehund (Finansdepartementet, 2018). Dette vil tilsvare om lag 10 utdannede servicehunder i løpet av året. NAV må derved gjøre grundige vurderinger over hvem som tildeles dette hjelpemidlet. Ikke alle som har behov for og kan dra nytte av en servicehund, vil få søknaden innvilget. Imidlertid viser dette en politisk satsning og en operasjonalisering av menneskerettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

7.3.4 Servicehund – en nødvendighet?

En servicehund er et hjelpemiddel som kan fremme funksjonen til mennesker med funksjonsnedsettelse. Imidlertid kan det settes spørsmålsteget ved hvorvidt en kvalifisert servicehund er nødvendig for å avlaste en funksjonsnedsettelse. Produksjonsselskapet Monster Entertainment ønsker å lage en ny tv-serie om *Superhundene*. I serien skal mennesker med funksjonsnedsettelse selv trene opp omplasseringshunder til å bli sine egne hjelpehunder (Monster Entertainment, udatert). De aktuelle deltakerne får tildelt en omplasseringshund som passer sitt behov. Gjennom et skreddersydd treningsprogram skal disse hundene trenes til å utføre oppgaver for den enkelte deltaker. Sammen med en kvalifisert hundetrener trenes hunden opp til eksempelvis å hente medisiner, åpne dører, ta av klær, plukke opp gjenstander fra gulvet, slå på og av lys, trekke rullestol og andre viktige oppgaver. Treningen av hundene skal vare i 12 uker (Monster Entertainment, udatert). Konseptet kan sees på som positivt, da hundene kan bli en ressurs for noen som trenger det.

Imidlertid er jeg kritisk til hvorvidt hundene fra serien kan fungere som hjelpehunder for mennesker med funksjonsnedsettelse. Som nevnt er utdanningen til servicehunder i Norge ressurskrevende. Trening og utdanning av servicehund er bygget på et målrettet system for kvalitetssikring av hundene. Systemet innebærer selektiv avl, testing og trening med kvalifiserte servicehundetrenerne. Dette gjør at kvaliteten av hundene sikres, slik at de kan fungere som et hjelpemiddel for mennesker med funksjonsnedsettelse. Ifølge Hundeskolen Veiviseren (2011) trenes og godkjennes ikke private hunder til å bli servicehunder. Det er kun utdannede hunder fra Hundeskolen Veiviseren som kan godkjennes til å bli et hjelpemiddel og får tilgang til offentlige steder og transport i Norge.

Hundene fra tv-serien *Superhundene* kan imidlertid oppleves som nyttige følgesvenner for den enkelte. De kan trenes opp til å gjøre ulike nytteoppgaver som kan forenkle den enkeltes hverdag. Hundene kan også ha en positiv innvirkning på den enkeltes interaksjon med andre mennesker på samme måte som servicehunder. Selv om private hunder kan oppleves som nyttige følgesvenner, kan de ikke bli ansett som et godkjent hjelpemiddel for mennesker med funksjonsnedsettelse på lik linje med servicehunder.

Servicehunder kan imidlertid ikke tildeles alle som ønsker seg dette hjelpemiddelet. Det stilles noen krav til aktuelle brukere, deriblant krav til oppholdelse av trening, lufting, fôring og

videre stell av hunden (Hundeskolen Veiviseren, 2011). Livssituasjonen til den enkelte må også ligge til rette for at hundeholdet kan ivaretas på en forsvarlig måte (Hundeskolen Veiviseren, 2011). I tillegg må den enkelte kunne gi hunden nok oppgaver for at den skal kunne fungere som servicehund (Hundeskolen Veiviseren, 2011). En servicehund er ikke kun til kos. Det legges store ressurser i treningen av hundene, slik at de skal kunne brukes til sitt formål. Ikke alle med funksjonsnedsettelse vil kunne oppfylle disse kravene til å få tildelt servicehund som sitt hjelpemiddel. Det må da benyttes andre tiltak for å styrke funksjonen og selvstendigheten til mennesker med funksjonsnedsettelse.

7.4 Studiens styrker og begrensninger

Locke, Silverman og Spirduso (2010) hever at en studie vil aldri kunne bli helt perfekt. En studie kan inneholde både noen styrker og begrensninger. Nedenfor skal jeg redegjøre for noen av denne studienes styrker og begrensninger.

7.4.1 Utvalg og rekruttering

Ved første øyekast kan det se ut til at et utvalg på syv personer er relativt lite. Imidlertid er syv personer en relativ stor prosentandel av populasjonen på omtrent 30 personer. I tillegg ser jeg at funne mine er tilstrekkelig utdypende til å besvare min problemstilling. Denne fokuserte på individuelle erfaringer med bruk av servicehund, noe utvalget og datamaterialet belyser. Samtidig er studiens hensikt spisset, slik at et stort utvalg ikke vil være nødvendig. Likeså anså jeg det realistisk rent praktisk å kunne gjennomføre syv intervjuer i løpet av den gitte tidsrammen. Det kunne fortrinnsvis vært fordelaktig å ha et større utvalg for å belyse flere nyanser med å ha servicehund. På grunn av at mine informanter ga rikelig med informasjon om bruk av servicehund, anså jeg et større utvalg som ikke nødvendig for å besvare problemstillingen.

Utvalget bestod henholdsvis av kun kvinner. Studien belyser altså kvinners perspektiv ved bruk av servicehund. Det er usikkert hvorvidt menn ville fremhevet andre aspekter omkring servicehundbruk. I rekrutteringsprosessen presiserte ikke jeg at det var ønskelig med informanter av begge kjønn. Dersom dette hadde blitt presisert, hadde utvalget trolig hatt en bedre kjønnsfordeling. Samtidig tyder informasjon fra Hundeskolen på at det er flest kvinner som har en servicehund. Dette kan forklare noe av grunnen for at utvalget mitt består av

kvinner. Jeg vil presisere at de som ble forespurt var anonyme for meg frem til at de sendte svarslipp om interesse av å delta i min studie.

7.4.2 Datainnsamling

Datainnsamlingen ble utført ved bruk av individuelle intervju. Ved å benytte denne metoden, kunne kvinnene dele sine erfaringer med kun meg og slapp og eksponeres for andre.

Individuelle intervju ga også mulighet for å gå i dybden av den enkeltes erfaringer om bruk av servicehund, og samtidig få et breddeperspektiv. Samtlige informanter med seg servicehunden med seg under intervjuet. Jeg fikk observert samspillet mellom hund og eier uten at dette var planlagt på forhånd. Imidlertid er det begrenset for hvor mye informasjon man kan få ut av et intervju, samtidig kan informasjonen som fremkommer farges av mine fortolkninger.

Jeg kunne ha valgt å benytte meg av fokusgrupper. En fokusgruppe kjennetegnes av en kombinasjon gruppesamhandling og et forskerstyrt tema (Halkier og Gjerpe, 2010). Metoden egner seg først og fremst til å kunnskapsproduksjon om sosiale fortolkninger, samhandling og normer, og egner seg mindre til å produsere data om individuelle livsverdener (Halkier og Gjerpe, 2010). Individuelle intervju ble imidlertid valgt, da fokuset var i hovedsak på individets erfaringer. Jeg vurderte denne metoden som beste egnet med tanke min egen erfaring som forsker og for å belyse problemstillingen. Det kunne også blitt utfordrende å organisere et fokusgruppeintervju, da informantene bodde på ulike kanter av landet.

7.4.3 Analysemetoden

Jeg valgte å benytte Malteruds (2012) systematisk tekstkondensering som analysemetode. Denne bidro til å danne et helhetsinntrykk av datamaterialet og krevde ingen spesiell teoribakgrunn ved anvendelse av metoden (Malterud, 2012). Dette var nyttig for å få et helhetlig bilde av kvinners egenerfaring av å benytte servicehund. Metodelitteraturen beskrev trinnvis hva som skulle gjøres i analyseprosessen, men forklarte lite om de tanker og endringer som kan oppstå underveis i denne prosessen (Malterud, 2012). Dette kan ansees som et utfordrende ledd i systematisk tekstkondensering. Malterud (2012) hevder at det samme datamaterialet gi ulike funn, og det kan derfor være viktig å analysere datamaterialet i flere omganger for å kunne se de ulike aspektene.

Imidlertid kan det settes spørsmålsteget ved hvorvidt andre analysemetoder kunne blitt anvendt, eksempelvis Giorgis fenomenologiske tilnærming til analyse. Ifølge Giorgi (2009)

starter analyseprosessen med at forskeren setter foreliggende kunnskap midlertidig «i parentes». Samtidig som forskeren inntar en faglig sensitivitet for fenomenet som studeres. I Giorgis (2009) tilfelle er fagfeltet psykologi, og jeg setter spørsmålsteget ved hvorvidt tilnærmingen kunne blitt anvendt i min studie. Samtidig er trinnene i denne analyseprosessen tilnærmet lik trinnene i Malteruds (2012) systematisk tekstkondensering. Det er derved vanskelig å si hvorvidt anvendelse av en annen tilnærming til analyse hadde resultert til andre funn enn funnene i egen studie. I tillegg var Malteruds (2012) systematisk tekstkondensering en analysemetode som jeg følte meg trygg på å benytte av hensyn til egen kunnskapsbakgrunn og forskererfaring.

7.4.4 Forskerrollen

Som forskere møter vi aldri forskningsfeltet med blanke ark og innehar alltid en mer eller mindre bevisst forforståelse av feltet og de temaene som skal studeres (Malterud, 2011). Inn i forskningsprosessen har vi med oss kunnskap, holdninger, forventninger og erfaringer som kan påvirke datamaterialet og forskningsfunnene (Malterud, 2011).

Jeg har både erfaringsbasert- og fagkunnskap om menneske-dyr-relasjonen. Jeg har alltid hatt en stor interesse for dyr generelt, og hunder spesielt, og dets relasjon til oss mennesker. Min første, egne hund kjøpte jeg da jeg var 16 år gammel. Som 16-åring hadde jeg alene ansvaret for oppretning av hunden. Jeg har selv oppløftende opplevelser knyttet til hundehold, noe som kan påvirke intervju situasjonen. Jeg opplevde at jeg kom i lett prat med hver av informantene. På grunn av min kunnskap med hundehold, kunne jeg på en god måte sette meg inn hvilken betydning servicehunden hadde for dem. Samtidig kan det tenkes at jeg kun søkte etter informasjon som bekreftet min forforståelse. Jeg var derfor nøye med å stille spørsmål underveis i intervjuet som kunne utfordre mine egne erfaringer knyttet til hundehold. Mine faglige briller og min erfaring med hundehold kan ha preget intervju situasjonen.

Siden jeg selv har en funksjonsnedsettelse, opplevde jeg at jeg og informantene kunne snakke og forstå hverandre godt. Jeg opplevde at hver enkelt informant snakket åpent og utdypende om sine erfaringer med å ha servicehund. I tillegg kunne jeg identifisere meg med hvordan det er å være funksjonshemmet i dagens samfunn. Dette kunne påvirke hvilken informasjon de valgte å dele med meg. Samtidig har jeg ingen egenerfaring med bruk av servicehund. Jeg måtte derfor stille meg åpen til det de hadde å fortelle. Jeg vet ikke i hvilken grad intervju situasjonen hadde utspillet seg annerledes dersom jeg ikke har hatt en

funksjonsnedsettelse, men det kunne skapt en større distanse mellom oss. Det kan tenkes at de ville holdt tilbake informasjon som de nå ville ha delt med meg.

Det er viktig å påpeke at jeg er en uerfaren forsker, noe som kan ha påvirket datamaterialets innhold. Jeg har teoretisk kunnskap om kvalitativ forskning og metode, men denne studien er min milepæl med å gjennomføre en kvalitativ studie. Med mer erfaring kunne jeg trolig i større grad fanget og fulgt opp viktige faktorer om temaet i intervju situasjonen. I tillegg kunne jeg trolig på en bedre måte fått med viktige aspekter av datamaterialet i analyseprosessen.

7.5 Mulige implikasjoner av studien og videre forskning

7.5.1 Empiriske implikasjoner

Studiens funn springer ut fra datamaterialet og kan derved kalles empirinære. Denne tilnærmingen ivareta informantenes stemmer. Samtidig har funnen blitt sett i lys av teori og foreliggende forskning på feltet. Studiens funn må imidlertid anses som spesifikke for informantene som deltok og derved ikke representativ for populasjonens erfaringer som helhet. Hensikten med studien var å belyse individuelle erfaringer fra et utvalg personer som har servicehund. Utvalget bestod av syv kvinner, og de ulike aspektene som fremkom av funnene kan være gjenkjennelig for kvinner med servicehund. Det vil imidlertid være behov for studier med flere informanter med en jevn kjønnsfordeling for å belyse servicehundens betydning for begge kjønn.

Studien har belyst betydningsfulle forhold ved bruk av servicehund for kvinner med funksjonsnedsettelse, og studien hadde følgende problemstilling: *Hva, når og hvordan servicehunden erfares for kvinner med funksjonsnedsettelser?* Funnene gjenspeilte i hovedsak positive erfaringer, men også en bevissthet om eventuelle utfordringer i hverdagen. Studien danner en kunnskapsbasis om bruk av servicehund i en norsk kontekst. Imidlertid var problemstillingen ganske vid, og skapte et bredt bilde av kvinners erfaringer. Det vil derfor være behov for videre forskning som går dypere inn i tematikken for å studere de ulike aspektene nærmere, eksempelvis hundens betydning for individet, relasjonen mellom hund og eier, servicehundbruker som identitet og servicehundens betydning for samfunnet. Et viktig aspekt som fremkom av mine funn, og som ikke fremkom eksplisitt i foreliggende studier, var aspektet om opplevd funksjonshemming. Mine informanter identifiserte ikke seg selv som funksjonshemmede etter at de fikk servicehund. Dette kan settes i sammenheng med at de ble

møtt på en mer likeverdig måte med servicehund enn uten hund. Hunden minimaliserte gapet mellom deres forutsetninger og krav i omgivelsene, noe som gjorde funksjonshemmingen mindre og at de ble sett på som likeverdige mennesker. Dette er et viktig aspekt av informantenes erfaringer som det kan eksempelvis forskers videre på.

Politiske satsning på servicehunder gjør forskning på bruk av servicehund dagsaktuell. Rettighetsfestingen av servicehund ble innført etter datainnsamlingen, og det ville være interessant å gjennomføre studier etter innføringen av denne for å se om og eventuelt hva rettigheten utløser. Det vil være behov for å belyse hvilken betydning denne har for personer med behov for servicehund. I tillegg kan det være relevant å reise spørsmål om hvorvidt fem millioner kroner er tilstrekkelige midler for å dekke behovet for servicehund.

7.5.2 Teoretiske implikasjoner

Mine funn om bruk av servicehund bekrefter dimensjoner ved mitt valgte teorigrunnlag. Mitt teoretiske rammeverk var teorier om funksjonshemming, samt menneske-dyr-relasjonen. Servicehunden bedrer funksjonen til den enkelte ved utførelse nytteoppgaver. Dette medfører en større delaktighet i samfunnet for den enkelte. I tillegg flyttes fokuset fra funksjonsnedsettelsen over til mestring av hverdagslige aktiviteter, samt at den enkelte kan være aktiv på lik linje med andre. Hunden minimaliserer derved gapet mellom den enkeltes forutsetninger og krav i omgivelsene, noe som kan relateres til den relasjonelle forståelsesmodellen av funksjonshemming (Tøssebro, 2010). I denne modellen blir funksjonshemming sett på som en uoverensstemmelse mellom individets forutsetninger og samfunnsmessige eller situasjonelle krav, som videre begrenser den enkeltes deltakelsesmuligheter. Uoverensstemmelsen mellom individets funksjonsnedsettelse i form av fysiologiske begrensninger og samfunnskapte barrierer for deltakelse skaper funksjonshemmingen. Servicehunden blir på måte en forlenget del av kroppen, og optimaliserer individet funksjonalitet. Relasjonen mellom individ og samfunn blir bedre, og den opplevde funksjonshemmingen minimeres.

Samtidig har mine funn styrket teorien om tilknytning i menneske-dyr-relasjonen. Gjennom et nært samarbeid opparbeides et gjensidig, avhengig tillitsforhold mellom hund og eier. Hunden er avhengig av sin eier for å sine basisbehov ivaretatt, og eieren er avhengig av sin servicehund for å mestre hverdagen. De er avhengig av hverandre. De blir et team som skal samarbeide om å mestre hverdagens utfordringer. Dette underbygges av tilknytningen som

oppstår i menneske-dyr-relasjonen. På samme måte som i den mellommenneskelige tilknytningen skapes en trygg base og et emosjonelt bånd i tilknytningen mellom mennesker og dyr (Berget og Ihlebæk, 2011). Ifølge Nagasawa et al. (2015) har menneske-hund-relasjonen en positiv innvirkning på tilknytningshormonet hos begge parter. Dette kan forklare den sterke tilknytningen som skjer mellom servicehund og eier.

I fremtidige studier kan det være interessant å benytte andre teorier som kan underbygge empiriske funn. Eksempelvis kan teori om empowerment benyttes. Empowerment er et flertydig begrep som kan være vanskelig å gi en god, norsk oversettelse. Ordet *power*, kan på norsk bety både styrke, kraft og makt (Askheim og Starrin, 2007). Disse beskrivelse skildrer positive aspekter som virker appellerende. Empowerment oversettes som regel til «myndiggjøring», et ord som ikke kan anses som dekkende (Asheim og Starrin, 2007). Myndiggjøring henstiller til å gjøre en annen person myndig. Når noen gir makt til, vil det si at det er to aktører i empowerment-prosessen. Slik sett er empowerment både den prosessen som fører til en handling, samt et produkt som prosessen kan resultere i (Askheim og Starrin, 2007). Mine funn henstiller at personer med funksjonsnedsettelse får mer kontroll over eget liv ved bruk av servicehund. I videre studier kan eventuelt empowerment benyttes som teorigrunnlag for å underbygge dette.

7.5.3 Metodiske implikasjoner

Mine funn har gitt meg noen tanker om bruk av kvalitative dybdeintervju som metodisk tilnærming. Intervjuet er en kunstig situasjon (Creswell, 2014), og informasjonen som fremkommer kan farges av mine tolkninger. I tillegg kan mine ferdigheter og fremtreden i intervjuet påvirke datamaterialet. Videre kan informantenes evne til å formulere seg påvirke datamaterialets kvalitet. Intervjusituasjonen er av relativt kort varighet, noe som kan gjøre at eksempelvis samspillet mellom hund og eier ikke blir tilstrekkelig belyst.

I fremtidige studier kan det være interessant å benytte andre metodiske tilnærminger for å belyse tematikken. Eksempelvis kan deltakende observasjon anvendes for å følge dagen til personer med servicehund. Ved bruk av denne tilnærmingen deltar forskeren selv i situasjonen, der målet er å besvare problemstillingen fra et innenfra perspektiv (Malterud, 2011; Creswell, 2014). Med denne metoden kan man få direkte, førstehåndskunnskap om bruk av servicehund. Deltakende observasjon kan gi et helhetlig bilde av servicehunds nytteoppgaver gjennom en hel dag. Samtidig ville jeg fått et godt innblikk i samspillet mellom

hund og eier. Jeg kan også følge informantene i over noen dager for å se hvordan funksjonen til servicehunden varierer fra en dag til en annen. I tillegg til deltakende observasjon kan individuelle intervju benyttes som et supplement. I intervjusituasjon kan aspekter som fremkommer under observasjonen utdypes videre. Dette er noe som kan benyttes i fremtidige studier.

I tillegg kan det være interessant å benytte longitudinell metode, det vil si at man følger et individ eller en gruppe i en lengre tid, ofte over flere år (Creswell, 2014). Ved bruk av denne metoden kan man følge en gruppe personer eller fra innvilget søknad om servicehund til servicehunden har vært tre år i tjeneste. Fremtidige studier kan være med på reisen fra søknad til en erfaren servicehund.

Som nevnt viste funnene at i tillegg til en samfunnsøkonomisk inntjening, har servicehunden noen betydningsfulle aspekter som ikke kan prissettes deriblant større selvstendighet, livsutfoldelse, samt vennskapet med hunden. Nå som servicehund blir til en varig rettighet vil det være interessant med studier som belyser effekten av rettighetsfestningen for personer med behov for servicehund. I fremtidige studier kan deltakende observasjon og kvalitative dybdeintervju benyttes for innhenting av forskningsdata.

8. Oppsummering og konklusjon

Studien er utført for å belyse betydningen av servicehund for mennesker med funksjonsnedsettelse. En sentral målsetning i den norske velferdspolitikken er å tilrettelegge for full deltakelse og likestilling blant mennesker med funksjonsnedsettelse (NOU, 2001). Norge ratifiserte i 2013 FNs konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) for å sikre, fremme og beskytte menneskerettighetene til denne gruppen mennesker. I 2008 satte regjeringen i gang et evalueringsprosjekt av servicehunder som varte til 2016 (Oslo Economics, 2016). For 2018 har regjeringen vedtatt en permanent ordning med stønad til servicehund, og det er bevilget om lag fem millioner til dette formålet (NAV, 2018a). Dette kan anses som en operasjonalisering av den politiske målsetningen om full deltakelse og likestilling for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Studien har vist at servicehunden førte til økt selvstendighet og livskvalitet, større trygghetsfølelse og ansvarsfølelse, tilgjengelig hjelp, samt et større ressursfokus for den enkelte. Servicehunden kan derved sees som et virkemiddel for å fremme deltakelse og likestilling for mennesker med funksjonsnedsettelse. Samtidig opplevde noen av informantene en del utfordringer knyttet til bruk av servicehund, herunder servicehunders manglende rettighetsfesting, møtet med naboer, utskifting av servicehund, stimulans av hunden, samt hundens ivaretagelse. En servicehund er ikke kun til kos. Det kan være nyttig å ha en bevissthet omkring eventuelle utfordringer knyttet til bruk av servicehund før anskaffe av dette hjelpemiddelet.

Videre har studien belyst at en servicehund kan være til både nytte og til glede for personer med funksjonsnedsettelse. Hundens syv hovedoppgaver var: (1) Apportering, (2) plukke opp og bære, (3) trekking, (4) på- og avkledning, (5) skifte på seng, (6) ta inn og ut av vaskemaskinen og (7) anfall og reaksjonshund. Servicehunden ble beskrevet i enkelte tilfeller som en livsledsager – en som alltid er der når det trengs. På grunn av det tette samarbeidet mellom hund og eier, ble tilknytningsbåndet veldig sterkt. Servicehunden hadde også en positiv innvirkning på den enkeltes interaksjon med andre mennesker. Mange synes det kan være enklere å prate til en hund enn fremmede, og derved kan hunden blir en katalysator for menneskelig kontakt (Fine, 2015). Servicehunden kunne i enkelte tilfeller bidra til å bryte et mønster med en asosial tilværelse til å få en mer utadvendt væremåte.

Sett fra et makroperspektiv kan servicehunden være en besparelse for samfunnet som helhet, på tross av at hver enkelt servicehund koster nesten en halv million norske kroner.

Servicehunden kan bidra til at den enkelte holder seg lengre i jobb. Dette sparer samfunnet for mange trygdeytelser. Flere av informantene hadde også redusert andre kommunale tjenester etter at de fikk servicehund. Imidlertid kan en samfunnsøkonomisk besparelse av servicehund ligge på et generelt nivå. Det kan variere fra person til person hvor mye assistenttimer eller annen kommunal hjelp som kan reduseres. Noen kan redusere mye, mens andre kan redusere litt. Gevinsten av å ha en servicehund kommer heller ikke umiddelbart. Den kommer gradvis etter hvert som hunden og eieren lærer hverandre å kjenne, og derved utvikles nytteverdien av servicehunden. Samtidig har studien forsøkt å belyse at mye av servicehundens betydning kan ikke måles i innsparte penger, men i den enkeltes livsinnhold.

I mange år har opptrening og utdeling av servicehund kun vært gjennomført som prøveprosjekter uten at dette har blitt en varig rettighet. En rettighetsfesting av servicehund har vært et sterkt ønske for samtlige av mine informanter. Fra januar 2018 likestilte regjeringen servicehund med førerhund. Servicehund har derved blitt en rettighet som flere kan få både nytte og glede av.

I lys av studiens funn konkluderer jeg med at servicehunden erfares som et nyttig hjelpemiddel for kvinner med funksjonsnedsettelse, og gir økt selvstendighet og livskvalitet, større trygghetsfølelse, ansvarsfølelse og ressursfokus, et verdifullt vennskap og en forbedring i interaksjonen med andre. En servicehund erfares hele tiden som en servicehund for den enkelte, selv utenom arbeidsoppgavene.

Jeg vil avslutte min oppgave med et sitat hentet fra boken *Pack of Two: The Intricate Bond Between People and Dogs*:

“At the time I needed to learn a lot – about connection and closeness and safety –
and something deep inside whispered,
A dog, you need a dog,
and I was lucky enough, or open enough, to listen”.

– Caroline Knapp (1999, s. 20).

Referanser

- Aadland, E. (2011). «Og eg ser på deg» *Vitenskapsteori for helse- og sosialfag* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Aas, G, Runhovde, S. R, Strype, J. og Bjørge, T. (2010). *Trygghet i det offentlige rom – i åtte norske kommuner og bydeler*. Oslo: Politihøgskolen.
- Alexander, S. J. (2010). ‘As long as it helps somebody’: why vulnerable people participate in research. *International Journal of Palliative Nursing*, 16(4), s. 173-178.
- Allen, K. og Blasovich, J. (1996). The value of service dogs for persons with severe ambulatory disabilities: A randomized controlled trial. *JAMA*; 275(13), s.1001–1006. doi: 10.1001/jama.1996.03530370039028.
- American Veterinary Medical Associations Committee (2015). *The Human-Animal Bond*. Hentet: 07. Januar 2018, fra: <https://www.avma.org/KB/Resources/Reference/human-animal-bond/Pages/Human-Animal-Bond-AVMA.aspx>
- Andersen, K. (2017). *Skriftlig spørsmål fra Karin Andersen (SV) til arbeids- og sosialministeren*. Hentet 10. September 2017, fra: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=68804>
- Anvik, C.H. (2009). Et liv med førerhund – koblinger mellom hund, menneske og omgivelser. I Tøssebro (Red.) *Funksjonshemming – Politikk, hverdagsliv og arbeid* (s. 226-263). Oslo: Universitetsforlaget.
- Arbeids- og sosialdepartementet. (2018). *Forskrift om stønad til servicehund for personer med nedsatt funksjonsevne*. Hentet 07. Januar, fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-12-20-2305?q=servicehund>
- Askheim, O. P. og Starrin, B. (2007) *Empowerment. I teori og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Barne-, likestilling og inkluderingsdepartementet (2013). *Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Hentet 12. Desember 2017, fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf
- Beck, A. M. og Katcher, A. H. (2003). Future directions in human-animal bond research. *American Behavioral Scientist*, 47, s. 79-93.
- Berget, B. og Ihlebæk, C. (2011). Animal-Assisted Interventions; Effects on Human Mental Health – A Theoretical Framework. I Uehara, T. (Red.). *Psychiatric Disorders – Worldwide Advances* (s. 121-139). Croatia: InTech.
- Boeije, H. (2010). *Analysis in Qualitative Research*. London: Sage Publications Ltd.

- Botigué, L. R., Song, S., Scheu, A., Gopalan, S., Pendleton, A. L., Oetjens, M.,... Veeramah, K. R. (2017). Ancient European dog genomes reveal continuity since the Early Neolithic. *Nature Communications*, 8(16082), s. 1-11. doi:10.1038/ncomms16082.
- Bowlby, J. (1969). Disruption of affectional bonds and its effects on behaviour. *Canada's Mental Health Supplement*, 69, s. 1-17.
- Braun, V. og Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research. A practical guide for beginners*. Los Angeles: Sage Publications Ltd.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design. Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (4. utg.). California: Sage Publications.
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Hentet 10. November 2017, fra: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-oghumaniora/>
- Econ Pöyry. (2008). *Erfaringer med servicehund*. Oslo: Econ Pöyry AS.
- Everett, E. L. og Furseth, I. (2012). *Masteroppgaven: hvordan begynne - og fullføre* (2. utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Finansdepartementet. (2018). *Servicehunder*. Hentet 07. Januar 2018, fra: <https://www.statsbudsjettet.no/Statsbudsjettet-2018/Statsbudsjettet-fra-A-til-A/Servicehunder/>
- Fine, A.H. og Beck, A.M. (2015). Understanding Our Kinship with Animals: Input for Health Care Professionals Interested in the Human-Animal Bond. I Fine, A.H. (Red.) *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Foundations and guidelines for animal-assisted interventions* (4. utg.) (s. 3-9). California: Academic Press.
- Fine, A.H. (Red.). (2015). *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Foundations and guidelines for animal-assisted interventions* (4. utg.). California: Academic Press.
- Giorgi, A. (2009): *The Descriptive Phenomenological Method in Psychology. A modified Husserlian approach*. Pittsburg: Duquesne University Press.
- Grue, L. (2001). *Motstand og mestring. Om funksjonshemning og livsvilkår*. Oslo: Abstrakt Forlag AS.
- Grue, L. (2004). *Funksjonshemmet er bare et ord. Forståelser, fremstillinger og erfaringer*. Oslo: Abstraks Forlag AS.
- Halkier, B. og Gjerpe, K. (2010). *Fokusgrupper*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hall, S. S., MacMichael, J., Turner, A. og Mills, D. S. (2017). A survey of the impact of owning a service dog on quality of life for individuals with physical and hearing disability: a pilot study, *Health and Quality of Life Outcomes*, s. 1-9. doi:10.1186/s12955-017-0640-x.

- Hart, S. og Schwartz, R. (2009). *Fra interaksjon til relasjon. Tilknytning hos Winnicot, Bowlby, Stern, Schore & Fonagy*. (1. utg.). Oslo: Gyldendal Norske Forlag.
- Hauglie, A. (2017). *Skriftlig spørsmål fra Karin Andersen (SV) til arbeids- og sosialministeren*. Hentet 10. September 2017, fra: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=68804>
- Herlache-Pretzer, E., Winkle, M. Y., Csatari, R., Kolanowski, A., Londry, A. og Rachel Dawson, R. (2017). The Impact of Service Dogs on Engagement in Occupation among Females with Mobility Impairments: A Qualitative Descriptive Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(6), 649. DOI:10.3390/ijerph14060649.
- Hundeskolen Veiviseren (2011) *Servicehund*. Hentet 26. Februar 2018, fra: http://www.veiviseren.org/index.php?option=com_content&view=article&id=24&Itemid=18&lang=nb
- Johannessen, A., Christoffersen, L. og Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Abstrakt Forlag.
- Kassah, A. K. og Kassah, B. L. L. (2009). *Funksjonshemming: sentrale ideer, modeller og debatter*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Knapp, C. (1999). *Pack of Two: The Intricate Bond Between People and Dogs*. New York: Radom house, Inc.
- Knøsen, E. og Krokan, A. K. (2003). *Den tause diskrimineringen: nytt fokus på funksjonshemming*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Krumsvik, R. J. (2014) *Forskningsdesign og kvalitativ metode: ei innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvam, M. (2017). *Servicehunder til hjelp og g lede*. Oslo: Norsk helseinformatikk. Hentet 07. Januar 2018, fra: <http://nhi.no/livsstil/servicehund-22767.html>
- Lane, D.R., McNicholas, J. og Collis, G.M. (1998). Dogs for the disabled: Benefits to recipients and welfare of the dog. *Applied Animal Behaviour Science*, 59(1-3), s. 49–60. doi: 10.1016/S0168-1591(98)00120-8.
- Locke, L. F., Silverman, S. J. og Spirduso, W. W. (2010). *Reading and Understanding Research* (3. utg.). Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.

- Machlar, S. S. (2017). *Servicehunder innføres som fast ordning fra januar 2018*. Oslo: Handikapnytt. Hentet 16. November 2017, fra: <https://www.handikapnytt.no/siste-servicehunder-innfores-fra-januar-2018/>
- Machi, L. A. og McEvoy, B. T. (2009). *The literature review: six steps to success*. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Malterud, K. (2012). Systematic text condensation: A strategy for qualitative analysis, *Scandinavian Journal of Public Health*, 40, s. 795–805.
- Malterud, K., Siersma V.D. og Gaussora, A.D. (2015). Sample Size in Qualitative Interview Studies: Guided by Information Power. *Qualitative Health Research*, s. 1-8. doi: 10.1177/1049732315617444.
- Matuszek, S. (2010). Animal-Fascilitated Therapy in Various Patient Populations. Systematic Literature Review. *Holistic Nursing Practice*, 24 (4), s. 187–203.
- Miklosi, A. (2015). *Dog Behaviour, Evolution, and Cognition* (2. utg.) Oxford: Oxford University Press.
- Mitra, S. (2006). The Capability Approach and Disability. *Journal of Disability Policy Studies*, 16(4), s. 236–247. Hentet 12. Desember 2017, fra: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/10442073060160040501>
- Monster Entertainment. (udatert). *SUPERHUNDENE*. Hentet 26. Februar 2018, fra: <http://monster.as/superhundene/>
- Nagasawa, M., Mitsui, S., En, S., Ohtani, N., Ohta, M., Sakuma, Y., ..., Kikusui, T. (2015). Oxytocin-gaze positive loop and the coevolution of human-dog bonds. *Science*, 348(6232), s. 333-336. doi: 10.1126/science.1261022.
- NAV. (2014). *Servicehund-prosjektet*. Hentet 30. oktober 2017, fra: <https://www.nav.no/no/Person/Hjelpemidler/Hva+har+du+vansker+med/Relatert+informasjon/servicehund-prosjektet>
- NAV. (2017). *Førerhund*. Hentet 26. Februar 2018, fra: <https://www.nav.no/no/Person/Hjelpemidler/Tjenester+og+produkter/Forerhund#chapter-1>
- NAV. (2018a). *Ny ordning med stønad til servicehund*. Hentet 23. Mars 2018, fra: <https://www.nav.no/no/Person/Hjelpemidler/Tjenester+og+produkter/Nyttig+a+vite/ny-ordning-med-stonad-til-servicehund>
- NAV. (2018b). *Rundskriv til § 10-7 Bokstavene a, c og d samt andre og tredje ledd*. Hentet 19. Februar 2018, fra: <https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/183748.cms>

- Norges Blindforbunds Førerhundskole. (2004). «*Servicehund*». Oslo: Norges Blindforbunds Førerhundskole.
- Norges Handikapforbund Øst. (2007). *Servicehund for funksjonshemmede 2004 – 2006*. Østfold: Norges Handikapforbund Øst.
- NOU 2001:22. (2001). *Fra bruker til borger*. Oslo: Sosial- og helsedepartementet.
- NOU 2005:8. (2005). *Likeverd og tilgjengelighet — Rettslig vern mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Bedret tilgjengelighet for alle*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Obst, P. og Stafurik, J. (2010). Online we are all able bodied: Online psychological sense of community and social support found through membership of disability-specific websites promotes well-being for people living with a physical disability. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 20(6), s. 525–531. doi:10.1002/casp.1067.
- Oslo Economics. (2016). *Utredning av Prosjektet Servicehunder*. Oslo: Oslo Economics.
- Scholten & Franssen Consultancy BV. (2006). *Samfunnsmessig utbytte av Stiftelsen Hjelp Hund Nederland. En kvalitativ og kvantitativ undersøkelse*. Nederland: Scholten & Franssen Consultancy BV.
- Shakespeare, T. (2010). The social model of disability. I L. J. Davis (red.), *The disability studies reader (3. utg.)*. New York: Routledge, s. 266-273.
- Shakespeare, T. (2014). *Disability rights and wrongs revisited (2. utg.)*. London: Routledge.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for information*, 22, s. 63-75. doi:10.3233/EFI-2004-22201.
- Shintani, M., Senda, M., Takayanagi, T., Katayama, Y., Furusawa, K., Okutank, T.,... Ozaki T (2010). The effect of service dogs on the improvement of health-related quality of life, *Acta Med Okayama* , 64(2), s.109–113. doi: 10.18926/AMO/32851.
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research. (2 utg.)*. London: Sage Publication.
- Sosialdepartementet. (2003). *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne. (Meld.St. 40 2002-2003)*. Hentet 08. Januar 2018, fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-40-2002-2003-/id197129/>
- Thomas, C. (2007). Funksjonshemming og funksjonsnedsettelse. I J. Swain, S. French, C. Barnes og C. Thomas (Red.). *Funksjonshemmende barrierer- funksjonsfremmende samfunn* (s. 35-42). Oslo: Kommuneforlaget.
- Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori: For helsefag*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Turner, W. G. (2007). The Experiences of Offenders in a Prison Canine Program, *Federal Probation*, 71(1), s. 38-43.
- Tøssebro, J. (2010). *Hva er Funksjonshemming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- UN. (2018). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Hentet 05. Mars 2018, fra: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRPD/OHCHR_Map_CRPD.pdf
- Winkle, M., Crowe, T. K. og Hendrix, I. (2012). Service Dogs and People with Physical Disabilities Partnerships: A Systematic Review. *Occupational Therapy International*, 19(1), s. 54–66. DOI: 10.1002/oti.323,
- World Health Organization. (2001). *Internasjonal klassifisering av funksjon, funksjonshemming og helse (norsk utgave)*. Hentet 30. Oktober 2017, fra: <https://ehelse.no/icf-internasjonalt-klassifisering-av-funksjon-funksjonshemming-og-helse>
- World Health Organization. (2011). *World report on disability*. Hentet 07. Januar 2018, fra: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/70670/1/WHO_NMH_VIP_11.01_eng.pdf
- World Health Organization. (2017). *Disabilities*. Hentet 07. Januar 2018, fra: <http://www.who.int/topics/disabilities/en/>

Vedlegg

Vedlegg I: Godkjenning fra NSD

Borgunn Ytterhus
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap NTNU

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 28.10.2016

Vår ref: 50351 / 3 / BGH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 03.10.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>50351</i>	<i>En hjelpende pote - en studie om bruk av servicehund til personer med funksjonsnedsettelse</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Borgunn Ytterhus</i>
<i>Student</i>	<i>Martine Eliasson</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Belinda Gløppen Helle

Kontaktperson: Belinda Gløppen Helle tlf. 55 58 28 74

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Martine Eliasson martelia@stud.ntnu.no

FORMÅL

Formålet med prosjektet er å belyse brukernes erfaringer med å ha servicehund. Prosjektets problemstilling er: Hva, nå og hvordan servicehunder erfares for personer med funksjonsnedsettelse?

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet, men setningen "Prosjektet er forelagt og godkjent av Personvernombudet for forskning, NSD" må slettes eller endres til "Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata".

REKRUTTERING

Informantene skal i følge meldeskjemaet rekrutteres gjennom Hundeskolen. Det vil ikke opprettes kontakt mellom informantene og studenten for de har ytret ønske om å delta i prosjektet. Personvernombudet mener rekrutteringsformen er tilstrekkelig for konfidensialitet og at frivilligheten ved deltagelse ivaretas gjennom prosessen.

SENSITIVE PERSONOPPLYSNINGER

Personvernombudet vurderer at det kan fremkomme sensitive personopplysninger om helseforhold.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at dere behandler alle data og personopplysninger i tråd med NTNU sine retningslinjer for innsamling og videre behandling av personopplysninger. Ettersom det skal behandles sensitive personopplysninger, er det viktig at dere krypterer opplysningene tilstrekkelig.

PROSJEKTLUTT OG ANONYMISERING

I meldeskjemaet/informasjonskrivet har dere informert om at forventet prosjektlutt er 31.12.2017. Ifølge meldeskjemaet skal dere da anonymisere innsamlede opplysninger. Anonymisering innebærer at dere bearbeider datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjør dere ved å slette direkte personopplysninger, slette eller omskrive indirekte personopplysninger og slette digitale lydopptak.

Vedlegg II: Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Martine Eliasson
NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
Dragvoll – bygg 11, nivå 5
7491 Trondheim

Til deg som har servicehund

Forespørsel om deltakelse i masterprosjektet

«En hjelpende pote»

Servicehunder er i dag etablert som et virkemiddel for å styrke selvstendigheten og funksjonen til personer med ulike funksjonsnedsettelse. Bruken av førerhunder i Norge er veletablert, mens servicehunder for andre grupper enn blinde og svaksynte er forholdsvis et nytt fenomen. I en studie belyses betydningen av førerhund for svaksyntes mulighet til å orientere seg i det sosiale miljøet. Imidlertid finnes det ennå lite forskning som belyser verdien av servicehunder for personer med funksjonsnedsettelse. Jeg ønsker dermed å fremskaffe kunnskap om bruk av servicehunder.

Jeg er masterstudent i funksjonshemming og samfunn ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven med tittel «En hjelpende pote». Du har fått tilsendt denne forespørselen fra Hundeskolen Veiviseren AS. Forespørselen er et spørsmål til deg om å delta i masterprosjektet for å innhente erfaringer med å ha servicehund. Du er dermed ukjent for meg inntil du aktivt svarer tilbake.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Din deltakelse innebærer at du blir innkalt til et intervju som vil vare i omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted. Spørsmålene vil kun dreie seg om dine erfaringer med å ha servicehund. Dette kan eksempelvis omhandle hva, når og hvordan servicehunden hjelper deg til å mestre hverdagen.

Intervjuet vil bli tatt opp på båndopptaker dersom du godkjenner dette. All informasjon som kommer frem under intervjuet kommer til å være konfidensielt, og lydopptaket kommer til å bli slettet rett etter at jeg har transkribert lyden til tekst.

Deltakelse i studien vil ikke påvirke dine servicetilbud, men forhåpentligvis bidra til at bruk av servicehunder kan bli mer kunnskapsbasert.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og kun undertegnede og veileder, professor Borgunn Ytterhus har tilgang til disse. Både student og veileder har taushetsplikt.

Alle opplysninger kommer til å anonymiseres innen prosjektslutt 31. desember 2017. Da vil alle direkte personopplysninger bli slettet, indirekte personopplysninger omskrevet eller slettet og digitale lydopptak slettet. Ingen enkeltpersoner vil kunne bli gjenkjent i den ferdige masteroppgaven.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i prosjektet. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke. Dette vil ikke få konsekvenser for deg. Samtidig vil jeg påpeke betydningen av at vi får mer kunnskap om servicehunderfaringer. Dersom du samtykker i dette, undertegner du erklæringen på siste side og sender den til undertegnede i vedlagt frankerte konvolutt innen en uke etter mottatt forespørsel. Om du sier ja til å delta, kan du senere trekke ditt samtykke.

Dersom du ønsker ytterligere informasjon eller har spørsmål til studien, kan du kontakte undertegnede på e-post martelia@stud.ntnu.no eller veileder på e-post borgunn.ytterhus@svt.ntnu.no.

Godkjenning

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata.

Vennlig hilsen

Martine Eliasson, masterstudent, NTNU

Samtykke til deltakelse i masterprosjektet

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «En hjelpende pote» og er villig til å delta i prosjektet

Dato og sted

Deltakeren navn

Telefon jeg kan nås på

Vedlegg III: Informasjonsskriv til Hundeskolen Veiviseren

Martine Eliasson
NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
Dragvoll – bygg 11, nivå 5
7491 Trondheim

Til Daglig leder, Hundeskolen Veiviseren AS

Informasjon om masterprosjektet

«En hjelpende pote»

Takk for telefonsamtalen med deg den 14. september vedrørende mitt masterprosjekt om bruk av servicehund for personer med funksjonsnedsettelse. Jeg er masterstudent i funksjonshemming og samfunn ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven med tittel «En hjelpende pote». Jeg setter stor pris på at du er villig til å dele ut informasjon om masterprosjektet til servicehundbrukere over 18 år.

Bakgrunn og formål

Servicehunder er i dag etablert som et virkemiddel for å styrke selvstendigheten og funksjonen til personer med ulike funksjonsnedsettelser. Bruken av førerhunder i Norge er veletablert, mens servicehunder for andre grupper enn blinde og svaksynte er forholdsvis et nytt fenomen. I en studie belyses betydningen av førerhund for svaksyntes mulighet til å orientere seg i det sosiale miljøet. Imidlertid finnes det ennå lite forskning som belyser verdien av servicehunder for personer med funksjonsnedsettelse. Jeg ønsker dermed med dette masterprosjektet å fremskaffe kunnskap om bruk av servicehunder.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakerne vil bli innkalt til et personlig intervju som vil vare i omtrent en time. Spørsmålene vil kun dreie seg om deres erfaringer med å ha servicehund. Dette kan eksempelvis omhandle hva, når og hvordan servicehunden hjelper deltakerne til å mestre hverdagen.

Intervjuet vil bli tatt opp på båndopptaker dersom den enkelte deltaker godkjenner dette. All informasjon som kommer frem under intervjuet kommer til å være konfidensielt, og lydopptaket kommer til å bli slettet rett etter at jeg har transkribert lyden til tekst.

Deltakelse i studien vil ikke påvirke deltakernes servicetilbud, men forhåpentligvis bidra til at bruk av servicehunder kan bli mer kunnskapsbasert.

Hva skjer med informasjonen om deltakerne?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og kun undertegnede og veileder, professor Borgunn Ytterhus har tilgang til disse. Både student og veileder har taushetsplikt.

Alle opplysninger kommer til å anonymiseres innen prosjektslutt 31. desember 2017. Da vil alle direkte personopplysninger bli slettet, indirekte personopplysninger omskrevet eller slettet og digitale lydopptak slettet. Ingen enkeltpersoner vil kunne bli gjenkjent i den ferdige masteroppgaven.

Hva skal du gjøre?

Du vil få tilsendt frankerte konvolutter med vedlagt informasjon og forespørsel om deltakelse i masterprosjektet. Disse konvoluttene skal du skrive på navn og adresse, og sende disse til servicehundbrukere over 18 år. Det vil være viktig at du har en liste over de som får tilsendt forespørselen, slik at det blir enklere å sende ut en eventuell påminnelse. Dersom de ønsker å delta i prosjektet, undertegner de samtykkeerklæringen og sender den til meg i vedlagt frankerte konvolutt innen en uke etter mottatt forespørsel. Om de sier ja til å delta, kan de senere trekke sitt samtykke. Gjerne gi meg en tilbakemelding på når forespørselen er postlagt, slik at det blir enklere å holde oversikt.

Dersom du ønsker ytterligere informasjon eller har spørsmål til studien, kan du kontakte undertegnede på e-post martelia@stud.ntnu.no eller veileder på e-post borgunn.ytterhus@svt.ntnu.no.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i prosjektet. Deltakerne kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke sitt samtykke. Dette vil ikke få konsekvenser for den enkelte. Samtidig vil jeg påpeke betydningen av at vi får mer kunnskap om servicehunderfaringer.

Godkjenning

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata.

Tusen takk for ditt bidrag!

Vennlig hilsen

Martine Eliasson, masterstudent, NTNU

Vedlegg IV: Intervjuguide

Intervjuguide

1. Uformell prat

2. Informasjon

- Informere om temaet for samtalen (bakgrunn, formål)
- Forklar hva intervjuet skal brukes til og forklar taushetsplikt og anonymitet
- Åpne opp for spørsmål fra informanten
- Informer om opptak og innhent samtykke

Start lydopptak

3. Overgangsspørsmål

Kjønn:

Alder:

Utdanning/Yrke:

- Fortell litt om deg selv
- Stille spørsmål om hunden (rase, hvor lenge de har hatt den, hvordan ble den valgt ut etc.)

4. Nøkkelspørsmål

- Hvordan fant du ut at du ville søke på en servicehund?
- Fortell om dine erfaringer med å ha servicehund (beskriv en vanlig hverdag fra du våkner til du legger deg)
- Hva trenger du servicehunden til?
- Hvilke aktiviteter er sentrale i ditt hverdagsliv?
- Hva er det viktigste hunden gjør for deg?
- Hva betyr servicehunden for deg?
- Beskriv livet ditt nå sammenlignet med før du fikk servicehund
 - Er det noe du får bedre til nå enn tidligere?
- Hvordan forholder du deg til din egen funksjonsnedsettelse etter at du fikk servicehund?
- Hvordan er møtet med andre mennesker når du har servicehund?
- I hvilke situasjoner er servicehunden kun en hund?
- Hva vil du anse som utfordringer med å ha servicehund? (spørre om både praktiske og økonomiske aspekter)
- I dag er ikke servicehunder og førerhunder likestilte hjelpemidler, hva tenker du om det?

5. Oppsummering

- Oppsummere funn
- Stille spørsmål om noe er uklart
- Stille informanten om det er noe mer som hun/han vil tillegge
- Takke informanten

Jeg vil under hele intervjuet forsøke å følge opp informantens innspill. Spørsmålene er ment som en støtte i samtalen og kun nøkkelspørsmålene er de jeg må ha vært gjennom med alle.